

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
МЕЛІТОПОЛЬСЬКИЙ ДЕРЖАВНИЙ ПЕДАГОГІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ БОГДАНА ХМЕЛЬНИЦЬКОГО
НАУКОВЕ ТОВАРИСТВО СТУДЕНТІВ І МОЛОДИХ ВЧЕНИХ

ЕВРИКА

НАУКОВО-ПРАКТИЧНИЙ ЖУРНАЛ

№ 1 (7)' 2018

ЗАСНОВАНИЙ У СІЧНІ 2015 РОКУ

ВИХОДИТЬ ДВІЧІ НА РІК

МЕЛІТОПОЛЬ
2018

РЕДАКЦІЙНО-ВИДАВНИЧА РАДА:

Голова:

Москальова Л.Ю. –

доктор педагогічних наук, професор

Заступник голови:

Чорна В.В. –

кандидат педагогічних наук

Відповідальний секретар:

Житнік Т.С. –

кандидат педагогічних наук

Члени редакційно-видавничої ради:

Антоненко О.М. –

кандидат мистецтвознавства

Гурова Т.Ю. –

кандидат педагогічних наук

Кожевникова А.В. –

кандидат педагогічних наук

Кочкурова О.В. –

кандидат психологічних наук

Меркулова Н.В. –

кандидат педагогічних наук

Полякова Л.І. –

кандидат історичних наук

Троїцька О.М. –

доктор філософських наук

Шевченко С.В. –

кандидат психологічних наук

Яковенко А.С. –

кандидат фізико-математичних наук

АДРЕСА РЕДАКЦІЇ:

✉ МДПУ ім. Б. Хмельницького
ауд.122, вул. М. Грушевського, 19
м. Мелітополь,
Запорізька область, Україна, 72312

@ mdpu.evrika@gmail.com

☎ +38 (06192) 6-78-83

ВІДПОВІДАЛЬНІ ЗА ВИПУСК:

Житнік Т.С. –

кандидат педагогічних наук

Чорна В.В. –

кандидат педагогічних наук

Рекомендовано до друку Вченою радою Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (протокол № 15 від 26.06.2018 р.)

Висвітлюються погляди молодих науковців щодо сучасної наукової картини світу в аналізі гуманітарних, соціальних, природничих та технічних наук. Матеріали журналу відображують наукові пошуки школярів, студентів, магістрантів, учителів-практиків та молодих учених.

Рекомендовано всім, хто цікавиться проблемами гармонізації науково-освітнього простору.

Редакція не несе відповідальності за наукову коректність текстів і не завжди поділяє думки їх авторів.

© Мелітопольський державний педагогічний університет ім. Б. Хмельницького, 2018

© ЕВРИКА, 2018

ЗМІСТ

Алексюк І. Ю.	
Педагогічні умови екологічного виховання дітей дошкільного віку в процесі дослідницької діяльності.....	5
Васильченко К. О.	
Формування англомовних лексико-граматичних навичок учнів основної школи.....	8
Вороніна І. С.	
Діагностика сформованості моральних цінностей у дітей старшого дошкільного віку.....	11
Городнича С. В.	
Екологічна символіка українського фольклорного мистецтва як відображення гармонії співіснування людини і природи.....	15
Draganova A. Y.	
The importance of family traditions in children`s education.....	18
Єрьоміна Л. Є.	
Соціально-педагогічна підтримка дітей девіантної поведінки в закладах освіти.....	21
Житнік Т. С.	
Визначення стану тривожності дітей дошкільного та молодшого шкільного віку засобами проєктивних методик (асоціативних карт).....	24
Заноздра Н. С.	
Інтерактивні методи навчання англомовної комунікації учнів 5-6 класів на основі країнознавчого матеріалу.....	28
Земский А. Б.	
Исследование по самостигматизации среди ВИЧ-инфицированных, выявленных в 2017 году – первом квартале 2018 года.....	31
Земский А. Б.	
Исследование по стигматизации ВИЧ-инфицированных людей, проведенное среди медицинских работников, студентов вузов и студентов ПТУ Мелитополя Запорожской области.....	33
Кенева О. О.	
Теоретичний аналіз проблеми формування толерантного ставлення підлітків до дітей з особливими потребами.....	36
Коженкова Д. О., Коляда Т. Б.	
Психологічні труднощі дітей молодшого шкільного віку під час навчання у школі.....	38
Мельникова Н. О.	
Виявлення творчої уяви в ігровій діяльності дошкільників.....	40
Мерц О. М.	
Особливості адаптації дітей раннього віку до дошкільного навчального закладу.....	43

Овчаренко Є. С.	
Організація соціально-педагогічної роботи із сім'ями, які опинилися в складних життєвих обставинах	47
Приладишева Л. М., Меркулова Н. В.	
Соціальний супровід як специфічна форма роботи з прийомними сім'ями.....	50
Серебрякова І. В., Житнік Т. С.	
Теоретичні аспекти вивчення проблеми психологічного консультування ВІЛ-інфікованих людей.....	54
Сокірко М. В.	
Особливості емоційного розвитку старших дошкільників.....	57
Чеботарьова А. О.	
Теоретичні аспекти дослідження ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних педагогів.....	60
Чистобородова В. О.	
Вплив особливостей темпераменту на навчальну діяльність молодших школярів	63
Якименко А. Є.	
Формування співчуття засобами живопису у дітей старшого дошкільного та молодшого шкільного віку під час ігрової діяльності.....	65
Відомості про авторів.....	69

Алексюк І. Ю.

ПЕДАГОГІЧНІ УМОВИ ЕКОЛОГІЧНОГО ВИХОВАННЯ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ В ПРОЦЕСІ ДОСЛІДНИЦЬКОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мелітопольський державний педагогічний університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Волкова В. А., кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація: У статті автором розглядаються питання екологічного виховання дошкільників. Проаналізовано наукові підходи щодо емоційного і розумового розвитку особистості, що дало змогу виявити педагогічні умови екологічного виховання дітей дошкільного віку. Автором зроблено висновок, що найбільш ефективно екологічне виховання дошкільників здійснюється у процесі експериментально-дослідницької діяльності за наступних умов: орієнтування на індивідуальну значущість одержуваної інформації; відтворення набутих знань у різних видах діяльності, нескладні досліди.

Ключові слова: екологічне виховання, дошкільники, експериментально-дослідницька діяльність, педагогічні умови.

Aleksiu I.O. Pedagogical conditions of environmental education of children of preschool age in the process of research activity.

Summary. In the article the author considers the issues of ecological upbringing of preschoolers. The scientific approaches to emotional and intellectual development of the personality have been analyzed, which allowed to reveal the pedagogical conditions of ecological education of children of preschool age. The author concludes that the most effective environmental education of preschoolers is carried out in the process of experimental research activities under the following conditions: targeting the individual significance of the information received; reproduction of the acquired knowledge in various activities, simple experiments.

Key words: ecological education, preschoolers, experimental research activity, pedagogical conditions.

Актуальність. Сьогодні екологічна освіта визнається як безперервний процес навчання, освіти та розвитку особистості, формування науково-практичних знань та навичок, цінностей. Мета екологічної освіти орієнтована на формування екологічної культури особистості на основі формування позитивного досвіду взаємодії людини з природою. Відповідно до вимог Базового компонента до кінця дошкільного періоду у дитини мають бути сформовані елементи екологічного світорозуміння, екологічної вихованості, позитивне емоційно-ціннісне ставлення до природи.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Останніми роками питання екологічного виховання розглядаються у педагогічних працях Л. Артемової, А. Богуш, З. Борисової, Н. Виноградової, Н. Лисенко, С. Ніколаєвої, З. Плохій, Т. Поніманської, Н. Яришевої та інші, в яких стверджується, що ефективними формами та методами

ознайомлення з природою є ті, що забезпечують чуттєве сприймання, наочно знайомлять дітей з живою природою, дають чіткі уявлення про навколишній світ.

Над проблемою організації дослідницької діяльності дошкільників в Україні працювали: Г. Беленька, Н. Кот, Н. Лисенко, З. Плохій, Н. Яришева та ін. Було розроблено структуру, умови та зміст дослідницької діяльності з дошкільниками. Основне програмно-методичне забезпечення екологічного виховання дошкільників відображене в програмі «Українське дошкілля» (А. Богуш, Г. Беленька, О. Богініч, Н. Гавриш та ін.). Але на сьогоднішній день методика організації дослідницької діяльності у дошкільному віці розроблена не достатньо, що обумовлено недостатньою теоретичною розробленістю питання, малою кількістю літератури з цього приводу, відсутністю мотивації педагогів до такого виду діяльності.

Мета статті: визначити педагогічні умови екологічного виховання дітей дошкільного віку в процесі дослідницької діяльності.

Виклад основного матеріалу.

Можливість і успішність вивчення законів природи в дошкільному дитинстві доведено численними педагогічними дослідженнями (О. Запорожець, Н. Лисенко, З. Плохій, М. Поддьяков, П. Саморукова, О. Білан тощо). За даними дослідників, у процесі предметно-чуттєвої діяльності дитина-дошкільник може виділити істотні центральні зв'язки між явищами у певній галузі дійсності й відтворити їх в образній формі у формі уявлень. Дуже сприятливий для екологічного виховання дітей є дошкільний вік. Емоційна сфера є одним з енергетично потужних за своїм впливом регуляторів життя та діяльності дошкільників. Захоплення красою довкілля, сприятливий вплив природних факторів – сонця, повітря, води – все це зумовлює безпосередність поведінки дітей у природному довкіллі, викликає любов до природи, бажання оберігати її. Вчені (Л. Божович, О. Запорожець) вважають, що дитина, яка знає правила природокористування, володіє інформацією про особливості природних явищ, їх взаємозумовленість, але байдужа до природи, легко порушує норми і правила поведінки у природному довкіллі ставиться до нього утилітарно-прагматично [1; 3].

У період дошкільного дитинства формується здатність до початкових форм абстракції, узагальнення, умовисновків. У дітей дошкільного віку можна сформулювати розуміння залежності між зовнішньою будовою тварин і умовами їхнього існування; досить легко формуються в дітей уявлення про основні умови росту й розвитку рослин. Однак таке пізнання здійснюється дітьми не в понятійній, а здебільшого в наочно-образній формі, у процесі предметної діяльності з об'єктами, що пізнаються (О. Запорожець, М. Поддьяков) [3; 4]. Розкриваючи різноманітні й досить важливі зв'язки, що існують в природі, теоретичний рівень матеріалу підвищується, пізнавальні завдання ускладнюються. Це сприяє розвитку пізнавальної активності дітей дошкільного віку.

Формуючи у дітей уявлення про природу, слід орієнтуватися на індивідуальну значущість одержуваної інформації. Для дошкільнят більше важать відомості про найбільш поширених у природному довкіллі представників флори та фауни, про рослини і тварини деяких північних країн чи тропіків.

Необхідною складовою формування екологічного ставлення до природи як пізнавальної цінності й закріплення цього уявлення в пам'яті дитини є відтворення набутих знань у різних видах діяльності: зображувальній, конструктивній, експериментальній, мовленнєвій, ігровій.

Отже, компонентами ставлення до природи є:

- перцептивно-афективний – це здатність особистості сприймати прояви об'єктів та явищ природи (колір, форму, запах, звук);

- когнітивний, який виявляється в готовності та прагненні одержувати, віднаходити інформацію, в особливій «інформаційній сенситивності»;

- практичний – характеризує рівень готовності та прагнення особистості практично взаємодіяти з природними об'єктами (доглядати, вирощувати тощо);

- поведінковий – засвідчує здатність дитини на екологічно доцільну поведінку в природному довкіллі.

Формування екологічних уявлень відбувається протягом усього дошкільного віку, причому діти 6-го року життя здатні зрозуміти й більш складні зв'язки між життям тварин та інших живих істот, що знаходяться в одному природному угрупованні, а також причинно-наслідкові залежності між діяльністю людини і природою.

Ми припустили, що найбільш ефективні умови для екологічного виховання створюються у процесі дослідницької діяльності дітей.

Експериментально-дослідницька діяльність виконує такі основні пізнавальні функції, як демонстрація зв'язків, недоступних для органів чуття дитини, проникнення в саму сутність явищ природи. Вона сприяє розвитку пізнавальної активності дітей, їх самостійності та творчості у вирішенні повсякденних завдань.

В ході експериментально-дослідницької діяльності застосовуються різноманітні дидактичні прийоми: обстеження, практичні дії з предметами, запитання пошукового характеру, розповіді свої і дітей, пояснення і показ, художнє слово, розглядання ілюстративного матеріалу, замальовування спостережуваних явищ і об'єктів. Усе це сприяє формуванню у дітей вмінь самостійно аналізувати явища, віднаходити причини й зв'язки, що існують в природі, робити висновки.

Структурними компонентами експериментально-дослідницької діяльності є: накопичення емпіричного досвіду пізнання природи, постановка гіпотези, цілеспрямоване спостереження, поетапне фіксування результатів, зіставлення результатів дослідного і контрольного матеріалу за допомогою різноманітних методів і прийомів, формулювання висновків.

В процесі експериментування пізнавальні практичні дії з об'єктами природи виконує кожна дитина і самостійно знаходить відповіді та пояснення, домагається очевидних результатів, перевіряє свої знання і можливості [1; 2].

Беручи за основу структуру дослідів і враховуючи чуттєво-предметну сутність експериментально-дослідницької діяльності, виділяють такі необхідні умови, що забезпечують ефективність діяльності вихователя:

- знання та досвід у галузі екологічного виховання;
- вміння визначати задум експериментально-дослідницької діяльності і планувати діяльність дітей, визначати мету, добирати засоби, зміст діяльності дітей до початку і після закінчення дослідження;
- систематичність практичної діяльності вихователя і дітей в природі;
- інтерпретація результатів цієї діяльності в інші види з дещо зміненим змістом, завданнями й умовами.

Для того щоб знання дітей про природу були усвідомленими, застосовують нескладні дослідів. Дослід – це спостереження, яке проводиться в спеціально організованих умовах. Він сприяє формуванню у дітей пізнавального інтересу до природи, розвиває спостережливість, розумову діяльність.

Досліди мають велике значення для усвідомлення дітьми причинно-наслідкових зв'язків: уточнюються знання про властивості і якостях об'єктів природи (про властивості снігу, води, про їх зміни тощо).

Використання дослідів цінне тим, що вони мають велику переконуючу силу, знання, яких набувають діти, мають особливу доказовість, повноту і міцність. Під час проведення дослідів забезпечується чуттєве сприймання, практична діяльність дітей і словесне обґрунтування. Такий органічний зв'язок і сприяє максимальній активізації розумової діяльності дітей, оскільки відповідає характеру мислення дошкільників.

В елементарні дослідів для дітей треба вводити такі явища і об'єкти природи, які наочно виражені, зв'язки між якими доступні осмисленню дітьми. Це встановлення зв'язків між станом води і температурою повітря, встановлення захисних властивостей снігу, залежності росту рослин від зміни тепла, світла, добрив, вологи тощо.

Структура дослідів має багато спільного із спостереженнями.

Перший етап – підготовка дітей до дослідів. Вихователь проводить з дітьми бесіду, щоб зацікавити їх дослідом, виявляє знання. Наприклад: Як ви гадаєте, діти, дерева взимку живі? Чому вони не замерзають від сильного морозу?

Другий етап – початок дослідів: обговорення умов і висунування припущень.

Третій етап – хід дослідів. Спостереження дітей за ходом дослідів, обмін думками.

Четвертий етап – заключний: обговорення результатів дослідів.

Найбільше дослідів у дошкільному закладі проводиться з метою вивчення властивостей об'єктів неживої природи: води, повітря тощо. Легко переконати дітей шляхом дослідів у перетворенні води на лід і льоду на воду, у перетворенні води на пару. Влітку цікаво показати дітям утворення веселки, спрямувавши для цього проти сонця струмінь води. Це переконує дітей в матеріальності цього гарного світлового явища в природі. За можливістю цікаво організувати дослід з вирощуванням рослин у ґрунті. Більшість дослідів з рослинами проводять для того, щоб переконати дітей у важливості для розвитку рослин основних

факторів зовнішнього середовища: води, тепла, поживних речовин.

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. Ефективність діяльності вихователя в екологічному вихованні дошкільників забезпечують наступні педагогічні умови: орієнтування на індивідуальну значущість одержуваної інформації; відтворення набутих знань у

різних видах діяльності: зображувальній, конструктивній, експериментальній, мовленнєвій, ігровій. Найбільш ефективні умови для екологічного виховання створюються у процесі дослідницької діяльності дітей. Для того щоб знання дітей про природу були усвідомленими, застосовують нескладні досліди.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Божович Л. И. Личность и ее формирование в детском возрасте. М. : Просвещение, 1968. 464 с.
2. Бондаренко В. О. Формування екологічного світорозуміння дошкільників через пошуково-дослідницьку діяльність / Майстер класи для вихователів ДНЗ / [упоряд. В. М. Кравцова]. Х. : Вид. група «Основа», 2009. 284 с.
3. Запорожец А. В. Условия и движущие причины психического развития ребенка. Избр. психол. труды. М., 1986. Т. 1. С. 227-232.
4. Развитие мышления и умственное воспитание дошкольника / Под ред. Н. Н. Поддьякова, А. Ф. Говорковой. М. : Педагогика, 1985. 200 с.

УДК 373.5.091.33:811.111

Васильченко К.О.

ФОРМУВАННЯ АНГЛОМОВНИХ ЛЕКСИКО-ГРАМАТИЧНИХ НАВИЧОК УЧНІВ ОСНОВНОЇ ШКОЛИ

Мелітопольський державний педагогічний університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Гурова Т.Ю., кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація. У статті розглянуто розвиток англомовних лексико-граматичних навичок учнів на основі дидактичної казки.

Ключові слова: навичка, дидактична казка, формально-логічні операції, інтегрований урок, нетрадиційні форми навчання.

Vasilchenko K.O. Formation of english lexico-gramatic nurses of primary school schools.

Abstract. The article gives us the information about the development of English lexical and grammatical skills of pupils based on the didactic fairy tale.

Key words: skill, didactic fairy tale, integrated lesson, nontraditional forms of education.

На сучасному етапі розвитку міжкультурних комунікацій вивчення учнями іноземних мов набуває все більшої значущості: зростає кількість годин, підвищується обсяг і складність досліджуваного матеріалу, що призводить до виникнення в учнів труднощів зі сприйняттям і засвоєнням інформації. Це

обумовлює підвищення вимог як до діяльності педагога в цілому, так і до вибору їм методів навчання. Тому нами була приділена значна увага такому творчому методу навчання, як дидактична казка, що вимагає розумової активності учнів.

Метою нашої статті є дослідження особливостей формування англомовних

лексико-граматичних навичок учнів основної школи.

Теоретичну базу статті складають праці таких науковців: В. Єрмаков, Л. Сокол, О. Соловова, Ж. Піаже, А. Плігінта інших.

Сьогодні, іноземна, зокрема англійська мова набуває дедалі більшого поширення в світі і небезпідставно претендує на звання «мови міжнародного спілкування». Адже володіння англійською мовою є однією з найбільш затребуваних навичок в сучасному світі.

Результативність навчально-виховної роботи вчителя іноземної мови значною мірою залежить від знання і врахування ним вікових психологічних особливостей своїх учнів.

У молодшому підлітковому віці переважає тенденція зростання пізнавальної активності, «піку допитливості», який випадає на 11-12 років, а також відбувається розширення пізнавальних інтересів. Як стверджує Ж. Піаже, «в цей період ми можемо спостерігати активне вдосконалення інтелектуальних процесів підлітка. У західній психології розвиток інтелекту в підлітковому віці ілюструється у вигляді вдосконалення його структури: відбувається перехід до формально-логічних операцій» [4, с. 26].

Основним завданням сучасної школи є результативність навчання. Така мета реалізується через зміну змісту всієї діяльності учня і вчителя. У центрі уваги вчителя знаходиться процес введення нових педагогічних технологій, таких як застосування нетрадиційних форм і елементів навчання (подорож в казку), а також впровадження інтегрованих уроків (поєднання літератури та англійської мови). Нетрадиційні форми роботи дозволяють підвищувати інтелектуальну активність учнів.

Одним із продуктивних прийомів, що сприяє активному залученню учнів до знань, є вивчення казок на уроках англійської мови. Очевидно, що використання казки і гри як дидактичного методу іншомовного активного навчання сприяє підвищенню інтересу учнів до навчального предмета, сприяє підвищенню рівня мотивації в навчанні англійської мови і формує усвідомлену потребу в засвоєнні знань і умінь.

Дидактична (навчальна) казка – це вид казки, спрямований на образне уявлення і передачу учневі навчального матеріалу, а також розвитку у нього необхідних практичних умінь і навичок, формування світогляду і творчого мислення.

На наш погляд, ефективність такого методу навчання пояснюється тим, що він максимально наближений до гри, викликає емоційний відгук у дітей, що визначає успішне запам'ятовування матеріалу і захопленість навчальною діяльністю, яка часто не може бути викликана виключно вивченням теоретичних відомостей, які рясніють термінами, незрозумілими і нецікавими школяреві. Перетворивши наукові відомості і класифікації в казкові образи і сюжети, педагог може домогтися як розвитку пізнавальної активності учня, так і розвитку його творчих здібностей і особистості в цілому. Також треба додати, що використання дидактичних казок дозволяє об'єднати клас спільною захоплюючою навчальною діяльністю, що покращує мікроклімат в класі, стимулює протікання розумових процесів.

В цілому поширена думка, що дидактична казка найбільш ефективна під час навчання дошкільнят і молодших школярів. Досвід творчо працюючих вчителів-практиків (Л. А. Сокол [7], Є. А. Зубарева [2], В. Л. Єрмаков [1], В. В. Самовик [6]) показує, що її використання дозволяє домагатися не менше високих результатів і при роботі з учнями середніх і старших класів.

Першим видом дидактичної казки, яку використовують на уроках англійської мови, є дидактичні казки, написані (складені) учителем. Вони поділяються на:

- а) казки, спрямовані на вивчення граматичної будови іноземної мови;
- б) лексичні казки.

Складнощі, що виникають під час вивчення граматики, обумовлюються тим фактором, що учням доводиться стикатися із значною кількістю теоретичного матеріалу, правил і визначень, які важко піддаються запам'ятовуванню.

Вивчення частин мови є основним невід'ємним елементом навчання іноземної мови. Оскільки всі теми цього розділу взаємопов'язані, вчителем може бути

придумана ціла серія казок, в яких об'єднуючим ключовим моментом буде, наприклад «країна Англійська морфологія», що знаходиться в *граматичній частині «острова Лінгвістики»*. Країна може поділятися на певні графства: «графство Іменників», «графство Дієслів» та ін. Залежно від теми уроку у вступі описується певне графство (наприклад, «графство Займенник»), його мешканці (*possessive pronouns, interrogative pronouns* та ін.) і виконувані ними функції. На даному етапі образи героїв повинні бути яскравими та незабутніми, що, на наш погляд, допоможе учням краще засвоїти роль тієї чи іншої частини мови в граматичному ладі іноземної мови. Вже лексична казка спрямована на те, щоб допомогти учням у засвоєнні значного обсягу іноземної лексики, обумовленого темою заняття, зв'язати їх з наявним словниковим запасом.

Другим видом є дидактичні казки, написані або закінчені учнями. З метою розвитку самостійного творчого мислення, формування вміння виділяти головне в теоретичному матеріалі підручника і оформляти свої думки в зв'язний текст вчитель може давати найбільш успішним і обдарованим учням завдання на самостійне написання дидактичних казок за аналогією.

І третій вид – використання народних казок у дидактичних цілях. Невичерпним ресурсом поповнення педагогічного досвіду є народні казки. Знайомі і близькі з дитинства, вони можуть бути успішно застосовані при навчанні дітей іноземної мови.

Зміст представлених вимог до казки можна істотно розширити, звернувшись до думки А.А. Плигіна.

Автор пропонує наступні вимоги для конструювання казки, яка:

- повинна бути написана простою мовою з урахуванням сенсорних систем сприйняття;
- повинна будуватися на основі зрозумілих для дітей об'єктів;
- повинна задовольняти принципом однієї складності [5, с. 49-50].

Відомо, що учні здатні свідомо засвоювати граматичні правила, якщо у них є установка і бажання сприймати матеріал і розуміти його. Ось чому знайомству зі змістом казки повинна передувати установка – «дії вчителя, які пов'язані з спонуканням до навчання, інструкціями, контролем, оцінкою і організацією роботи» [3, с. 149-150].

На нашу думку одним із головних етапів роботи з казкою є виведення граматичного правила і його демонстрація на прикладах – вчителю слід домогтися того, щоб правило було виведено самими учнями на основі казки. Таким чином, використовується індуктивний спосіб введення граматичного матеріалу, який, як відмічає О. М. Соловова, «сприяє більш глибокому осмисленню нового граматичного явища, забезпечує реалізацію проблемного навчання, стимулює самостійне мовне спостереження, сприяє кращому запам'ятовуванню матеріалу» [8, с. 116-117].

Отже, використання казок на уроках англійської мови в середній школі дозволяє вирішити існуюче протиріччя між наочно-образним мисленням школярів і абстрактним характером граматики іноземної мови, тому що казки дозволяють створити в свідомості дітей образи граматичних явищ, що полегшують їх сприйняття і осмислення. Тому формування англомовних лексико-граматичних навичок учнів основної школи на основі казок розвиває уяву дітей, що прямо пов'язана з розвитком емоційної сфери особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ермаков В.Л. Использование сказки в качестве методического средства на уроках английского языка в шестых классах [Электронный ресурс] / В.Л. Ермаков // Научные ведомости. Серия Гуманитарные науки. 2015. № 24(221). Выпуск 28. – С. 127-132. – Режим доступа: <https://cyberleninka.ru/article/n/ispolzovanie-skazki-v-kachestve-metodicheskogo-sredstva-na-urokah-angliyskogo-yazyka-v-shestyh-klasseh>
2. Зубарева Е.А. Дидактическая сказка и детский рисунок как средство формирования языковой и коммуникативной компетенции учащихся на уроках истории и обществознания. Методическая разработка (5 класс) [Электронный ресурс] / Е.А. Зубарева // Социальная сеть

- работников образования <https://nsportal.ru/shkola/raznoe/library/2015/01/26/didakticheskaya-skazka-i-detskiy-risunok-kak-sredstvo-formirovaniya>
3. Пассов Е. И. Урок иностранного языка в средней школе [Текст] / Е. И. Пассов. – М.: Просвещение, 1988. – 222 с.
 4. Пиаже Ж. Психология интеллекта / Ж. Пиаже. – СПб. : Питер, 2004. – 192 с.
 5. Плигин А. А. Метафора как способ пояснения важного учебного содержания и передачи познавательной стратегии [Текст] / А. А. Плигин // Развитие познавательных стратегий школьников: теоретические основы и практика. – М., 2005. – С. 49-65.
 6. Самовик В. В. Використання казки під час навчання граматики [Електронний ресурс] / В. В. Самовик // Класна оцінка. Освітній портал. – 2014. – Режим доступу: <http://klasnaocinka.com.ua/uk/article/vikoristannya-kazki-pid-chas-navchannya-gramatiki.html>
 7. Сокол Л. А. Роль казки у вивченні математики / Л. А. Сокол // Скарбниця методичних ідей. ТАВРІЙСЬКИЙ ВІСНИК ОСВІТИ. – 2015. – № 4(52). – С. 209-212.
 8. Соловова Е. Н. Методика обучения иностранным языкам : базовый курс [Текст] : пособие для студентов пед. вузов и учителей / Е. Н. Соловова. – М. : АСТ : Астрель, 2008. – 238 с.

УДК 373.2.015.31:17.022.1

Воронина І. С.

ДІАГНОСТИКА СФОРМОВАНОСТІ МОРАЛЬНИХ ЦІННОСТЕЙ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ

Мелітопольський державний педагогічний університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Волкова В. А., кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація: У статті автором розглядаються питання діагностики вихідного стану сформованості моральних цінностей у дітей старшого дошкільного віку. Проаналізовано хід і результати констатувального етапу дослідження, що дало змогу виявити потенціал навчально-виховного процесу для формування моральних цінностей дитини. Автором зроблено висновок, що з дітьми потрібно проводити змістовну роботу з формування таких моральних цінностей: повага до інших, розуміння, співчуття, милосердя, готовність прийти на допомогу, дружелюбність.

Ключові слова: моральні цінності, ситуація вибору, допомога, взаємовідносини.

Voronina I. S. Diagnostics of moral values for children of previous pre-school age.

Summary. In the article the author considers the questions of diagnostics of the initial state of formation of moral values in children of the senior preschool age. The course and results of the confirmatory stage of the research were analyzed, which enabled to reveal the potential of the educational process for the formation of the moral values of the child. The author concludes that with children it is necessary to carry out meaningful work on the formation of such moral values: respect for others, understanding, compassion, mercy, readiness to come to the aid, friendliness.

Key words: moral values, situation of choice, help, relationships.

Актуальність. Теперішнє соціальне становище нашої країни кардинально змінило суспільні орієнтири та відносини, тож усталена система вартостей потребує певної переоцінки й усвідомленого переосмислення. По-перше, внаслідок економічної кризи йде

майже масова зорієнтованість людей на матеріальну забезпеченість, навіть заможність, в наслідок цього виникає конкуренція, пошук ненормативних шляхів виграшу, що аж ніяк не назвеш духовними якостями. Прогресує послаблення авторитету

суспільних традицій, як наслідок – полегшене ставлення до смерті, приниження людської гідності, культ сили і сексу. В нашому соціумі не існує чітко визначених моральних цінностей. Те, що раніше поважали, цінували – зараз не має ніякої вартості. Соціальна нерівність призводить до труднощів у спілкуванні і взаємодії між дітьми, дорослими. Відсутній авторитет, на який би могло рівнятись підростаюче покоління. Діти звикають до того, що елементарна послуга або прохання виконується за гроші; не зустрічаються в житті з поняттями чесність, правдивість, повага, справедливість і т. д.

Всі вище вказані негативні сторони суспільного життя змушують науковців шукати нові підходи до введення дитини у соціальне середовище з усіма його позитивними і негативними сторонами. Таке «введення» потребує наявності у дітей певного морального досвіду, який допоможе діяти у відповідності з пануючими моральними правилами та нормами.

На думку сучасних дослідників, такі моральні якості, як гуманне ставлення до довкілля, колективістична спрямованість поведінки, працьовитість, чесність, скромність, відповідальність, відносяться лише до початків вихованості особистості. Вони вважають, що людина, дотримуючись моральних норм, повинна мати певні орієнтири щодо своїх дій та вчинків і в обставинах, які постійно змінюються. Відтак через відсутність чіткої соціальної детермінації поведінки зростають вимоги щодо власної визначеності й самостійності. Необхідність вчасної підготовки дітей до соціально-політичних змін підвищують актуальність соціальних аспектів виховання як обов'язкового елементу виховання моральних цінностей.

Друга проблема у моральному вихованні особистості дошкільника, є педагогічною. Система виховання і навчання недооцінює складність виховного процесу, його важливості у формуванні повноцінної особистості дитини. І як результат – поверхові, недостатньо дійові, науково не виважені розробки, технології, інновації.

Щодо змісту морального виховання дошкільнят, то багато вихователів уявляють його не стільки як систему взаємопов'язаних

елементів розвитку особистості, скільки як формування набору якостей. Формування моральних цінностей – це тривалий процес, який вимагає від вихователя спеціальних знань, вмінь і навичок.

Для визначення вихідного стану сформованості моральних цінностей у дітей старшого дошкільного віку була розроблена система виховних дій, які використовувались для діагностики суспільних і особистісних мотивів, прояву співчуття на корекційно-розвиваючих заняттях, в дидактичних, розвиваючих іграх, вправах.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. В своїй роботі ми спиралися на думки багатьох дослідників морального розвитку дошкільників. Зокрема Г. Урунтаєвої, Ю. Афонькіної, які розробили комплекс діагностичних методик, спрямованих на вивчення моральних якостей старших дошкільників [5, с. 247-250]. Використали програму корекційно-розвиваючої роботи з розвитку емоційно-особистісної сфери дітей, запропоновану В. Матвійчук [2, с 52-57]. Проводили заняття з морального виховання, рекомендовані Т. Ложкіною [1, с. 17-19], Н. Рубан [3, с. 18-19], ігри на формування доброзичливих відносин, розроблені Є. Смірноюю, І. Холмогоровою [4, с. 73-76].

Мета статті полягає у висвітленні результатів діагностики сформованості моральних цінностей у старших дошкільників.

Виклад основного матеріалу. Теоретичний аналіз довів, що цінності проявляються в поведінці, тому для діагностики стану сформованості моральних цінностей у дітей старшого дошкільного віку, які виявляються у взаємовідносинах з однолітками, використано методики на вивчення мотивів поведінки в ситуації вибору; методика на вивчення дієвості суспільного і особистого мотиву; методика, спрямована на вивчення прояву допомоги іншій людині [5].

Методика на вивчення мотивів поведінки дітей в ситуації вибору проводилася як індивідуально – 1 серія, так і з усіма разом – 2 серія. В першій серії кожен дитину ставили в складну ситуацію, вона повинна була зробити вибір: зайнятися мало привабливою

справою (розкласти по коробкам смужки паперу різної форми для заняття з математики) або погратися цікавими іграшками.

В другій серії малят поєднали в дві групи. Було проведено гру-змагання на чіткість попадання м'яча в ціль. Оцінка результатів діагностики проводилася з урахуванням наступних критеріїв: прояв особистої мотивації; прояв суспільної мотивації; залежність суспільної мотивації від характеру експериментальної ситуації.

Аналіз результатів в обох групах показав, що суспільний мотив поведінки сформований у дітей слабо. Особливо це виявлялося в першій серії, коли кожен робив вибір наодинці, не піддаючись чиємусь впливові, не піклуючись про думку інших. Наприклад, в експериментальній групі Діма Я., Віка Б., Оля К., Юля Р. – виявили особистий мотив в першій серії і змінили його на суспільний в другій серії за присутності групи. Також слід взяти до уваги, що прояв суспільного мотиву в першій серії у Діми Я. і Юлі Р. був спричинений бажанням отримати позитивну оцінку з боку вихователя. Ці діти завжди відповідальні, їм подобається чергувати, проявляти «корисну» ініціативу. В контрольній групі Юля К. теж дуже відповідальна і тому в першій серії виявила суспільний мотив. Також є діти, наприклад, Надія К., Катя К., Лера В., які змінили мотив в другій ситуації, що спричинено присутністю однолітків.

Отже, в обох групах у дошкільників більш виражений особистий мотив ситуації вибору: так, в експериментальній групі – 27 виборів, у контрольній – 24; суспільний мотив: експериментальна група – 13 виборів, контрольна – 16.

Наступною було проведено діагностику на визначення дієвості особистого і суспільного мотивів. Дана методика теж складалася з двох серій, проводилася з усіма дітьми кожної з груп одночасно. Малят вчили робити човен з вітрилом зі шкарлупи грецького горіха, потім запропонували забрати його до дому і пограти з ним у воді. Після чого провели повторне заняття з тим же матеріалом. Але тепер запропонували змайструвати човники для молодших дошкільнят, бо вони люблять пускати їх по

воді, а майструвати не вміють. Якщо дитина схоче, то може залишити виріб собі.

В кінці заняття тих, хто вирішив подарувати іграшку, індивідуально запитували, чому вони вирішили це зробити. Більшість відповідей дітей експериментальної групи: «приємно робити подарунки», «така іграшка в мене вже є». Дещо менше таких відповідей: «мені не подобаються такі кораблики», «в молодшій групі в мене є братик йому й подарую». В контрольній групі одержали наступні відповіді: «приємно дарувати дарунки», «люблю дарувати іграшки», «в мене вже є такий човник».

В другій серії дошкільнят вчили робити вертушки і запропонували подарувати їх малюкам або залишити собі. Діти, які виявили суспільний мотив, давали такі відповіді: «я люблю маленьких дітей», «не подобається така іграшка», «маленькі не зможуть зробити вертушку, я їм допоможу» тощо. Оцінка результатів діагностування проводилася з урахуванням таких критеріїв: дієвість за особистим мотивом; дієвість за суспільним мотивом; дієвість особистого і суспільного мотиву в різних ситуаціях.

Аналіз результатів в обох групах показав, що по суспільному мотиву діє менше дітей ніж по особистому. Відповідно в експериментальній групі особистий мотив – 29 виборів, суспільний – 11; в контрольній групі особистий мотив – 28 виборів, суспільний – 12. Характер ситуації мав лише незначний вплив. В обох групах кількість особистого мотиву дещо зросла в другій серії, коли діти робили нову іграшку, якої в них немає.

Цікавою для дослідження виявилася діагностика, спрямована на вивчення прояву допомоги іншій людині. Головна мета методики – визначення наявності співчуття в дитини. Експеримент проводився з дітьми обох груп індивідуально і складався з одного завдання: кожному дитину ставили в ситуацію реального вибору, пропонували зафарбувати картинку, зробивши вибір: перша ситуація – самостійно зафарбувати малюнок; друга ситуація – допомогти дитині, у якої не виходить малюнок; третя ситуація – зафарбувати не закінчений малюнок дитині, у якої все гарно виходить.

Діти, які потребували допомоги, і ті, в кого добре виходило, в кімнаті були відсутні. Дослідник пояснив, що вони «вийшли за олівцями». Якщо дитина вирішила допомогти, то потім могла зафарбувати і свій малюнок.

Оцінка результатів діагностування проводилася з урахуванням критеріїв: прояв співчуття; вибір спільної діяльності. Результати діагностування свідчать, що показники в експериментальній і контрольній групах майже однакові. В багатьох дітей переважає спільна діяльність, що є показником комунікативності та приналежності до групи. Але більшість вважала за потрібне виконати свою роботу, нікому не допомагаючи. Співчуття проявили в експериментальній групі чотири дитини, в контрольній групі теж чотири дитини. Тих, хто не проявив співчуття, в експериментальній групі – 9, в контрольній – 10, що є досить значним результатом.

Дані останньої методики допомогли нам уявити повну картину взаємовідносин між дітьми в обох групах: вони майже не відрізняються, адже більшість дітей керуються в своїй поведінці, діях особистим вибором, піклуються про свої інтереси,

досягають особистих цілей. Наприклад, в експериментальній групі п'ять дітей в жодній з методик не виявили суспільного мотиву чи співчуття. В контрольній групі таких дітей четверо. Але є й діти, їх меншість, які живуть суспільними потребами, проявляють доброзичливість, співчуття, щирість по відношенню до інших.

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. Розглянувши результати проведеної діагностичної роботи з дітьми старшого дошкільного віку, можна зробити висновок про те, що моральні якості дошкільників, які проявляються у взаємовідносинах в колективі, знаходяться на низькому рівні. Загальна картина показала, що з дітьми потрібно проводити змістовну роботу з формування таких моральних цінностей: повага до інших, розуміння, емпатійність, співчуття, любов до людей, людяність, милосердя, готовність прийти на допомогу, дружелюбність. Саме такі цінності допоможуть сформувати дружній колектив, побудувати гарні відносини з дорослими; сприятимуть позитивному психологічно-емоційному клімату в групі, підготують дітей до самостійного життя.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Ложкіна Т. Право на дружбу. Конспект заняття для дітей старшої групи. *Дошкільне виховання*. 2005. №6. С. 18 - 19.
2. Матвійчук В.Є. Програма корекційно-розвиваючої роботи по розвитку емоційно-особистісної сфери та попередження афективних проявів поведінки дошкільника. *Практична психологія та соціальна робота*. 2003. №2-3. С. 41 - 57.
3. Рубан Н. Конспект заняття для старшої групи. *Дошкільне виховання*. 2005. №10. С. 18 - 19.
4. Смирнова Е., Холмогорова В. Игры, направленные на формирование доброжелательного отношения к сверстникам. *Дошкольное воспитание*. 2003. №8. С. 73 - 76.
5. Урунтаева Г. А., Афонькина Ю. А. Практикум по дошкольной психологии: Пособие для студ. высш. и ср. пед. учеб. заведений. М.: Издательский центр «Академия», 2000. 304 с.

Городнича С. В.

ЕКОЛОГІЧНА СИМВОЛІКА УКРАЇНСЬКОГО ФОЛЬКЛОРНОГО МИСТЕЦТВА ЯК ВІДОБРАЖЕННЯ ГАРМОНІЇ СПІВІСНУВАННЯ ЛЮДИНИ І ПРИРОДИ

Мелітопольський державний педагогічний університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Вахняк Н. В., старший викладач

Анотація: У статті розглядається екологічна лінія українського фольклору мистецтва відображена у квітковій та рослинній символіці музичного, літературного, декоративно-ужиткового мистецтва. Висвітлені позиції науковці щодо важливої ролі фольклорного мистецтва у розвитку та збереженні історичного досвіду українського народу. Зроблено висновок про те, що звернення українського фольклорного мистецтва, осягнення його символічної сутності є одним із шляхів подолання розриву між людським суспільством та природним середовищем.

Ключові слова: фольклор, український музичний фольклор, український літературний фольклор, українське декоративно-ужиткове мистецтво, інвайронменталізм, екологічні символи фольклорного мистецтва.

Horodnicha S.V. The ecological symbol of the ukrainian folklore art as a display of harmony of relationship humans and nature.

Annotation: The article considers the ecological line of Ukrainian folklore of art reflected in the floral and plant symbols of musical, literary, decorative and applied arts. The positions of scientists concerning the important role of folk art in the development and preservation of historical experience of the Ukrainian people are highlighted. It is concluded that the treatment of Ukrainian folk art, comprehension of its symbolic essence is one way of overcoming the gap between human society and the natural environment.

Key words: folklore, Ukrainian folk music folklore, Ukrainian literary folklore, Ukrainian decorative and applied arts, invarionalism, ecological symbols of folk art.

Актуальність. У нинішньому урбанізованому суспільстві майже повністю втрачено *сакральний та емоційно-почуттєвий зв'язок Людини та Природи*. Коріння відновлення та гармонізації якого, за нашим переконанням, слід шукати саме у фольклорному мистецтві, котре містить символізовану історичну інформацію та є «етнічним містком», який поєднує минулі, сучасні та майбутні покоління. У своєму твердженні ми спираємося на думку А. Іваницького, котрий вважає, що фольклор увібрав «естетичний, утилітарний, моральний, правовий, світоглядний досвід сотень поколінь. В широкому розумінні фольклор – це своєрідний концентрат духовної історії людства від найдавніших часів до сьогодні» [2, с. 5].

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Фольклорне мистецтво є однією

з органічних складових національної культури, в якій стійко зберігається та передається майбутнім поколінням система цінностей, яка склалася в процесі історичного розвитку українського народу. Унікальні знання про навколишній світ та способи життя у гармонії з ним, вміщують світоглядний екологічний потенціал, який відображається у різноманітних символах: візуальні символи вишиванок, розписів, дитячих іграшок; метафори, порівняння.

Розкриття ества національних традицій, звертання до педагогічної спадщини народу властиве для наукових поглядів та практичної діяльності Я.А. Коменського, А. Макаренка, В. Сухомлинського. К. Ушинського, а також для сучасних вітчизняних та зарубіжних педагогів В. Борейко, О. Галчиної, С. Дерябо, І. Зверева, А. Пешкової, В. Смішка та інших.

Важливу роль у дослідженні екологічного потенціалу фольклорного мистецтва мають розробки гуманітарно-екологічної педагогіки, в яких розкривається екологічна сутність міфологічний уявлень про природу, зміст екологічної освіти доповнюється традиційним екологічним знанням (ТЕЗ). Історичний досвід ТЕЗ, котрий відображається у фольклорному мистецтві на рівні етнічних цінностей, за переконанням М. Морохіна, є важливим для формування сучасної екологічної культури [4, с. 84].

Мета статті полягає у висвітленні екологічної складової українського фольклорного мистецтва, символічно відображеної у музичному, літературному та декоративно-ужитковому мистецтві.

Виклад основного матеріалу. Накопичення класичних етнографічних досліджень на природничу тематику викликали активізацію інвайронментальних етно-екологічних досліджень в Україні та світі. Пояснюючи поняття «інвайронменталізм» (від. англ. *environment* – навколишнє середовище) ми ґрунтуємося на його розумінні як загальнотеоретичної світоглядної орієнтації, в центрі уваги якої знаходиться взаємодія соціуму з середовищем побутування [1, с. 154]. Поєднуючись з національною екологічною свідомістю та мисленням інвайронментальні цінності отримують нове тлумачення у контексті гуманно-натуралістичного підходу.

У дослідженні ми зробили акцент саме на екологічній символіці фольклорного мистецтва, оскільки взаємини Людини і Природи завжди були в центрі уваги народних майстрів вишивки, писанкарства, розпису, а також відображені у казках, байках, легендах, піснях. Термін «фольклор» (англ. *folk* - народ, *lore* - мудрість) уперше був ужитий англійським вченим В. Гансом у 1846 році. Складовими компонентами фольклору є казки, легенди, пісні, прислів'я, приказки та інші жанри усної народної творчості. Л. Шеремет розглядає фольклор як яскравий та унікальний феномен народної творчості, своєрідну художньо-філософську систему, що відтворює характер зв'язків етносу з навколишнім світом [2, с. 22].

Аналіз наукових джерел в рамках обраної тематики дає змогу визначити суттєві ознаки фольклору, а саме:

- *традиційність* – певний ступінь сталості та міцності спадкових зв'язків з досягненнями попередніх поколінь; передбачає стереотипізацію художніх засобів; систему усталених естетичних норм і критеріїв;

- *варіантність* – відображення органічного поєднання колективного й індивідуального начал творчого процесу. Сам факт існування твору у множинності варіантів знімає питання про його авторство, а кожне виконання виступає як самостійний зразок народної творчості;

- *імпровізаційність* – як засіб творчого самовираження, коли кожний народний співак, виконуючи той чи інший твір, створював його ніби заново. Імпровізаційність є основою української традиції кобзарства та лірництва; вона відображається у в таких видах фольклору, як казки, легенди, перекази, а також у частівках та коломийках. [5, с. 208-219].

Весь фольклор умовно розподіляється на прозовий і поетичний, або пісенний. Але ми вважаємо, що не можна оминати такий важливий прошарок в українському мистецтві як народно-вжиткове, отже ми розглядаємо основні різновиди фольклору в такому складі: музичний (думи, пісні); літературний (легенди, казки, прислів'я та приказки); народне вжиткове мистецтво (писанки, вишиванки, іграшки тощо).

Український музичний фольклор визначається науковцями як унікальний феномен народного мистецтва, який відображає у концентрованому вигляді емоційно-почуттєвий досвід українського народу [6]. У музичному фольклорі, за переконанням М. Драгоманова, «зосереджено моральні принципи народного життя, оспівано образи рідної землі, її героїчну історію та героїв/ Пісня для українця завжди була і є важливим чинником виховання національної самосвідомості» [цит. За 3, с. 218].

Символи природи у музичному фольклорі присутні у дитячих колискових піснях («Котику сіренький», «А я котик-коточок»), піснях-забавлянках та небилицях

(«Козуню-любуню», «Колись така правда була...») Саме прості і ласкаві коліскові пісні сконцентрували в собі моральні чесноти українського народу: любов до матері, до рідної землі та всіх, хто її заселяє. На цій основі виховувалась любов до тварин, естетичне ставлення до природи. Виховне значення також належить жартівливим пісенькам. Оскільки вони допомагають дитині засвоювати моральні правила хорошої поведінки. Більшість жартівливих пісень-забавлянок, різноманітні за художнім задумом, динамічні та мають головним героєм тваринку, пташку, комаху або рослинку.. Але окрім виховного використання у дитячих піснях екологічних символів Природа присутня у музичному обрядовому фольклорі, в козацьких та стрілецьких піснях у вигляді метафоричних порівнянь та фону на якому відбуваються всі життєві події.

Український літературний фольклор у науковій літературі розглядається як унікальне явище народного мистецтва, у якому зібраний історичний, соціальний та моральний досвід українського народу, відображений у метафоричних символах [5]. Одне з провідних місць у фольклорному жанрі посідає казка. Саме вона є найулюбленішим, найпопулярнішим твором для дітей. Казки про тварин («Котик і півник», «Лисича-сестричка і Вовк-панібрат» та ін.) теж мають велике виховне значення для підростаючого покоління оскільки саме на прикладі метафоричних персонажів діти засвоюють основні правила взаємовідносин між старшими та меншим, між близькими людьми, між родичами тощо.

Українське народно-вжиткове мистецтво розглядається як непересічне явище української культури, яке відображає світоглядний досвід українського народу, відображений у візуальних символах [5]. Візуальний вплив екологічних символів українського народного мистецтва ми споглядаємо у традиційних розписах стін, візерунках на керамічних виробках, меблях, вишиваних рушниках та одязі. За мотивами

всі орнаменти поділяються на три групи: 1) *геометричний* – в якому основою орнаменту є геометризовані рослинні мотиви, хрести, ромби, тощо; 2) *рослинний* – основними символами якого були зображення дерева, листя, винограду, барвінку, яблука; *тваринний* (зоотропний) – який складався з вишивок різних звірів, птахів, риб, а також їх окремих частин. Нерідко всі мотиви орнаментів перепліталися між собою і утворювали поєднання квітучих рослин з птахами і окантуванням в'юнкою гілкою. Рослинні мотиви присутні і в символічних орнаментах писанки де використовувались *смерекові гілки та рослини (дубовий чи горіховий лист, рожі, гвоздики на чорному, темно-вишневому або зеленому тлі)*; що символізували вічну юність, здоров'я, красу; *пшеничні колоски*, як символи врожаю та щедрості природи. В основі рослинного орнаменту лежить культ поклоніння природі, рослині, як основі життя. У вишивках з рослинним орнаментом часто використовувались мотиви: «виноград» – символ добробуту, «барвінок» – символ вічності буття, вічної пам'яті про померлих, «васильки» – символ душевної чистоти, праведності, скромності, «калина» – символ любові, щастя, а також зв'язків з потойбіччям, «яблуко» – символ кохання, «соняшник» – символ Сонця, праці й достатку, сили і добробуту.

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. Підсумовуючи вказане вище, ми можемо стверджувати, що українське фольклорне мистецтво уособлює світоглядний досвід народу, сконцентрований у символіці візуальних та аудіальних символів серед яких провідне місце займають екологічні символи (рослини, тварини, Всесвіт, Сонце тощо). Звернення до витоків українського фольклорного мистецтва, заглиблення у їх символічну сутність є одним із шляхів подолання розриву, між Людиною та природним середовищем, який спровокований технократичним напрямком розвитку світової цивілізації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Борейко В.Е. Популярный словарь по экологической этике и гуманитарной экологии / В.Е. Борейко. – К.: Киевский эколого-культурный центр, 2003. – 96 с. – (Природоохранная пропаганда. Вып. 22) - Интернет- ресурс: режим доступа - <http://www.ecoethics.ru/old/b20-1/>
2. Іваницький А.І. Український музичний фольклор: [підручник для вищих учбових закладів]/ А.І.Іваницький. – Вінниця: НОВА КНИГА, 2004. – 320 с.
3. Любар О.О. Історія української школи і педагогіки: [навч. посібник]/.О. О.Любар, М. Г.Стельмахович, Д. Т.Федоренко. – К.: Знання, 2006. – 447 с.
4. Морохин Н.В. Фольклор в традиционной региональной экологической культуре Нижегородского Поволжья /Н.В. Морохин. – К.: Киевский эколого-культурный центр, 1997. – 224 с.
5. Сявавко Є.І. Українська етнопедагогіка: [навч.-метод.посібник]/ Є.І.Сявавко. – Львів, 2002. – 159 с.
6. Українське мистецтво у полікультурному просторі. [навч. посібник. за ред. О.П.Рудницької]. – К.: ЕксОб. 2000. – 205 с.

УДК 37.015.31:[173.7:392.3]

Draganova A.Y.

THE IMPORTANCE OF FAMILY TRADITIONS IN CHILDREN'S EDUCATION

Melitopol Bohdan Khmelnytskyi State Pedagogical University, Melitopol

Supervisor – Khrystova O.F., Teacher of English

Summary: The articles deals with the problem of family traditions, their influence on the child`s development and on the formation of his personality. The author gives the definition of family education, the peculiar features of the most important Ukrainian family traditions and determines their value in the child`s education.

Key words: family traditions, children, education, parental pedagogy.

Драганова А. Важливість використання родинних традицій у процесі виховання дітей

Анотація: У статті розглядається питання впливу родинних традицій на розвиток дитини та на формування її особистості. Автор дає визначення родинному вихованню, характеризує найважливіші українські родинні традиції та їх значення у процесі виховання дитини.

Ключові слова: родинні традиції, діти, виховання, батьківська педагогіка.

Urgency of the research. Family is the natural and the most important component of human society which combines all the features of this society. Family has always been the best educator, the exponent of the highest national ideals. Special attitude to the family, to the native home, to the parents and relatives has always been in priority in Ukrainian community. According to V. Sukhomlynskyi, family is the source, "which waters feed the full-flowing river of our state." In the family the child learns the basic norms of morality, masters the skills of

cooperative work, makes plans for future life, develops aesthetic tastes and identifies his social position. Therefore, the appeal to the inexhaustible treasury of folk pedagogy and the study of historically formed means of education in Ukrainian families, which are realized in the traditions, customs and rituals, is becoming increasingly relevant. Only the perfect study of the national family traditions will help to solve today's family problems and tasks of parental pedagogy, to form the national system of family education, to forecast the prospects of family

development and to determine the importance of the family in children's education.

Survey of the recent scientific researches.

The peculiar features of children's education in the ordinary Ukrainian family were considered in the works of K. Ushynskiy, A. Makarenko, V. Sukhomlynskiy, M. Stelmakhovich, O. Lyubar, N. Babenko, O. Vyshnevskiy, N. Tsymbaliuk.

The purpose of the paper is to determine the role of family traditions in children's education.

The basic material. Traditional Ukrainian family education is the system of views, ideals and means of parental influence on children, the aim of which is to develop the real personalities who appreciate the ideas of spiritual unity, continuity of generations and immortality of the nation. Its educational value is in the development of the native language and family way of life; its content and spirit are directed on the child, his proper physical, moral and intellectual development; it fully corresponds to aspirations and interests of parents and society [2, p. 65].

The first family rituals date back to the ancient times. The work was the basis of family education: children participated in different activities, took care of the family well-being together with their parents. Children's toys such as small mattocks, rakes, shovels, buckets and other tools are the best confirmation of this tradition: using them children tried to help their parents in everyday life, to become the real members of the family.

Ukrainian songs and dances, two powerful psychological factors of ethical and aesthetic cultural value of Ukrainian people, are of great importance in children's education.. A Ukrainian song has always played a great role in uniting Ukrainian nation and raising its spiritual culture. A lullaby has particularly important educational value in the family. It expresses boundless love to the child, wise maternal guidance, reflection on good and evil [3, 40].

The native house has always been the cradle for the generations. The house is the place where people are born and die, where they are busy with everyday cares, sing lulls, tell fairy tales, legends; where children are taught different things important for life, learn family customs and traditions.

Many Ukrainian traditions are associated with bread. People have always treated it with respect, passed this love to their children and grandchildren. Bread contains the warmth of the heart and soul, the warmth of the sun and the attitude to it must be warm. Children learn how hard people should work to provide each family with fresh tasty bread, learn to respect and appreciate their job.

The tradition of every Ukrainian family is the respectful attitude to father and mother. Mother is the soul of the family; she unites it and takes care of it. Mother has the greatest influence on children, protects them from miseries and demoralization, develops their love to God, to people, to nature, to life.

Father is a person you can always rely on. The role of husband-father is determined by his responsibility. The real man must be responsible for himself, his family, his work, his close people.

Father is the main breadwinner in the family. He must teach his children, especially the boys, various crafts. The children when addressed to their parents said "You", keeping a respectable distance. Such an address made it impossible for the child to tell the parents something rude or obscene, but expressed great confidence and respect to parents. Parents are supposed to give a good example to their children, to develop their real human qualities, to teach them to be responsible for their activity.

The connection between generations is a characteristic feature of any Ukrainian family. Grandparents have always been the basis of the family, its wisdom and kindness. They are considered to be the tireless workers, keepers of family customs and traditions, interesting storytellers [1, p. 29].

Some traditions are connected with definite periods of human life: birthdays, weddings, family jubilees. Every family has its own traditions of celebrating these events, tries to keep warm attitude to these holidays; teaches children to respect the hero of the day, encourages them to prepare something interesting and pleasant for him.

Rituals and customs related to religious holidays are an inexhaustible source of spiritual power and ethics for the Ukrainian people. Celebrations of Christmas, Epiphany, Easter,

Trinity are considered to be the greatest family events [4,p. 91].

The atmosphere in the family is very important for the personality development. The harmony in the family, love and respect to every member create favorable pedagogical conditions and lead to educational success.

According to the results of the exit pole, the majority of respondents from Ukrainian families try to keep and transfer family customs and traditions to young generation.

The following family traditions are observed in most Ukrainian families:

1. Birthday celebrations of family members: they often become the first significant events in the life of the child.

2. General games with children: parents give the example to the children, involve them in different activity, teach them various skills.

3. The whole family meetings: members of the family try to solve the problems together, make plans for a definite period, discuss the family budget. It enables the child to have an idea of family events, to take responsibility for some activity and to participate in family life.

4. Celebration of significant events in the family: anniversaries, achievements of the family members.

5. Reading fairy-tales to children before they go to bed; wishing good night, good morning.

6. Keeping family relics: icons, towels, wedding dresses, awards, letters, photos, etc.

7. Family nights out: going to the cinema, park, museums.

8. Outdoor activity: hiking, fishing, picking up mushrooms, herbs and flowers, swimming in the pools and rivers always leave only positive emotions.

9. Decorating Christmas tree and celebrating New Year and Christmas.

10. Making gifts with own hands: this activity unites the members of the family, gives the child a chance to make his contribution and be responsible for something important for the whole family.

Conclusions and prospects for further scientific research. Family traditions help children to develop the skills of conscious behavior, to understand the eternal folk concepts of good and evil, to develop friendly attitude to people, to increase cultural and artistic achievements, to assimilate and develop human principles and moral values. Family traditions are transferred from generation to generation and are considered to be a significant factor in children`s education.

REFERENCES:

1. Бабій В. Сімейні традиції та їх виховне значення // Позакласний час, 2004, – № 7-8, С.27-31.
2. Бабенко Н. Б. Українські народні традиції, свята і обряди як прояви сімейної культури / Н. Б. Бабенко // Вісник Національної академії керівних кадрів культури і мистецтв. – 2013. –№ 2. – С. 62-67. - Режим доступу: http://nbuv.gov.ua/UJRN/vdakkm_2013_2_18.
3. Страшний В.І. Методика вивчення рівня вихованості на родинних традиціях українського народу // Початкова школа. - 2004. - № 4. - С.39-41.
4. Яценко Т. О. Родинне виховання на засадах народної педагогіки // Педагогіка і психологія, 1997. – № 2, С.88-94.

Єр'оміна Л.Є.

СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНА ПІДТРИМКА ДІТЕЙ ДЕВІАНТНОЇ ПОВЕДІНКИ В ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

Мелітопольський державний педагогічний університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Анотація. Статтю присвячено особливостям соціально-педагогічної підтримки дітей девіантної поведінки в закладах освіти. Автор аналізує основні фактори та причини, що впливають на виникнення саморуйнівної поведінки у дітей.

Ключові слова: соціально-педагогічна підтримка, девіантна поведінка.

Eremina L.E. Social-pedagogical support of children of quality behavior in education bodies.

Abstract. The article is devoted to the peculiarities of social and pedagogical support of children of deviant behavior in educational institutions. The author analyzes the main factors and causes influencing the self-destructive behavior in children.

Key words: socio-pedagogical support, deviant behavior.

Актуальність. Девіантні прояви не є унікальними і новими, їх дослідження стає особливо актуальним в даний час, в переломний період розвитку нашого суспільства. У сучасному суспільстві взаємодія особистості, сім'ї і соціуму здійснюється в умовах якісного перетворення суспільних відносин, що викликають не тільки позитивні, але і негативні зміни в різних сферах соціального життя. Різні труднощі, що виникають у процесі адаптації представників тих чи інших соціальних груп щодо сучасної економічної ситуації, породжують деформацію міжособистісних зв'язків, роз'єднання поколінь, втрату традицій. Зростаючі в масових масштабах різноманітні форми соціальної патології (наркоманія, проституція, алкоголізм та ін.), криміналізація соціального середовища, різке ослаблення нормативно-моральної регуляції суспільних відносин, — ці та інші негативні тенденції у розвитку сучасного суспільства ставлять перед соціально-педагогічною наукою виключно важливу задачу з вивчення природи, закономірностей девіантної поведінки, його суб'єктів. Актуальність даної статті полягає у недостатній теоретичній розробленості питання соціально-педагогічної підтримки дітей з девіантною поведінкою в закладах освіти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Дослідженню даної проблеми присвячено багато робіт. Викладений у

навчальній літературі матеріал носить загальний характер, а у численних монографіях з даної тематики розглянуті більш вузькі питання проблеми соціально-педагогічної підтримки дітей з девіантною поведінкою. Серед опрацьованих публікацій виділимо монографії та навчальні посібники таких вчених як А. Капська, М. Боришевський, І. Богданова, Л. Завацька та ін. Ці вчені пов'язують виникнення дітей з девіантною поведінкою з глибокими соціально-економічними й політичними змінами, переходом до ринкових відносин. Такий стан суспільства різко загострив соціальні проблеми, збільшив безпритульність, знедоленість, психологічні розлади великої кількості населення, особливо підлітків.

Мета даної статті полягає в аналізі робіт щодо організації соціально-педагогічної підтримки дітей девіантної поведінки у закладах освіти.

Виклад основного матеріалу. Перетворення людського індивіда на особистість відбувається в ході соціалізації. Це процес входження дитини в соціальне середовище, що включає засвоєння мови, норм поведінки, моральних цінностей — усе те, що складає культуру суспільства. Процес входження дитини в соціум під керівництвом дорослої людини називається вихованням і являє собою комплекс впливів, що забезпечують соціалізацію індивіда.

Основним завданням дорослого при цьому є передача дитині тих моральних цінностей і норм поведінки, що відповідають вимогам суспільства. Якщо ж дитина не засвоює позитивний соціальний досвід, не може адаптуватися до зразків поведінки й вимог вихователя (який у даній ситуації уособлює для дитини соціум у цілому), то процес соціалізації порушується, а поведінка дитини стає соціально-дезадаптивною. [3, с. 4]

Девіантна поведінка людини – це система вчинків чи окремі вчинки, які суперечать прийнятним в суспільстві нормам і проявляються у вигляді незбалансованих психічних процесів, неадаптованості, порушенні процесів самоактуалізації та ухиленні від морального та етичного контролю особистості над власною поведінкою. Норма – це явище групової свідомості у вигляді уявлень, які схвалює група, та найбільш частих суджень членів групи про вимоги до поведінки людей з урахуванням їх соціальних ролей, що створюють оптимальні умови буття, з якими ці норми взаємодіють, та відображаючи, формують його [4, с. 28].

Девіантна поведінка завжди пов'язана з певною невідповідністю людських вчинків, дій, способів діяльності поширеним в суспільстві чи групах нормам, правилам, стереотипам, очікуванням, цінностям. При цьому девіантна поведінка може виступати як засіб досягнення мети, як спосіб психологічного розвантаження, як самоціль, що задовольняє потреби людини в самореалізації та самоствердженні [6, с. 347].

У полі діяльності педагогів знаходяться всі діти освітньої установи, в тому числі і так звані діти з девіантною поведінкою. Дана категорія дітей вимагає до себе підвищеної уваги. Основна мета взаємодії з ними – це не допустити переходу дитини в категорію важкої, вчасно побачити і попередити, захистити від наступаючої біди.

Значна частина з дітей девіантної поведінки має особливості фізичного, психічного, соціального розвитку, до яких, відносять проблеми зі здоров'ям, труднощі у вихованні та навчанні, обмеження можливостей фізичного розвитку, сирітство та інші. Найважливішим пріоритетом сучасної державної політики щодо дітей з

особливостями в розвитку вважається забезпечення гарантії їх прав на виживання, розвиток і захист.

Педагогічний підхід у роботі з цими дітьми визначений Конвенцією ООН про права дитини, відповідно до яких система освіти повинна бути адаптована до можливостей учня, а створені умови для дітей з девіантною поведінкою повинні відповідати їх потребам, можливостям і бажанням батьків [1, с. 20].

Одним з найбільш важливих і найбільш складних напрямків професійної діяльності педагогів є соціально-педагогічна робота з дітьми девіантної поведінки. Різні назви відображають різні точки зору на цю категорію дітей, які, у свою чергу, зумовлюють і різні підходи в роботі з ними. Так, визначення «важкі», «важковиховувані», «педагогічно занедбані», «проблемні» дано таким дітям з позиції педагога, для якого вони створюють особливі труднощі, проблеми та незручності в роботі і цим виділяються серед «звичайних» дітей [4, с. 185].

Профілактика девіантних форм поведінки має проводитися диференційовано стосовно підлітків і дорослих, учнів і батьків, бути різною для школярів і учнів професійно-технічних навчальних закладів, студентів та робітничої молоді, а також враховувати, спрямовані ці заходи на здорових людей або на осіб, нестійких у нервово-психічному відношенні [2, с. 47].

Поняття «дезадаптовані діти» та «діти з девіантною поведінкою» мають соціальний, або соціально-психологічний відтінок і характеризують дану категорію дітей з позиції соціальної норми, а точніше – невідповідності їй.

До основних причин виникнення дітей з девіантною поведінкою відносять наступні:

- відхилення від норми в стані здоров'я (порушення в фізичному і (або) психічне здоров'я, невідповідність фізичному розвитку, відставання в рості, акцентуація характеру);
- порушення в сфері міжособистісних взаємин (не популярний, не прийнятий, ізольований в класному колективі, конфліктний, відчужений,

безконтрольний, якого виключають, з сім'ї);

- помилки педагогів (перевищення педагогічної влади; позбавлення дитини індивідуальних стимулів; покарання як приниження особистості учня; суперечливість пропонованих вимог; поверхневе знання особливостей учня, конфліктні відносини між батьками учня і вчителями або між учнем і вчителями та ін);
- помилки сімейного виховання відсутність у батьків елементарних психолого-педагогічних знань, перекладання турбот про виховання на школу; відсторонення підлітка від фізично-домашньої праці; конфлікти в сім'ї та ін;
- соціальні причини (протиріччя в суспільстві, в мікросоціумі);
- психотравмуючі ситуації (розлучення батьків, смерть близьких, зміна місця проживання) [5, с.48].

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. Системна криза, що охопила все світове співтовариство, характеризується такими загальними для різних країн ознаками, як посилення соціальної відчуженості серед молоді, все більше поширення в дитячому середовищі саморуйнівної поведінки, що зумовлює

злочинність, проституцію, наркоманію, алкоголізм та інші негативні явища. Все більш відчутним стає руйнування інституту сім'ї, яка не в змозі виявляти достатню турботу про дітей, не виконує батьківських обов'язків. З року в рік відбувається загострення проблем соціального становища неповнолітніх. Підлітковий вік з його бурхливими нейроендокринними зрушеннями віддавна вважається фактором, що сприяє злякисному розвитку девіантної поведінки. Це один з кризових етапів у процесі становлення особистості людини. Підлітковому віку характерне відчуття дорослості, емансипація від дорослих, нове ставлення до навчання та ін. Для цього віку характерна диспропорція, тобто відсутність «норм». Робота соціальних педагогів у школі з девіантними дітьми і підлітками повинна ґрунтуватися як на роботі з конкретними симптомами відхилень, так і на профілактичному підході. Особливе значення в силу негативної вікової динаміки девіантної поведінки набуває рання профілактика відхилень у поведінці дітей та підлітків. Перспективу подальшого дослідження вбачаємо у продовженні аналізування літератури, що присвячена вивченню питання соціально-педагогічної підтримки дітей з девіантною поведінкою в закладах освіти.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бельчєва Т. Ф. 1. Актуальні питання сучасної педагогічної освіти / Т. Ф. Бельчєва, М. М. Головкова, М. В. Єлькін. – Мелітополь: Знання, 2010. – 64 с.
2. Богданова І. М. Соціальна педагогіка: Навч. посіб. / І.М.Богданова. – К. : Знання, 2008. – 343 с.
3. Боришевський М. І. Діти державної опіки : проблеми, розвиток, підтримка : навч.посіб. / М. І. Боришевський, Г. П. Бєвз. – Київ: Міленіум, 2005. – 283 с.
4. Завацька Л. М. Технології професійної діяльності соціального педагога: навч. посіб. / Л. М.Завацька. – К. : Слово, 2008. – 240 с.
5. Капська А. Й. Актуальні проблеми соціально-педагогічної роботи / А. Й. Капська, О. В. Безпалько, Р. Х. Вайнола – К. : СДМ - Студіо, 1999. – 64 с.
6. Соціальна педагогіка: Підручник. 4-те вид. виправ. та доп. / За ред. проф. А. Й. Капської.– К.: Центр учбової літератури, 2009. – 488 с.

Житник Т.С.

ВИЗНАЧЕННЯ СТАНУ ТРИВОЖНОСТІ ДІТЕЙ ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ЗАСОБАМИ ПРОЕКТИВНИХ МЕТОДИК (АСОЦІАТИВНИХ КАРТ)

Мелітопольський державний педагогічний університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Анотація. У статті розглянуто теоретичні аспекти прояву психологічного феномену тривожності. Визначено поняття тривожності та її специфічні особливості як особистісної властивості. Розглянуто причини виникнення тривожності у дітей молодшого шкільного віку, вплив виховання у сім'ї, навчання у школі, відношення з оточуючими на рівень тривожності школяра. Проаналізовано ефективність проєктивних методик як засобу діагностики тривожності.

Ключові слова: внутрішній конфлікт, емоційний стан напруженість, проєктивний метод, тривожність, шкільна тривожність.

Zhytnik T.S. Determination of humidity state of children of preschool and youth school age by project methods (associative card).

Abstract. The article deals with theoretical aspects of the manifestation of the psychological phenomenon of anxiety. The concept of anxiety and its specific features as a personal property are defined. The causes of anxiety in children of junior school age, influence of family upbringing, school education, relations with others on the level of anxiety of a schoolboy are considered. The efficiency of projective techniques as an anxiety diagnostic tool is analyzed.

Key words: internal conflict, emotional state of tension, projective method, anxiety, school anxiety.

Актуальність. У психолого-педагогічній науці і практиці особливу актуальність мають прикладні експериментальні дослідження, спрямовані на подолання негативних явищ, які супроводжують розвиток особистості. Молодший шкільний вік – найважливіший етап у житті людини, протягом якого найактивніше формується її особистість, відбувається психічний розвиток, який часто супроводжується тривогою. Високий рівень тривожності може спричинити розвиток неврозу у дітей та ускладнити процес формування їх особистості. Тому необхідною є діагностика тривожності дітей, що дасть можливість попередити її вплив на становлення особистості в наступних вікових етапах та можливість подолати це негативне явище в розвитку особистості дітей молодшого шкільного віку. На сучасному етапі розвитку психологічної науки актуальним є дослідження тривожності дитини засобами проєктивних методик, унікальність яких обумовлена можливістю вивчати цілісну особистість, включаючи неусвідомлені механізми поведінки, вчинків

та дій, внутрішньоособистісні та міжособистісні конфлікти.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні аспекти особистісної тривожності розглядаються в психологічній літературі, перш за все, з точки зору представлення її як переживання певної емоційної модальності, пов'язаного з мотивами поведінки і діяльності. У витоків аналізу цього явища стоять такі дослідники, як Дж. Браун, А. Валлон, П. Жане, У. Кеннон, К. Левін, В.М. Мясіщев, Н. Міллер, Ж. Піаже, І.П. Павлов, Г. Сельє, П. Янг, П.М. Якобсон. Проблема тривожності дістала свій розвиток у роботах, пов'язаних з вивченням індивідуальних особливостей людини, типу її темпераменту (Г. Айзенк, Р. Кеттелл, В.С. Мерлін, Ч.Д. Спілбергер); з соціальними причинами її виникнення (Л.І. Божович, С.В. Васьківська, І.В. Дубровіна, Б. Кочубей); з вивченням проблеми адаптації та дезадаптації дитини (Ю.А. Александровський, Г.В. Бурменська, В.Г. Гарбузов, І.В. Дубровіна, О.Г. Захаров, В.Є. Каган, Р.В. Овчарова).

Метою статті – є теоретичне ознайомлення з поняттям тривожності дітей молодшого шкільного віку, з проєктивними методиками як засобом її діагностики.

Виклад основного матеріалу.

Особистісна тривожність – це індивідуальна властивість, що визначає схильність людини до суб'єктивного переживання таких емоційних станів, як страх, хвилювання, напруга. Вона виявляється у почутті невпевненості в собі, беззахисності, безпомічності, безсилля перед реальними об'єктивними чи уявними (суб'єктивними) зовнішніми чи внутрішніми факторами, які містять небезпеку і загрозу самооцінці, рівню домагань, задоволенню основних потреб [1, с. 14].

Проблему походження тривожності ми знаходимо в розробленому Л.І. Божович уявленні про те, що процес онтогенетичного розвитку особистості характеризується формуванням системних новоутворень психіки, в тому числі новоутворень афективно-потребової сфери. Особливістю таких новоутворень є те, що вони **презнаходять** спонукальну силу і характеризуються власною логікою розвитку. Як відомо, Л.І. Божович розглядала це питання на прикладі утворень, які забезпечують свідоме управління своєю поведінкою, а також планувала використовувати його стосовно вивчення вищих почуттів. Крім того, подібним же чином вона розглядає і якості особистості як систему, що включає стійкий мотив і закріплені, звичні форми його реалізації в поведінці і діяльності. Тривога, як особистісне утворення, проходить той же шлях розвитку. Можна вважати, що наявність конфлікту в сфері «Я» веде до незадоволення потреб, напруженість, різноспрямованість яких і породжує стан тривоги. Надалі відбувається її закріплення, і вона, стаючи самостійним утворенням, набуває власну логіку розвитку. Володіючи достатньою спонукальною силою, вона починає виконувати функції мотивації спілкування, спонукання до успіху. Також вона займає місце провідних особистісних утворень [3, с. 54–55].

Причинами виникнення тривожності дітей молодшого шкільного віку завжди є

внутрішній конфлікт, суперечливість прагнень дитини, коли одне її бажання суперечить іншому, одна потреба заважає іншій. Суперечливий внутрішній стан дитини може бути викликаний: суперечливими вимогами до нього, які виходять із різних джерел (або навіть із одного джерела: буває, що батьки суперечать самі собі, то дозволяючи, то грубо забороняючи одне й те саме); неадекватними вимогами, невідповідними можливостями і прагненнями дитини; негативними вимогами, які ставлять дитину в принижене, залежне положення. У всіх трьох випадках виникає почуття «втрати опори»; втрати міцних орієнтирів у житті, непевність у навколишньому світі.

В основі внутрішнього конфлікту дитини може лежати зовнішній конфлікт – між батьками, між родиною й школою, між однолітками й дорослими. Однак змішувати внутрішній і зовнішній конфлікти зовсім неприпустимо. Протиріччя в навколишньому оточенні дитини далеко не завжди стають його внутрішніми протиріччями. Лише коли дитина приймає близько до серця обидві сторони конфліктуючого світу, коли вони стають частиною її емоційного життя, створюються всі умови для виникнення тривоги [2, с. 37–38].

Тривога проникає в душу дитини, лише коли конфлікт пронизує все її життя, перешкоджаючи реалізації її найважливіших потреб.

До цих найважливіших потреб відносяться: потреба у фізичному існуванні (їжі, воді, свободі від фізичної погрози), потреба в близькості, у прихильності до людини або до групи людей, потреба в незалежності, у самостійності, у визнанні права на власне «я», потреба в самореалізації, у розкритті своїх здатностей, своїх прихованих сил, потреба в сенсі життя й мети [1, с. 17].

Однією з найчастіших причин тривожності є завищені вимоги до дитини, негнучка, догматична система виховання, яка не враховує власну активність дитини, її інтереси, здатності й схильності. Найпоширеніша система виховання – «ти повинен бути відмінником». Виражені прояви тривоги спостерігаються в добре встигаючих дітей, яких відрізняють

сумлінність, вимогливість до себе в сполученні з орієнтацією на оцінки, а не на процес пізнання. Буває, що батьки орієнтують на високі, не доступні дитині досягнення в спорті, мистецтві, нав'язують їй (якщо це хлопчик) образ справжнього чоловіка, сильного сміливого, спритного, не знаючого поразок, не відповідність якому (а відповідати цьому образу неможливо) боляче б'є по хлоп'ячому самолюбству. До цієї ж області відноситься нав'язування дитині далеких їй (але, які високо ціняться батьками) інтересів, наприклад як туризм, плавання. Жодне із цих занять саме по собі не погане. Однак вибір хобі повинен належати самій дитині. Примусова участь дитини в справах, які не цікавлять школяра, ставить в ситуацію неминучого неуспіху [4, с. 47].

Прагнучи виробити в дитини такі якості як сумлінність, слухняність, акуратність, вчителі нерідко збільшують і без того нелегке становище дитини, збільшуючи прес вимог, невиконання яких приводить до внутрішніх покарань.

К. Монпард вважає, що жорстоке виховання приводить до характерологічного розвитку гальмового типу з лякливою, боязкістю й одночасним виборчим домінуванням; маятникове виховання (сьогодні заборонимо, завтра дозволимо) – до виражених афективних станів у дітей, неврастенії; виховання, що опікує, приводить до почуття залежності і створенню низького вольового потенціалу; недостатнє виховання – до труднощів у соціальній адаптації [7, с. 68].

У різні роки найбільш значимим для школярів виявляється відношення різних людей. Молодші школярі, особливо першокласники, у першу чергу прагнуть до симпатії вчителів, заради цього вони готові вчитись відмінно. Якщо ж учитель ставить погані оцінки, виходить, на думку молодшого школяра, «він мене не любить».

Ще одна важлива причина підвищення тривожності молодших школярів недостатній рівень фізіологічної й інтелектуальної зрілості, що спостерігається в багатьох дітей і в певному змісті є закономірним. Зарахування в школу збігається з віковою кризою, з якою різні діти виходять у різний

час і з різними придбаннями. Хтось активний і кмітливий, інший пригнічує повільністю, третій дратує впертістю й агресивністю. Згодом шорсткості згладяться, здатності дітей більш-менш зрівняються – якщо вони не зневіряться в себе й не відчують відрази до навчання й школи [4, с. 50].

Звільнення від тривожності можливо, якщо дорослі зрозуміють: будь-яка дитина – відмінник або двієчник, рухливий або повільний – заслуговує любові й поваги; цінність людини в ній самій, насамперед у її моральних якостях, а не в нагородах, оцінках і інших умовних знаках благополуччя.

Для того, щоб виявити рівень тривожності молодшого школяра необхідно проводити діагностичну роботу. Одним із методів діагностики даного показника виступають проєктивні методики. Перевагами проєктивної діагностики є можливість виявлення за її допомогою неусвідомлюваних або мало-усвідомлюваних психічних феноменів, прихованих від спостереження аспектів особистості. Опосередковане вивчення особистісних особливостей усуває психологічні захисні механізми, які можуть спотворити картину внутрішнього світу. Відсутність чіткої регламентованості дослідницької ситуації передбачає різні поведінкові реакції, що майже не зазнають стороннього тиску, адекватні вияви індивідуальних особливостей особистості. Значна перевага цих методик у тому, що дитина, в силу вікових особливостей не завжди може описати свої почуття, ставлення до подій, що з нею відбуваються. Мислення дитини більш образне й конкретне, ніж мислення більшості дорослих [5, с. 24].

Для діагностики тривожності дітей можна застосувати різні проєктивні методики. Тест тривожності Р. Теммла, М. Доркі, В. Амен призначений для визначення загального рівня тривожності дитини. Тест дозволяє виявити тривожність по відношенню до ряду типових для дитини життєвих ситуацій спілкування з іншими людьми. Тривога, крім того, розглядається як вид емоційного стану, функція якого полягає в забезпеченні безпеки суб'єкта на особистісному рівні. Проєктивна методика А.М. Прихожан призначена для діагностики

рівня шкільної тривожності. Графічна методика «Кактус» призначена для роботи з дітьми старше 3 років, тест використовується для дослідження емоційно-особистісної сфери дитини. Дитячий апперцептивний тест (САТ) – відноситься до класу інтерпретативних методик, де проектується значимий зміст потреб, конфліктів, установок особистості. Методика «Контурний САТ-Н» – призначена для дослідження особливостей особистісної (емоційно-вольової) сфери дітей, результати діагностики дозволяють зрозуміти існуючі відношення між дитиною і оточуючими його людьми в найбільш важливих або травмуючих дитини життєвих ситуаціях. Тематичний апперцептивний тест (ТАТ) – дослідження рушійних сил особистості – внутрішніх конфліктів, потягів, інтересів і мотивів [6, с. 39].

Тест «Дім. Дерево. Людина» – дає оцінку особистості випробовуваного, рівня розвитку, працездатності та інтеграції, отримання даних, що стосуються сфери його взаємин з навколишнім світом в цілому і з конкретними людьми зокрема. Тест «Малюнок сім'ї» – дозволяє виявити особливості внутрішньосімейних взаємин. Тест «Неіснуюча тварина» – дозволяє дослідити характерологічні особливості людини та визначити рівень прояву тривожності [5, с. 26].

Таким чином, використання проєктивних методик у практиці шкільної психологічної служби дає змогу виявити глибинні причини

тривожності школярів на певному етапі вікового розвитку і соціалізації.

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. Формування гармонійного самовідчуття є одним з найважливіших умов становлення особистості дитини, досвід якої безперервно збагачується. Великий вплив на прояви тривожності дитини мають сім'я, школа, вся те життя, що оточує і постійно впливає на дитину. Основне завдання дорослих на цьому віковому етапі дитини – створення оптимальних умов для розкриття та реалізації можливостей дітей з урахуванням індивідуальних особливостей кожної дитини. Для цього необхідно проводити діагностичну роботу, завдяки якій можна визначити шляхи і форми надання допомоги дітям, що зазнають тривожність, труднощі в навчанні, спілкуванні і психічному самопочутті, вибрати засоби і форми психологічного супроводу школярів відповідно до притаманними їм особливостями навчання та спілкування. Використання проєктивних методик є ефективним засобом діагностики тривожності дітей молодшого шкільного віку. Комплексна система психолого-педагогічних умов може бути використана практичними психологами як загальноосвітніх, так і спеціалізованих шкіл у взаємодії з вчителями-класоводами і батьками для подолання особистісної тривожності дітей молодшого шкільного віку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Атемасова О.А. Проблеми розвитку та корекція емоційної сфери молодшого школяра / О.А. Атемасова. – Х.: Ранок, 2010. – С. 14 – 17.
2. Бреслав Г.М. Емоційні особливості формування особистості в дитинстві / Г.М. Бреслав. – М.: Просвещение, 2000. – С. 37 – 38.
3. Вайнер М.Е. Емоційний розвиток дітей: вікові особливості, діагностика та критерії оцінки / М.Е. Вайнер. – К.: Корекційно-розвиваюча освіта, 2008. – С. 54 – 55.
4. Волков Б.С. Психология младшего школьника / Б.С. Волков. – М.: Просвещение, 2002. – С. 47 – 50.
5. Гудман Р. Обговорення та створення дитячих малюнків. Практикум з арт-терапії / Р. Гудман: під ред. А.І. Копитіна. – СПб.: Питер, 2001. – С. 24 – 26.
6. Ділея Д. Дитячий малюнок: діагностика та інтерпретація / Д. Ділея. – М.: Вид-во ЕКСМО-Прес, 2007. – С. 39.
7. Мінаєва В.М. Розвиток емоцій дошкільнят і молодших школярів / В.М. Мінаєва. – М.: Инфра, 2009. – С. 68.

Заноздра Н.С.

ІНТЕРАКТИВНІ МЕТОДИ НАВЧАННЯ АНГЛОМОВНОЇ КОМУНІКАЦІЇ УЧНІВ 5-6 КЛАСІВ НА ОСНОВІ КРАЇНОЗНАВЧОГО МАТЕРІАЛУ

Мелітопольський державний педагогічний університету імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Гурова Т.Ю., кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація. У статті розглянуто поняття інтерактивних методів навчання та охарактеризовано їх роль у процесі навчання англійської мови на основі країнознавчого матеріалу.

Ключові слова: інтерактивний метод, країнознавчий матеріал, англомова комунікація, навчання англійської мови.

Zanozdra N. S. The interactive methods of teaching grades 5/6 pupils english-speaking communication on the basis of regional geographic material.

Annotation. The article deals with the concepts of the interactive methods of teaching and characterizes their role in the process of teaching English on the basis of regional geographic material.

Keywords: interactive method, regional geographic material, English-speaking communication, English language teaching.

Актуальність досліджуваної проблеми.

На сучасному етапі розвитку українського суспільства зростає значущість вивчення іноземної мови і потреба в її оволодінні як засобом спілкування. Мовознавці, методисти та вчителі, які працюють у таких умовах, стежать за зв'язками між методами навчання іноземної мови та країнознавчим матеріалом.

Починаючи з 90-х років ХХ століття, науковці та методисти надають усе більшого значення лінгвокраїнознавству, яке входить до курсу навчання іноземної мови в середній школі. Якщо раніше країнознавча інформація вважалася лише додатковою під час вивчення предмету «Англійська мова» у школі, то сьогодні вона стала невід'ємною частиною уроків іноземної мови. Отже, з'являється необхідність навчати не лише мові, а й культурі країни, мова якої вивчається. Головним стимулом, що мотивує до цього, є прагнення до розширення світогляду учнів у цілому, оскільки урок англійської мови є також засобом залучення і навчання духовної культури англомоовних народів [6].

Перед сучасною школою також постає питання щодо того, яким чином навчати дітей в нових умовах інформатизованості суспільства, коли учні стають активними користувачами інформаційних ресурсів Інтернет, а наукові знання швидко старіють. Сьогодні вчителі англійської мови мають

залучати у свою роботу нові форми і методи навчання, а також підготовки творчої особистості, здатної до безперервного розвитку, самоосвіти та самовиховання. До таких методів ми відносимо інтерактивні методи, оскільки вважаємо, що саме їх залучення у навчально-виховний процес активізує пізнавальну діяльність учнів основної школи, і сприятиме формуванню комунікативної компетентності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій С. М. Христос, А. Ю. Циркаль, І. О. Грузинської, Г. Шутової та О. Пометун показав, що сьогодні виокремлюють значну кількість підходів до визначення методів навчання, які засновані на ступені усвідомленості сприйняття навчального матеріалу: пасивні, активні, інтерактивні, евристичні та інші.

Метою нашої статті є характеристика інтерактивних методів навчання, визначення ролі лінгвокраїнознавства у вивченні іноземної мови, а також обґрунтування доцільності поєднання країнознавчого матеріалу з використанням інтерактивних методів у навчанні англомоовній комунікації учнів основної школи.

Теоретичну базу статті складають праці таких науковців: В. Постнікова, Є. Верещагін, В. Костомаров, Г. Змроць та інших.

Виклад основного матеріалу дослідження. Країнознавство – це напрям у науці, в якому поєднуються навчання відомостям про країну, мова якої вивчається, і, власне, навчання самій іноземній мові. Звичайно, не лише країнознавство досліджує країни та їхні регіони. Вони також є об'єктами дослідження інших навчальних дисциплін, таких як: географія, історія, соціологія, суспільствознавство тощо. Усі вони досліджують лише певну частину об'єкта, тобто конкретні якості, відносини, процеси. Отже, та складова об'єкта, на яку в найбільшій мірі спрямована увага, є її предметом.

Через те, що метою навчання іноземної мови є не лише отримання знань, умінь та формування навичок у школярів, а й засвоєння ними відомостей культурного, країнознавчого, лінгвокраїнознавчого, естетичного характеру, а також пізнання цінностей іншої національної культури, то при визначенні змісту навчання виникає питання про лінгвокраїнознавчий компонент.

Головною метою вивчення країнознавства вважають формування комунікативної компетентності учнів засобами міжкультурної комунікації, розвиток умінь адекватного сприйняття мови співрозмовника і розуміння оригінальних текстів [5].

Дослідники вважають, що провідним завданням країнознавства є вивчення мовних одиниць, які найбільш яскраво відображають національні особливості культури народу. Це можуть бути *реалії* (позначення предметів і явищ, характерних для однієї культури і відсутніх в іншій), *конотативна лексика* (слова, що співпадають за основним значенням, але відрізняються за культурно-історичними асоціаціями), а також *фонова лексика* (позначення предметів і явищ, що мають аналоги в культурах, що порівнюються та зіставляються, але мають відмінності за національними особливостями функціонування, форми та призначення предметів) [4].

Є. М. Верещагін вважає, лінгвокраїнознавство дидактичним аналогом соціолінгвістики, який передбачає навчання іноземної мови з використанням матеріалів, пов'язаних із суспільним і культурним життям носіїв мови. Лінгвокраїнознавство

задовольняє інтересам вивчення іноземної мови [1, с.15-16]. На думку П. Я. Гальперіна, для сучасної методики навчання іноземної мови характерним є прагнення викладачів включати країнознавчі відомості з географії, історії, соціального життя, літератури країни, мова якої вивчається, до змісту навчання (у мовний матеріал і, зокрема, в тексти для аудіювання та читання) [6]. Таким чином, вважаємо, що країнознавчий матеріал має значний потенціал для навчання учнів англословної комунікації.

Сутність інтерактивного методу («*inter*» — взаємний, «*act*» — діяти) полягає у взаємодії суб'єктів навчання в режимі розмови, діалогу. В межах шкільного навчання цей метод орієнтується на взаємодію учнів не лише з учителем, а й один з одним. Провідним моментом такого навчання є домінуюча роль активної роботи учнів у процесі навчання [2]. Саме застосування інтерактивних методів забезпечить високу інтенсивність комунікації, мотивацію, міцність знань, творчість і фантазію, комунікабельність, активну життєву позицію, командний дух та взаємоповагу.

Більш того, інтерактивні методи навчання допомагають вчителю розвинути в учнів знання, уміння та навички таким чином, що процес навчання є не лише корисним для учнів, а й цікавим та захоплюючим, що також є дуже важливим. Такі методи є привабливими для учнів різного віку. Інтерактивні методи навчання розвивають творчий підхід учнів у вирішенні поставлених завдань та базуються не на принципі змагання, а на умінні працювати в командах [7, 131].

На думку Є. С. Полат, вміння підтримувати дискусію і брати у ній участь сприяє формуванню в учнів умінь розглядати питання на заняттях більш глибоко та багатогранно. Завдяки діалогічному спілкуванню учні вчаться критично мислити, вирішувати складні проблеми, обговорювати альтернативні точки зору [2].

Ще одним різновидом інтерактивних методів навчання є мозковий штурм – метод вирішення проблеми на основі стимулювання творчої активності, де учням пропонують висловлювати якомога більшу кількість варіантів рішення, в тому числі найфантастичніших [2].

Г. Змроць додає, що інтерактивний метод під назвою «мікрофон» також відіграє важливу роль у процесі навчання іноземної мови. Під час цієї гри вчитель обирає якийсь предмет (ручку, фломастер тощо), який буде виконувати роль уявного мікрофона. Потім учитель ставить перед класом запитання, на який учень, в руках якого є мікрофон, повинен дати повну та швидку відповідь. Даний метод спрямований на те, щоб учні могли швидко та правильно оперувати набутими знаннями. Також метод «мікрофону» дає вчителю зрозуміти, чи орієнтується клас у темі, яка була вивчена [3].

Часто метод «мікрофону» поєднують з наступним прийомом, який носить назву «незакінчені речення». Завдання такого типу допомагають учням розвинути навички швидко формулювати думку та давати стислі, але повні та переконливі відповіді на поставлені запитання. Крім того, даний прийом сприяє розвитку уяви учнів та стимулює їх висловлюватися вільніше щодо окреслених тем [3].

Заслуговує на увагу вчителів і метод ситуацій, заснований на природних умовах. Цей метод спрямований на розвиток навичок усного та писемного мовлення, наближає учнів до реальності, до життя [2].

Великим навчально-виховним потенціалом, на думку методистів, володіють

відеокліпи, мультимедіа-презентації, електронні навчальні програми та навчальні Інтернет-ресурси [2]. Відеокліпи та мультимедіа-презентації створюють іншомовну атмосферу, надають можливість учням чути іноземну мову в оригіналі, а навчальні програми забезпечують ефективний тренінг і практику в спілкуванні.

Висновки. Використання інтерактивних методів навчання у поєднанні з матеріалами країнознавчого характеру сприяє формуванню комунікативної компетентності учнів, призводить до збільшення продуктивності навчального процесу, робить його більш цікавим та креативним, створює дружню атмосферу в класі, поглиблює знання учнів, розвиває їхню самостійність. Повідомлення знань про культуру, історію, реалії та традиції сприяє вихованню позитивного ставлення учнів до іноземної мови, а також до культури народу-носія цієї мови. У свою чергу, стимулом, що мотивує до цього, є прагнення до розширення світогляду учнів у цілому, і саме використання інтерактивних методів навчання допомагає у досягненні цієї мети.

Перспективи подальших досліджень. У майбутньому нами планується розробка комплексу інтерактивних вправ на основі країнознавчого матеріалу для навчання учнів англійської комунікації.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Верещагин, Е.М. Лингвострановедение в преподавании русского языка как иностранного: методическое руководство / Е. М. Верещагин, В. Г. Костомаров. – М.: Русский язык, 1990. — 246 с.
2. Вненк Эва. Интерактивные методы обучения на уроках русского языка и литературы: [Электронный ресурс] / – Э. Вненк. – Режим доступа: <http://mova.onu.edu.ua/article/viewFile/45045/41305>.
3. Змроць Ганна. Використання інтерактивних методів навчання на уроках англійської мови: [Електронний ресурс] / Режим доступа: http://newblogeducation.blogspot.com/2015/11/blog-post_4.html.
4. Лингвострановедение: [Электронный ресурс] / Режим доступа: <http://www.dioo.ru/lingvostranovedenie.html>.
5. Лингвострановедение: [Электронный ресурс] / Режим доступа: <https://ru.wikipedia.org/wiki/Лингвострановедение>.
6. Постникова В. И. Лингвострановедческий аспект в изучении английского языка на среднем и старшем этапах обучения в школе // Молодой ученый. – 2015. – №9.1. – С. 75-77.
7. Sava Raluca. Using Interactive Methods in Teaching Accounting // Studies in Business and Economics. – 2016. – №11(2) : [Электронный ресурс] / Режим доступа: https://www.researchgate.net/publication/310815694_Using_Interactive_Methods_in_Teaching_Accounting.

Земский А. Б.

ИССЛЕДОВАНИЕ ПО САМОСТИГМАТИЗАЦИИ СРЕДИ ВИЧ-ИНФИЦИРОВАННЫХ, ВЫЯВЛЕННЫХ В 2017 ГОДУ – ПЕРВОМ КВАРТАЛЕ 2018 ГОДА

КУ «Мелитопольский центр СПИД» ЗОС, г. Мелитополь

Аннотация: В статье автором представлено исследование самостигматизации у людей с ВИЧ – инфекцией. Самостигматизация – это родоначальник многих внутренних комплексов и психотравм. У людей, только что узнавших о своем позитивном ВИЧ статусе, присущи саморазрушительные мысли приводящие к не правильному пониманию своего заболевания и как результат не принятие этого заболевания, что ведет к ухудшению физического и психологического здоровья.

Ключевые слова: Самостигматизация, изоляция, обвинения.

Zemskyi Alexander – Psychologist «Melitopol AIDS Center»

Annotation: In the article the author presents a study of self - stigmatization in people with HIV infection. Self-gassing is the progenitor of many internal complexes and psychotrauma. People who have just learned about their positive HIV status have self-destructive thoughts leading to a misunderstanding of their illness and, as a result, not accepting this disease, which leads to a deterioration in physical and psychological health.

Key words: Self-gassing, isolation, accusations

Актуальность: На сегодняшний день самостигматизация является одним из аспектов того, что ВИЧ – инфицированные люди поздно обращаются за медицинской помощью. Причиной этого является непринятие диагноза, сокрытие своего внутреннего переживания, нехватка общения. И как следствие, ВИЧ - позитивный человек «ходит» много лет без специализированной медицинской помощи. Психологические барьеры, выстроенные вокруг своего заболевание, не дают человеку вовремя распознать проблемы и возможности их решения.

Анализ научных исследований и публикаций: В Украине исследования по

самостигматизации среди ВИЧ-инфицированных не проводилось.

Цель статьи: Информирование социума о результатах проведенного, исследования по самостигматизации среди ВИЧ-инфицированных.

Основной материал. Было предложено анонимное анкетирование 79 пациентам (37 женщин и 42 мужчины) выявленным с ВИЧ-инфекцией в 2017 году и 20 пациентам (7 женщин и 13 мужчин) выявленным с ВИЧ-инфекцией в первом квартале 2018 года.

Анкета состояла из 8 вопросов направленных на определение самостигматизации.

Когда вы узнали о своем статусе, Вы:		
Обвиняли себя	да	нет
Обвиняли других	да	нет
Чувствовали стыд (за то, что у Вас это заболевание)	да	нет
Чувствовали вину (причина заражения)	да	нет
Изолировали себя от родных и близких	да	нет
Отказались от секса	да	нет
Отказались от возможности иметь детей	да	нет
Избегали посещения поликлиник, больниц	да	нет

Если, анкетированный, отвечал на три и более вопроса «да», то это можно считать проявлением самостигматизации.

Результаты показали что:

1. Обвиняли себя – 96% опрошенных (100% – женщин, 93% – мужчин).

Женщины во всех ста процентах обвинили себя в инфицировании ВИЧ – инфекцией. Мотивируя это тем, что поддавшись «минутной слабости», «потерявши бдительность», «слепо веря своему партнеру» не смогли оценить риск и «заслужили это заболевание». При правильном подходе в консультировании удавалось снизить процент самокритичности в данном вопросе в течении двух – трех месяцев.

Мужчины, обвиняя себя, сознались, что нужно было быть «разборчивым в выборе партнеров для случайного секса», «использовать презерватив при каждом сексуальном контакте».

2. Обвиняли других – 17% опрошенных (7% – женщин, 25% – мужчин).

Женщины не старались обвинить в своем инфицировании кого либо, осознавая, что «сами виноваты».

Мужчины, напротив, старались обвинить женщин в своем заболевании. Это характерно для психологии мужчин, не только в разрезе ВИЧ – инфекции но и в разрезе других заболеваний.

1. Чувствовали стыд – 66% опрошенных (89% – женщин, 47% – мужчин).

Женщины подвергли себя клейму стыда на 89%. Мотивируя это тем, что «какой стыд быть больной СПИДом», «теперь все будут считать меня проституткой или наркоманкой». Многие женщины говорили «стыдно быть больной матерью», «на старости лет заработать такое, стыд и позор».

Стыд признаться окружающим или самому себе, что в организме присутствует вирус ВИЧ, также присуще и 47% мужчин.

2. Чувствовали вину – 59% (84% – женщин, 38% – мужчин).

Чувство вины, за то, что инфицировался половым путем испытывают огромное количество женщин. Вина проявляется в высказываниях, сожалениях о своих действиях, которые привели к инфицированию. Основные высказывание

«если бы я тогда ...», «как я теперь скажу мужу ...». Как не странно, женщины считают себя виноватыми в том, что их заразили.

Мужчины напротив, не признают своей вины. Они больше склонны к обвинению других, чем признанию того факта, что они сами несут ответственность за свою жизнь и причину инфицирования ВИЧ – инфекцией.

При консультировании, в дальнейшем, удастся прийти к консенсусу, «вина есть, но она не должна полностью поглощать человека».

3. Изолировали себя от родных и близких – 10% (16% – женщин, 5% – мужчин).

Женщины более склонны к изоляции, мотивируя это тем, что «я, как мать или жена могу быть опасна для своих детей или мужа». Это ведет к отказу от секса. Изоляция, как вид самостигматизации и самодискриминации, проходит очень быстро, в течении одного, максимум двух месяцев.

Мужчины не склонны к самоизоляции от родных и близких. Как правило, включается механизм скрытности своего диагноза от всех. Мужчина наоборот, как «слабый пол», ищет тепла и уюта.

4. Отказались от секса – 54% (80% – женщин, 33% – мужчин).

Женщины, узнав, что инфицированы ВИЧ – инфекцией, отказывались от секса, даже при наличии презервативов. Со временем, месяц – два, приходило осознание того, что жизнь продолжается и секс является частью этой жизни. Но встречаются и женщины, которые более полугод – года не вступали в сексуальные контакты, боясь инфицировать своего полового партнера.

Мужчины крайне редко отказывались от секса на долгое время. Несколько человек не использовали сексуальные практики в течении года боясь заразить своего партнера. Как правило, мужчины, узнав о своем инфицировании, старались скрыть свой ВИЧ статус от своих половых партнеров, продолжая при этом заниматься сексом не всегда используя презервативы.

5. Отказались от возможности иметь детей – 15% (7% – женщин, 22% – мужчин).

Как не странно, но женщины не отказывались от возможности, в дальнейшем, родить детей. Возникал вопрос «могу ли я родить здорового ребенка?». После

консультаций с психологом и врачами гинекологом и педиатром все женщины были настроены на возможность иметь здоровых детей.

Пятая часть мужчин считала, что при ВИЧ – инфицированном родителе нет возможности родить здорового ребенка. Пессимистический настрой мужской части анкетированных прошел после консультаций. Период выхода из такого состояния составил два – три месяца.

6. Избегали посещения поликлиник, больниц – 6% (7% – женщин, 5% – мужчин).

Вопреки сложившимся стереотипам, что ВИЧ – инфицированным трудно принять свой статус и поэтому они не хотят обращаться к врачам, как напоминание о недавнем неприятном известии (установление диагноза ВИЧ), только 7% женщин и 5% мужчин испытывали трудность

общение с медицинскими работниками. Остальные анкетированные отметили, что хотелось чаще общаться с врачами, узнавая подробности о своем заболевании и более скрупулезно относиться к состоянию своего здоровья.

Подводя итоги, можно с уверенностью сказать, что самостигматизация не просто свойственна людям с ВИЧ – инфекцией, но и является самым важным элементом для принятия своего ВИЧ статуса, дальнейшего наблюдения за состоянием своего здоровья, лечение заболевания Антитретовирусными препаратами (АРТ).

Только преодоления психологических барьеров, вызывающих самостигматизацию, ВИЧ – инфицированный человек осознает как вести себя, чтобы не инфицировать своего полового партнера, прожить полноценную жизнь не разменивая свое психологическое здоровье на «всякую мелочь».

удк

Земский А. Б.

ИССЛЕДОВАНИЕ ПО СТИГМАТИЗАЦИИ ВИЧ-ИНФИЦИРОВАННЫХ ЛЮДЕЙ, ПРОВЕДЕННОЕ СРЕДИ МЕДИЦИНСКИХ РАБОТНИКОВ, СТУДЕНТОВ ВУЗОВ И СТУДЕНТОВ ПТУ МЕЛИТОПОЛЯ ЗАПОРОЖСКОЙ ОБЛАСТИ

КУ «Мелитопольский центр СПИД» ЗОС, г. Мелитополь

Аннотация: В статье автором представлено исследование стигматизационного отношения людей к ВИЧ – инфицированным жителям города Мелитополь.

Ключевые слова: Стигма, стигматизация.

Zemskyi Alexander. Studies on stigmatization of HIV-infected people among medical workers, university students and students of vocational schools in Melitopol.

Annotation: In the article the author presents a study of the stigmatization attitude of people to HIV - infected residents of the city of Melitopol.

Key words: stigma, stigmatization.

Актуальность. Стигма по отношению к ВИЧ – инфицированным людям рождена страхами перед этим заболеванием. Не до конца восприняты в обществе пути передачи этого заболевания. По данным интернет – ресурсов, к ВИЧ – инфицированным относятся как прокаженным, ущемляют

морально, психологически и материально. В интернете можно найти много новостей и статей о стигматизации и дискриминации ВИЧ – инфицированных людей.

Анализ научных исследований и публикаций. Исследования по стигме к ВИЧ – инфицированным проводились в Украине

не однократно. Но, анкетированными были сами ВИЧ – инфицированные. Они отвечали на вопросы через призму своего заболевания и своей самостигматизации. Результатами таких опросов стали высокие проценты стигмы по отношению к людям с таким заболеванием.

В данном исследовании опросы проводились среди ВИЧ – негативных жителей г. Мелитополь.

Цель статьи – информирование социума о результатах проведенного, многолетнего

исследования по стигме среди ВИЧ-инфицированных.

Анкетированные были разбиты на три группы:

1. Медицинские работники (врачи, фельдшера, медицинские сестры)
2. Студенты ВУЗов
3. Студенты ПТУ

Вопросы анкеты были завуалированы, были перемешены с вопросами по профилактике ВИЧ – инфекции, путях её передачи и т.д.

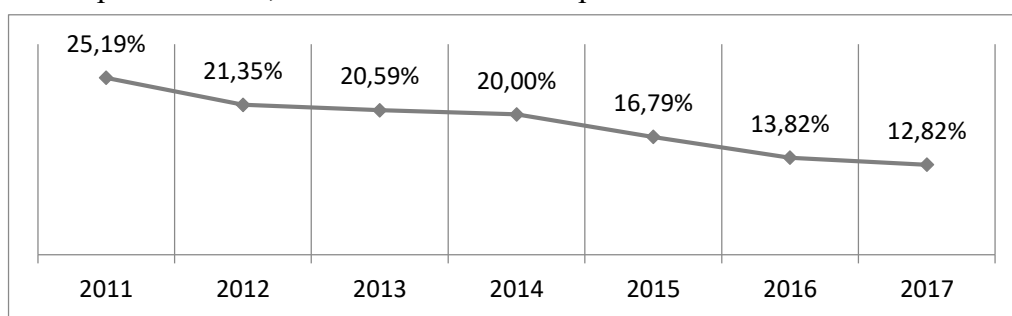

Диаграмма 1: Результаты анкетирования медицинских работников г. Мелитополь и Мелитопольского района по стигматизации ВИЧ – инфицированных жителей города и района.

Исследование показало, что с каждым годом уровень стигматизации ВИЧ – инфицированных пациентов снижается. Растет толерантное отношение к данной группе пациентов.

Тенденция снижения стала заметна, начиная с 2015 года. Это связано с проведенными тренингами с медицинскими работниками по ВИЧ – инфекции, дискриминации и снижению стигматизации, проводимые как сотрудниками Международной Организации (GIZ), так и сотрудниками кабинета «Доверие» Мелитопольского центра СПИД.

Исследование показало, что с каждым годом уровень стигматизации по отношению к

ВИЧ – инфицированным людям снижается, растет толерантное отношение к данной группе.

Тенденция снижения стигматизационного отношения связано с проведением лекций, бесед, тематических вечеров со студентами ВУЗов и ПТУ г. Мелитополь.

Студенты стали более информированы про ВИЧ – инфекцию. Пропал страх инфицироваться бытовым путем. Пришло понимание, что ВИЧ –инфицированный человек, это прежде всего человек. И не нужно бояться дружить и общаться с данной категорией людей.

Стигматизация по отношению к ВИЧ – инфицированным, хоть и заметно снижается, но есть и случаи проявления стигмы в каждой из этих исследуемых групп.

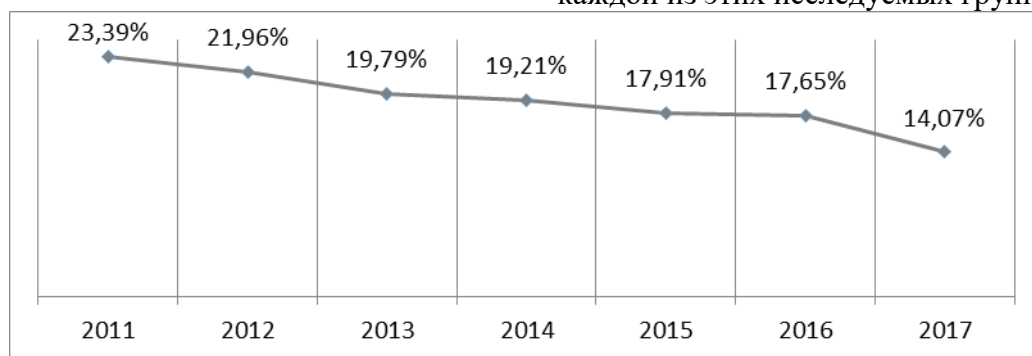

Диаграмма 2: Результаты анкетирования студентов ВУЗов г. Мелитополь по стигматизации ВИЧ – инфицированных жителей города и района.

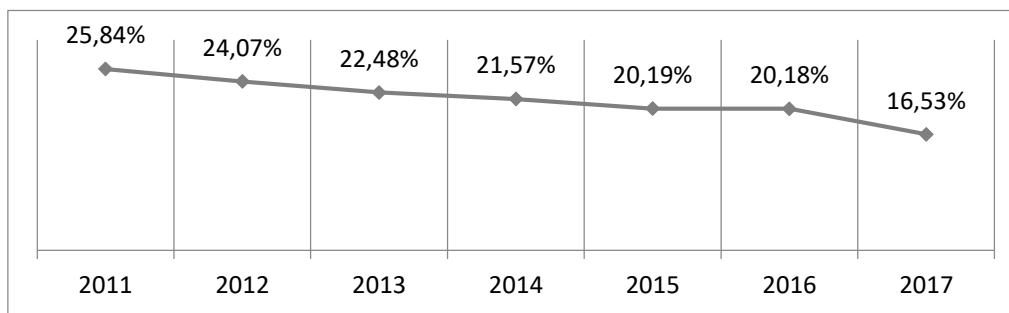

Диаграмма 3: Результаты анкетирования студентов ПТУ г. Мелитополь по стигматизации ВИЧ – инфицированных жителей города и района.

По статистике: ВИЧ – инфицированные жители прилегающих районов, состоящие на учете в Мелитопольском центре СПИД на 01.03.2018 года.

Из 192 жителей Мелитопольского района, у которых выявлены антитела к ВИЧ – инфекции, 105 (54,7%) человек состоят на учете в Мелитопольском центре СПИД.

Из 54 жителей Приазовского района, у которых выявлены антитела к ВИЧ – инфекции, 27 (54%) человек состоят на учете в Мелитопольском центре СПИД.

Из 89 жителей Акимовского района, у которых выявлены антитела к ВИЧ – инфекции, 345 (38,2%) человек состоят на учете в Мелитопольском центре СПИД.

ВИЧ – инфицированные пациенты из прилегающих районов не хотят состоять на диспансерном учете по месту жительства. Причина одна – боязнь:

- что их ВИЧ статус станет достоянием всего села;
- «сарафанное» радио среди медицинских работников;
- стигматизация и дискриминация со стороны односельчан.

К профилактике можно отнести такие меры:

1. Общая гуманизация общества. Это должно происходить еще с детских лет в семье, потом в образовательных институтах. Необходимо формировать такие качества, как толерантность, лояльность. Сейчас в школах, например, вводят инклюзивное образование. Это значит, что внедряются классы, в

которых учатся обычные ребята и «дети с особенными потребностями».

2. Просвещение и повышение общей культуры общества и социального уровня жизни. Ни для кого не секрет, что именно бытовая неустроенность, недостаток образования и культуры зачастую толкает людей к «порочному образу жизни», если, конечно, речь не идет о врожденных недугах. Люди должны знать примеры, когда человек со стигмой развивается, добивается успеха и становится вполне счастливым. Знаменитый Альберт Эйнштейн, а также изобретатель телефона Александр Белл страдали задержкой интеллектуального развития. Томас Эдисон не мог читать до 12 лет. Известный английский физик Стивен Хокинг потерял способность ходить и утратил дар речи. Все они стали знаменитыми и успешными в жизни.

3. Информирование о стигматизирующих факторах. Здесь речь идет о юридической, медицинской, психологической осведомленности. Проще говоря, люди должны знать «что такое хорошо и что такое плохо», к чему приводит самостигматизация или навешивание социальных ярлыков на других. Каждый должен осознавать меру ответственности за свои слова и поступки, чтобы формировалось чувство сопричастности по отношению к окружающему миру, и человек не закрывался в своей «скорлупе», делая вид, что «меня это не касается».

*Кенева О.О.***ТЕОРЕТИЧНИЙ АНАЛІЗ ПРОБЛЕМИ ФОРМУВАННЯ ТОЛЕРАНТНОГО СТАВЛЕННЯ ПІДЛІТКІВ ДО ДІТЕЙ З ОСОБЛИВИМИ ПОТРЕБАМИ**

Комунальний заклад «Спеціалізована школа – загальноосвітній навчальний заклад №1 I-III ступенів м. Приморська з поглибленим вивченням окремих предметів та курсів», м. Приморськ

Науковий керівник – Яковенко М.В., вчитель вищої категорії СЗОШ №1, методист

Анотація. Стаття присвячена проблемі формування у підлітків толерантного ставлення до дітей з особливими потребами. У статті здійснено теоретичний огляд сучасних підходів до розуміння понять «толерантність», «толерантне ставлення» в психології.

Ключові слова: толерантність, толерантне ставлення, діти з особливими потребами, підлітки.

Keneva O.O. Theoretical analysis of problems of formation of a tolerant attitude toward of children with special needs.

Summary. The article deals with the problem of the formation in adolescence of a tolerant attitude toward towards of children with special needs. The article presents a theoretical overview of the current approaches to understanding of the concepts «tolerance», «tolerance towards» in psychology.

Keywords: tolerance, tolerance towards, children with special needs, teenagers.

Актуальність. Сучасна освітня система передбачає активне впровадження інклюзивної освіти, адже кількість дітей, яким необхідне корекційне навчання за спеціальними програмами, з кожним роком неухильно збільшується. Освіта дітей з особливими потребами в межах інклюзивної освіти передбачає їх перебування в загальноосвітньому закладі поряд із звичайними дітьми. Саме тому, конче важливим є формування в учнів толерантного ставлення до їх однокласників, які потребують корекційного навчання. Робота в напрямку формування толерантного ставлення до дітей з особливими потребами має проводитися систематично, тому що сьогодні толерантність є найбільш яскравим показником демократичності суспільства й держави в цілому. Отже, одним із пріоритетних завдань сучасної школи має бути не просто навчити учнів поважати людей з особливими потребами та виробити загальну установку на прийняття інших, а сформувати таку якість їх особистості, яку можна визначити як активну толерантність індивіда.

Аналіз стану розробленості проблеми в літературі. Серед вчених, які займалися вивченням толерантності, варто назвати Т.М. Білоус, Р. Бетті, З.Г. Гасанова,

П.В. Степанова, Р.Т. Когделла, В.А. Лекторського, М.П. Мчедлова, Д. Роулза, К.С. Сітарама, Ю.В. Годорцеву, М. Уолцера, Н.В. Яксу та інші. Аналізу проблеми формування толерантності в освітній системі присвячені роботи О.Г. Асмолова, І.Д. Беха, Б.С. Гершунського, О.А. Гриви, І.Р. Пчелінцевої, Л.Г. Федоренко, В.В. Шаліна. Дослідженням рівня сформованості толерантності особистості займалися В.В. Бойко, М.С. Жамкочьян, М.А. Ковальчук, О.О. Кравцова, В.С. Магун, М.М. Магура, М.І. Рожков, Г.У. Солдатова, О.Є. Хухлаєв, Л.А. Шайгерова та інші.

Мета статті полягає у теоретичному аналізі проблем формування у підлітків толерантного ставлення до дітей з особливими потребами.

Виклад основного матеріалу. Багато авторів визначають толерантність як терпимість до іншого способу життя, іншої поведінки, почуттів, вірувань, думок. Л.В. Байбородова, М.А. Ковальчук, М.І. Рожков під толерантністю розуміють готовність до усвідомлених особистісних дій, які спрямовані на досягнення гуманістичних стосунків між людьми і групами людей, що мають різний світогляд, ціннісні орієнтації, стереотипи поведінки тощо. І.О. Бартенева, О.О. Біла, Т.Ю. Осипова [4] толерантність

визначають як здатність особистості не агресивно сприймати думки іншої людини, її поведінку, форми самовираження та спосіб життя, навіть якщо вони відрізняються від власних.

На психологічному рівні толерантність слід розуміти як внутрішню установку, добровільний вибір по відношенню до людини взагалі, до інших людей і колективів, які не нав'язуються, а отримуються кожним через систему виховання і життєвого досвіду. Толерантність виявляється в умінні зрозуміти позицію інших, співвідносити між собою не зовсім співпадаючі інтереси, при цьому йти на поступки і компроміси.

С.К. Бондирева [1], розглядаючи толерантність як відношення, визначає її як здатність індивіда без заперечень і протидії сприймати тих, хто відрізняється від його власної думки, способу життя, характеру, поведінки та будь-яких інших особливостей. Толерантне ставлення особистості проявляється на вербальному й невербальному рівнях спілкування, в позитивних установках стосовно себе, інших, оточуючого середовища взагалі.

Під толерантним ставленням до дітей з особливими освітніми потребами вчені розуміють моральну якість особистості, яка характеризується прийняттям людини і шанобливим ставленням до неї незалежно від стану її здоров'я; прагненням і готовністю до взаємодії з іншим незалежно від його інакості, без акцентування уваги на зовнішніх особливостях; бажанням і здатністю надавати допомогу дитині з особливими потребами, і вибирати такий спосіб взаємодії, при якій не ущемляється її гідність, підкреслюються можливості і признається самодостатність особистості.

Толерантність як якість особистості варто постійно розвивати у процесі навчання та виховання, під час взаємодії між учасниками навчально-виховного процесу. Особливого значення набуває проблема формування толерантного ставлення до дітей з особливими потребами саме у підлітків, адже підлітковий вік – це сензитивний період морального дозрівання, під час якого відбувається становлення самосвідомості учня, формується світогляд, самооцінка і уявлення про самого себе.

Ю.С. Котелянець вважає, що формування толерантності слід починати з виховання у учнів стійкого прояву дружельності до однокласників і однолітків, ввічливості у відносинах з людьми, стриманості у прояві негативних почуттів, нетерпимого ставлення до насильства, зла, брехливості, ліні тощо [3, с. 118].

Т. Єжова підкреслює, що для формування толерантності у підлітків педагогам слід пильну увагу приділяти сприянню проявів товариської взаємодопомоги у важкій хвилині, чуйності до горя чужих людей, прояву милосердя до усіх людей, які потребують допомоги. Що ж стосується умов формування толерантних стосунків у учнівському колективі, то тут вчена наголошує на використанні спільної діяльності дітей, яка має соціально та особистісно значущий зміст. Для цього можна використовувати будь-які види навчальної та позаурочної роботи, спрямовані на формування взаємовідносин в колективі [2, с. 69].

З метою формування у підлітків толерантного ставлення до учнів з особливими потребами необхідно створювати такі взаємовідносини в шкільному колективі, які сприяють соціалізації дітей через включення їх у різноманітні заходи в процесі навчальної і позаурочної діяльності, а кожен учасник навчального процесу має можливість бути успішним і його внесок визнається значущим для всіх. Крім того, слід пам'ятати про те, що підлітки мають не лише отримувати необхідну інформацію про толерантність, а й набувати в умовах освітнього середовища необхідний досвід життя у демократичному суспільстві, де живуть рівні люди з рівними правами.

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. В науковій літературі під толерантністю частіше за все розуміють повагу і визнання рівності, розмаїтості людської культури, заперечення насильства, позитивне прийняття власної унікальності та унікальності іншої особистості. Толерантне ставлення передбачає визнання того, що люди за своєю природою розрізняються за виглядом, положенню, мовою, поведінці та цінностям і мають право жити у світі і

зберігати свою індивідуальність. Формування толерантного ставлення передбачає цілеспрямовану організацію позитивного досвіду толерантності, тобто цілеспрямоване створення в умовах навчально-виховного закладу таких умов, які б вимагали активної, толерантної взаємодії з дітьми, незалежно від

їх індивідуальних особливостей. В перспективі плануємо дослідити у підлітків рівень сформованості толерантності, а також розробити авторську анкету та провести анкетування серед учнів підліткового віку з метою вивчення ставлення учнів до дітей з особливим потребами.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бондырева С. К. Толерантность (введение в проблему) / С. К. Бондырева, Д. В. Колесов. – Воронеж : НПО «МОДЭК», 2003. – 240 с.
2. Єжова Т. Є. Організаційно-педагогічні умови створення толерантного освітнього середовища інклюзивної школи / Т. Є. Єжова // Актуальні проблеми навчання та виховання людей з особливими потребами. – 2012. – № 9. – С. 66-75.
3. Котелянець Ю. С. Формування толерантного інклюзивного середовища в початковій школі / Ю.С. Котелянець // Науковий вісник Національного університету біоресурсів і природокористування України. Серія : Педагогіка, психологія, філософія. – 2016. – Вип. 253. – С. 115-121.
4. Осипова Т. Ю. Виховна робота зі студентською молоддю: навч. посібник / Т. Ю. Осипова, І. О. Бартенева, О. О. Біла ; [За заг. ред. Т.Ю. Осипової]. – Одеса : Фенікс, 2006. – 288 с.

УДК 159.922.72:373.3.091.21

Коженкова Д.О., Коляда Т.Б.

ПСИХОЛОГІЧНІ ТРУДНОЩІ ДІТЕЙ МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС НАВЧАННЯ У ШКОЛІ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Ляпунова В.А., доктор педагогічних наук, доцент

Анотація: У статті розкривається проблема психологічних труднощів дітей молодшого шкільного віку під час навчання у школі. Розглядаються проблеми адаптації дітей, проблеми під час вивчення навчального матеріалу. Даються поради вчителям стосовно того, як поводити себе під час труднощів у навчальному процесі.

Ключові слова: адаптація, навчання, спілкування, соціальні відносини, психологічні труднощі.
Kozhenkova D.O., Koljada T.B. Psychological disorders of youth children in children's school education.

Annotation: the article reveals the problem of psychological difficulties of children of elementary school age during studying at school. the problems of adaptation of children, problems during the study of educational material are considered. teachers are advised on how to behave in difficulty in the learning process.

Key words: adaptation, learning, communication, social relations, psychological difficulties.

Актуальність. Проблема труднощів дітей, їх адаптації до умов початкової школи в даний час має високу актуальність. За оцінками дослідників, в залежності від типу школи, від 20 до 60 % молодших школярів

мають серйозні труднощі в адаптації до умов шкільного навчання. У масовій школі навчається значна кількість дітей, які вже в початкових класах не можуть впоратись з програмою навчання і мають труднощі в

спілкуванні. Також один з важливих факторів є те, що саме у молодшому шкільному віці особистість дитини починає активно формуватись. Особливо гостро названа проблема стоїть перед дітьми з затримкою психічного розвитку.

Аналіз наукових досліджень та публікацій. Чимало науковців, психологів та педагогів працювало над аналізом цієї проблеми. Варто згадати М. В. Максимова, Ш. А. Амонашвілі, Є. С. Рабунського, В. Д. Менделевича та багато інших, які зробили свій внесок у вивченні труднощів дітей молодшого шкільного віку.

Мета статті. Вивчення проблеми психологічних труднощів дітей молодшого шкільного віку під час навчання у школі надасть можливість для визначення і розробки методів та прийомів для її усунення.

Виклад основного матеріалу. Молодший шкільний вік починається, коли дитина йде в школу, і в її житті відбувається перебудова всієї системи взаємовідносин із дійсністю. Шкільне навчання – це приведення людини до громадської норми. У дошкільника є всього два види соціальних відносин: «діти – дорослі», «дитина – діти». І всі ці відносини відбуваються всередині ігрової діяльності. Результати гри не впливають на відносини з батьками або однолітками. Ці відносини існують паралельно [3].

Для дітей молодшого шкільного віку змінюється і виникає нова структура взаємин. Система «діти – дорослі» розділяється, а система «дитина-вчитель» стає центром життя школяра і від неї залежить відносини хлопчика або дівчинки з батьками і дітьми. Вчитель транслює вимоги суспільства. Він визначає «хорошість» маленької людини і оцінює його успіхи чи поразки. Тому, якщо в школі добре, значить і вдома все добре, і з ровесниками теж добре. Дана ситуація, характерна для розвитку дитини молодшого шкільного віку, вимагає навчальної діяльності. Але вона не дається дитині в готовій формі, її необхідно сформувати. Найважливішим завданням у молодшому шкільному віці – це вміння вчитися самому [4].

Основне в початковій школі – треба навчити дитину вчитися. І перша складність

полягає в тому, що мотив, з яким спочатку семирічна дитина приходить в школу, не відповідає тій роботі, яку вона повинен виконувати. Тому у дітей в цьому періоді так необхідно сформувати пізнавальну мотивацію, тобто бажання вчитися. Зазвичай це робиться на такій стадії розвитку, як інтелектуальна та особистісна готовність дошкільника до школи. Формування особистості дитини в значній мірі залежить від того, як складуться відносини між його самооцінкою і домаганнями, з одного боку, і її реальними досягненнями – з іншого. Вимоги до себе, домагання і самооцінка можуть виявитися нижче реальних досягнень дитини, і тоді в процесі розвитку він не реалізує своїх можливостей. Може трапитися і так, що домагання потребують напруження всіх сил і це призведе до інтенсивного розвитку всіх здібностей дитини [1].

Виділяють наступні особливості і основні психологічні зміни в розвитку:

- зміни в пізнавальній сфері дитини. Пам'ять набуває чіткий пізнавальний характер, наростання формування прийомів запам'ятовування інформації.
- зміни в області сприйняття. З'являється цілеспрямоване довільне увагу на об'єкт навчальної діяльності.
- розвиток волі. За своїм характером шкільна діяльність цілком і повністю є довільною. І тому вимагає чималої дисципліни.
- абстрактність і узагальненість мислення.
- усвідомлення дитиною своїх власних змін в результаті навчальної діяльності.

Таким чином, психологія молодшого шкільного віку – час серйозного інтелектуального розвитку. Інтелект впливає на всі процеси і функції, що відбуваються всередині дитини [2].

Але слід зауважити, що час не стоїть на місці і з часом змінюються діти, народжується нове покоління. Кожне наступне покоління відрізняється одне від одного і треба розглядати цю проблему знову, зважаючи на нові обставини і створювати нові методики розв'язання проблеми.

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. У висновку слід зазначити, що формування особистості у дітей молодшого шкільного віку проходить досить активно, оскільки діти потрапляють у нову соціальну групу. З початком навчання у дітей з'являються певні проблеми. В

залежності від дитини та її особливостей проблеми будуть різні. Насамперед треба пам'ятати, що до кожної дитини треба знайти індивідуальний підхід. Навчальний процес – дуже складне явище. Тож вчитель повинне слідкувати не лише за шкільними труднощами дітей, а й за емоційними також.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адаптація дитини до школи / Упоряд.: С. Максименко, К. Максименко, О. Главник. – К.: Мікрос-СВС, 2003. – 111 с.
2. Вильчинская Т.П. Психологические проблемы адаптации детей младшего школьного возраста [Електроний ресурс] / Режим доступу : <http://www.psi.lib.ru/detsad/sbor/pamd.htm>
3. Дмитрієв О.С. Індивідуальний підхід до школярів, відстаючим у навчанні чи у яких відхилення поведінці // Початкова школа / О.С. Дмитрієв. – 2006. – №8. – С.9-12.
4. Рабунский Е.С. Индивидуальный подход в процессе обучения школьников / Е. С. Рабунський. – М. : Педагогика, 2005. – 235 с.

УДК 373.2.015.31:793.7

Мельникова Н.О.

ВИЯВЛЕННЯ ТВОРЧОЇ УЯВИ В ІГРОВІЙ ДІЯЛЬНОСТІ ДОШКІЛЬНИКІВ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Волкова В. А., кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація: У статті автором розглядаються умови і механізми виявлення творчої уяви в ігровій діяльності дітей дошкільного віку. Визначено зв'язок уяви зі знаковою функцією свідомості. Виявлено, що творча уява безпосередньо породжується в грі, має з нею спільні риси і пов'язана із створенням певної емоційної атмосфери. Найбільш успішно становлення уяви відбувається в процесі сюжетно-рольової гри. Основне значення гри, пов'язаної з діяльністю уяви, полягає в тому, що у дитини розвивається потреба у перетворенні довколишньої дійсності, здібність до створення нового.

Ключові слова: творча уява, творча діяльність, гра, перетворення.

Melnikova N.O. Determining the creative design in players' activity of primary schools.

Summary: In the article the author considers conditions and mechanisms of revealing of creative imagination in gaming activity of children of preschool age. The connection of the imagination with the sign function of consciousness is determined. It is revealed that creative imagination is directly generated in the game, has common features with it and is associated with the creation of a certain emotional atmosphere. The most successful formation of the imagination occurs in the plot role-playing game. The main role of the game, associated with the activity of the imagination, is that the child develops the need to transform the surrounding reality, the ability to create a new one.

Key words: creative imagination, creative activity, game, transformation.

Актуальність. Проблема формування творчої уяви дітей дошкільного віку особливо актуальна в наш час, коли творчому розвитку людини надається особливе значення, а основним напрямком у

реформуванні вітчизняної системи освіти і виховання стає активізація творчого потенціалу особистості. Фахівці справедливо вважають, що індивідуальні здібності і дарування дитини найбільше яскраво

розкриваються в ігровій діяльності, де її фантазія може бути практично не обмежена.

Уява є основою будь-якої творчої діяльності. Вона допомагає людині звільнитися від інерції мислення, перетворює уявлення пам'яті, тим самим забезпечуючи створення явно нового. Уява, як будь-яка психологічна функція дитини, вимагає педагогічної турботи, якщо ми хочемо, щоб вона розвивалася. Шкільне навчання вимагає вже досить сформованого рівня уяви. До першого класу дитина повинна уміти орієнтуватися в ситуаціях, в яких відбуваються різні перетворення предметів, образів, знаків, і бути готовою до передбачення можливих змін.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. В працях Л. С. Виготського, О. В. Запорожця, Д. Б. Ельконіна, В. В. Давидова, О. М. Дьяченко, Н. Н. Палагіної уява розглядається як форма активності, що виражається в зміні і гнучкому використуванні елементів досвіду. На думку Н. Н. Палагіної, генетичними передумовами розвитку уяви є початкова активність дитини, потреба в нових враженнях, а також потреба в спілкуванні і самоутвердженні, спонукаючи дитину засвоювати форми активності в рамках даної культури. О. М. Дьяченко виділяє два види уяви – афективну і пізнавальну і показала, що дитяча уява в своєму розвитку підпорядкована тим самим законам, яким слідує інші психічні процеси. Дослідження цих авторів довели можливість формування уяви на самих ранніх стадіях онтогенезу. Проте у дошкільних освітніх закладах цей процес відбувається спонтанно; його формування є другорядною метою серед першорядних дидактичних та розвивальних цілей навчання.

Упровадження в сучасну практику роботи освітніх закладів особистісно орієнтованої моделі навчання висуває потребу по-новому підходити до проектування навчального середовища, обирати нестандартні методи та форми залучення дошкільнят до різних видів діяльності, що, в свою чергу, передбачає глибоке й різнобічне вивчення творчих здібностей дітей.

Дослідженню ігрової діяльності дитини з метою вивчення видів гри та її виховних можливостей присвячено величезне число праць психологів і педагогів. Зокрема, І. М. Сеченов обґрунтував фізіологічне значення гри для формування почуттів; О. П. Усова розглядала гру як одну з головних сфер виховання дітей до школи; Р. І. Жуковська розкрила зв'язки, які існують між заняттями і грою; значний доробок у теорію і практику гри внесла Л. В. Артемова та її учні. Л. С. Виготський, О. В. Запорожець, Д. Б. Ельконін, С. Л. Рубінштейн та інші вчені розглядають гру як найбільш розгорнену форму творчої діяльності. Встановлено, що уява розвивається в дошкільному дитинстві найефективніше в ігровій діяльності.

Разом з тим, вплив художньої, сюжетно-ролевої гри на розвиток особистості дошкільника, зокрема його творчої уяви, вивчено недостатньо, тому що традиційно розглядалося два види ігор: рухливі – для розвитку рухів і дидактичні – для розвитку уявлень про навколишній світ. При цьому художня гра має велике значення у розвитку індивідуальності дитини, її моральних якостей, збуджує до творчої активності.

Мета статті : теоретично обґрунтувати вплив гри на розвиток творчої уяви дошкільників.

Виклад основного матеріалу. Уява дитини зв'язана в своїх витках із знаковою функцією свідомості, що зароджується до кінця раннього дитинства. Одна лінія розвитку знакової функції веде від заміщення предметів іншими предметами і їх зображеннями до використання мовних, математичних і інших знаків і до опанування логічних форм мислення. Інша лінія веде до появи і розширення можливості доповнювати і заміщати реальні речі, ситуації, події уявними, скроїти з матеріалу накопичених уявлень нові образи [5].

Гра дорослої людини і дитини, пов'язана з діяльністю уяви, виражає тенденцію, потребу в перетворенні доволишньої дійсності. Виявляючись в грі, ця здатність до творчого перетворення дійсності вперше і формується у грі. У цій здатності – відображуючи, перетворювати дійсність – полягає основне значення гри.

Чи означає це, що гра, переходячи в уявну ситуацію, є відходом від реальності? І так, і ні. У грі є відліт від дійсності, але є і проникнення в неї. Тому в ній немає втечі від дійсності в ніби то особливий, уявний, фіктивний, нереальний світ. Все, чим гра живе і що вона втілює у дії, вона черпає з дійсності. Гра виходить за межі однієї ситуації, відволікається від одних сторін дійсності з тим, аби ще глибше в дієвому плані виявити інші. В грі у дитини формується уява, яка містить в собі і відліт від дійсності, і проникнення в неї. Здібності до перетворення дійсності в образі і перетворення у дії, її зміни закладаються і готуються в ігровій дії; у грі прокладається шлях від почуття до організованої дії і від дії до почуття; словом, в грі, як у фокусі, збираються, в ній виявляються і через неї формуються всі сторони психічного життя особистості; у ролях, які дитина, граючи, на себе переймає, розширюється, збагачується, заглиблюється сама особистість дитини.

Основне значення гри, пов'язаної з діяльністю уяви, С. Л. Рубінштейн вбачав в тому, що у дитини розвивається потреба у перетворенні довколишньої дійсності, здібність до створення нового [6].

Вчені-психологи вважають, що уява дитини складається в грі. На перших порах вона невіддільна від сприйняття предметів і виконання з ними ігрових дій. Поступово необхідність в зовнішніх опорах зникає. Відбувається інтеріоризація – перехід до ігрової дії з предметом, якого насправді немає, і до ігрового перетворення предмету, додання йому нового сенсу і представлення дій з ним в думці, без реальної дії. З іншого боку, гра може відбуватися без видимих дій, цілком в плані уявлень [7].

Отже, найбільш успішно становлення уяви відбувається в грі, а також на заняттях малюванням, особливо, коли дитина починає «вигадувати», «уявляти», поєднуючи реальне з уявою [1, с. 14].

Рольова гра має найважливіше значення в розвитку уяви дітей. В ігровій діяльності дитина вчиться заміщати одні предмети іншими, брати на себе різні ролі. Все це сприяє розвитку уяви. В іграх дітей старшого дошкільного віку вже необов'язкові предмети-заступники, так само як

необов'язкові і багато ігрових дій. Діти навчаються ототожнювати предмети і дії з ними, створювати нові ситуації в своїй уяві. Гра може протікати у внутрішньому плані.

У режисерських іграх, як і у всіх творчих іграх, є уявна ситуація. Дитина проявляє творчість і фантазію, придумуючи зміст гри, визначаючи її учасників (ролі, які «виконують» іграшки, предмети).

Вплив гри на розвиток особистості дитини полягає в тому, щоб через неї вона знайомилася з поведінкою і взаєминами дорослих людей, які стають образом для її власної поведінки, і в ній набуває основних навичок спілкування, якостей, необхідних для встановлення контакту з однолітками.

Формуючись в грі, уява переходить і в інші види діяльності дошкільника. Найяскравіше вона виявляється у малюванні і у вигадуванні дитиною казок, віршів. Тут так само, як в грі, діти спочатку спираються на безпосередньо сприймані предмети або штрихи, що виникають під їх рукою, на папері.

Вигадуючи казки, вірші, діти відтворюють знайомі образи і нерідко просто повторюють фрази, що запам'яталися, рядки. ... Проте частіше дитина комбінує образи, вводить нові, незвичайні їх поєднання [5, с. 259].

Перетворення дійсності в уяві дитини відбувається не лише шляхом комбінування уявлень, а й шляхом додання предметам не властивих їм властивостей.

Діяльність творчої уяви є дуже складною і залежить від цілого ряду самих різних чинників. В кожен період дитячого розвитку творча уява працює особливим чином, властивим саме даному рівню розвитку, на якому знаходиться дитина. Уява не може розвернутися на порожньому місці. Для того, щоб почати фантазувати, людина повинна побачити, почути, отримати враження і утримати їх в пам'яті.

Л. С. Виготський стверджує, що уява залежить від досвіду, а досвід дитини складається і зростає поступово, він відрізняється глибокою своєрідністю в порівнянні з досвідом дорослого [2, с. 46].

Існує думка, що у дитини уява багатша, ніж у дорослої людини. Дитинство вважається періодом, коли фантазія

розвинена найбільш. Далі створення дитячої уяви різко розходиться з досвідом дорослого.

Проте при науковому розгляді цього питання, цей погляд не знаходить собі підтвердження.

В той же час уява відіграє в житті дитини більш важливу роль, чим в житті дорослого, виявляється набагато частіше і допускає значно легший відліт від дійсності, порушення життєвої реальності. Невпинна робота уяви – це один із шляхів до пізнання і освоєння дітьми навколишнього світу, виходу за межі вузького особистого досвіду. Але ця робота вимагає постійного контролю з боку дорослих, під керівництвом яких дитина опановує уміння відрізнити уявне від дійсності [3].

Уява належить до головних психічних новоутворень дошкільного дитинства. Як показують дослідження, наслідки розвитку уяви у дошкільників вельми різноманітні. Це не лише високі творчі досягнення в образотворчій і музично-виконавській

діяльності, а й повноцінна готовність до шкільного навчання і навіть високі ефекти психолого-коректувальної і оздоровчої роботи з дітьми, а також багато що інше [4, с. 57].

Висновки. Творча уява безпосередньо породжується в грі, має з нею спільні риси і пов'язана із створенням певної емоційної атмосфери. У віці від трьох до сьомі років гра дітей розвивається як різноманітна, активна, творча діяльність, у якій освоюються враження життя і формуються всі сторони особистості дитини.

Художня гра сприяє розвитку смаку, уяви і фантазії, таких важливих якостей особистості, як самостійність, спостережливість, витримка.

Ефективність керівництва розвитком творчої уяви дошкільників у театралізованій, сюжетно-рольовій грі залежить від систематичного планування, створення виховного середовища, організації свят, розваг, застосування конкретних прийомів педагогічного впливу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Боровик О. Развиваем воображение. *Дошкольное образование*. 2001. №1 (49). С. 14.
2. Выготский Л. С. Воображение и творчество в дошкольном возрасте. СПб. : Союз, 1997. 92 с.
3. Зворыгина Е. В. Развитие творчества дошкольников в игре. Воспитание детей в игре. М., 1993. С. 1-22.
4. Кудрявцев В. Т. Воображение ребенка: природа и развитие. *Психологический журнал*. М. : Наука/Интерпериодика. 2001. №5. С. 57 - 68.
5. Мухина В. С. Возрастная психология: феноменология развития, детство, отрочество. М. : Академия, 2006. 607 с.
6. Рубинштейн С. Л. Основы общей психологии. СПб : Питер, 2000. 720 с.
7. Урунтаева Г. А., Афонькина Ю. А. Практикум по детской психологии. М. : Владос, 1995. 291 с.

УДК 373.2.064.2-044.332

Мерц О.М.

ОСОБЛИВОСТІ АДАПТАЦІЇ ДІТЕЙ РАНЬОГО ВІКУ ДО ДОШКІЛЬНОГО НАВЧАЛЬНОГО ЗАКЛАДУ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Волкова В. А., кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація: У статті автором розглядаються особливості адаптації дітей раннього віку до дошкільного закладу. Визначено залежність процесу адаптації дітей раннього віку від

психофізіологічних і особистісних особливостей дитини, від сімейних стосунків, від умов перебування в дошкільній установі. Виявлено закономірності адаптації дитини до умов дошкільного закладу.

Ключові слова: адаптація, емоційна напруга, страхи, тривожність, емоційне благополуччя.

Merz O.M. Features of adaptation of children of early age to preschool educational agency.

Summary. In the article the author considers the peculiarities of adaptation of children of early age to preschool institutions. The dependence of the process of adaptation of early childhood on the psycho-physiological and personality characteristics of the child, on family relationships, on the conditions of stay in a preschool institution is determined. The patterns of adaptation of the child to the conditions of the pre-school institution are revealed.

Key words: adaptation, emotional stress, fears, anxiety, emotional well-being.

Актуальність. Ранній вік – період швидкого формування усіх властивих людині психофізіологічних процесів. Своєчасно почате і правильно здійснюване виховання дітей раннього віку є важливою умовою їх повноцінного розвитку. Багато основних властивостей і особистісних якостей складаються в цей період. Від того, як вони будуть закладені, багато в чому залежить весь подальший розвиток людини.

Спостерігається підвищений попит на організацію груп для дітей раннього віку, що пов'язане, передусім, із збільшенням значущості дошкільної освіти в очах батьків, визнанням цінності дошкільного періоду дитинства. Крім того, збільшується рівень народжуваності дітей. При цьому сьогодні продовжує зростати кількість дітей, що мають відхилення у поведінці (агресивність, тривожність, гіперактивність і т. ін.), невротичні розлади. Таким дітям важче адаптуватися до нових соціальних умов. Якщо навколишнє середовище виявляє до людини вимоги, а деякі з них важко адаптуються в силу їх особистісних чи вікових особливостей, то в них може розвинути відчуття соціальної, психічної і соматичної напруги, а це вже загроза дезадаптації.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. У вивчення проблем адаптації особистості великий внесок зроблений у зарубіжній (А. Маслоу, К. Роджерс, А. Фрейд, З. Фрейд, Т. Шибутані та ін.) і вітчизняній психології (Ф. Березин, І. Булах, С. Витенберг, О. Мороз, А. Петровський та ін.). У педагогічних працях Ш. Амонашвілі, О. Заводчикової, Р. Калініної, Н. Кирюхіної, В. Костиної, О. Мороза розглядаються питання соціальної адаптації. А. Венгер,

Л. Виготський, Г. Гуськова, О. Запорожець, Н. Казберюк, В. Мухіна, Н. Шматко та інші дослідники доводять, що причиною асоціальної поведінки є невдала адаптація дітей (або дезадаптація) на ранніх етапах формування особистості дитини.

Мета статті : визначити особливості адаптації дітей раннього віку до умов дошкільного навчального закладу.

Виклад основного матеріалу. Адаптація висуває високі вимоги до власних сил дитини. Якщо вихователь готовий здійснювати догляд за душею малюка, орієнтується в законах психічного розвитку дитини раннього дошкільного віку, можна сподіватися, що особливих проблем із звиканням до дошкільного закладу не буде. Але в більшості випадків проблема адаптації все-таки існує.

Адаптація психологічна – це пристосування дитини як особистості до існування у дошкільному навчальному закладі згідно з його вимогами та власними потребами, мотивами та інтересами. Коли дитина приходить у дошкільний заклад, її життя суттєво змінюється: суворий режим дня, відсутність батьків або інших близьких людей, нові вимоги до поведінки, постійний контакт з однолітками, нове приміщення, інший стиль спілкування, – все приховує в собі багато невідомого, а відтак і потенційно небезпечного. Все це звалюється на дитину одночасно, створюючи для неї стресову ситуацію, яка може викликати невротичні реакції.

Адаптація – це пристосування організму до нової обстановки, а для дитини дошкільний заклад, поза сумнівом, є новим, ще невідомим простором, з новим оточенням і новими стосунками.

Адаптація включає широкий спектр індивідуальних реакцій, характер яких залежить від психофізіологічних і особистісних особливостей дитини, від сімейних стосунків, що склалися, від умов перебування в дошкільній установі. Таким чином, кожна дитина зникає по-своєму. Проте, вчені відмітили деякі закономірності.

По-перше, потрібно розуміти, що до 2 – 3 років дитина не відчуває потреби спілкування з однолітками, вона доки не сформувалася. У цьому віці дорослий виступає для дитини як партнер по грі, зразок для наслідування і задовольняє потребу дитини в доброзичливій увазі і співпраці. Однолітки цього дати не можуть, оскільки самі потребують того самого. Тому нормальна дитина не може швидко адаптуватися до ясел, оскільки сильно прив'язана до матері, і її зникнення викликає бурхливий протест дитини, особливо якщо вона вразлива і емоційно чутлива [1].

Діти 2 – 3 років відчувають страхи перед незнайомими людьми і новими ситуаціями спілкування, що якраз і виявляється повною мірою в яслах. Ці страхи – одна з причин ускладненої адаптації дитини до ясел.

Хлопчики 3 років більше уразливі в плані адаптації, ніж дівчатка, оскільки в цей період вони більше прив'язані до матері і хворобливіше реагують на розлуку з нею.

Для емоційно нерозвинених дітей адаптація навпаки відбувається легко – у них немає сформованої прихильності до матері. Психологи вказують на наступний парадокс: чим раніше дитина буде віддана до дошкільної установи (наприклад, до 1 року), тим більше вона буде колективистськи налагоджена надалі. Первинний емоційний контакт така дитина встановить не з матір'ю, а з однолітками, що не кращим чином позначиться на розвитку її емоційної сфери – надалі така дитина може не випробувати глибокого почуття любові, прихильності, співчуття [4]. Таким чином, чим розвиненіший емоційний зв'язок з матір'ю, тим важче проходить адаптація.

Якщо адаптація до ясел або дитячого садку не сталася впродовж 1 року і більше, то це сигнал батькам, що з дитиною не все гаразд і треба звернутися до фахівця. За спостереженнями психологів, середній

термін адаптації в нормі складає: в яслах – 7-10 днів, в дитячому садку в 3 роки – 2-3 тижні, в старшому дошкільному віці – 1 місяць. Звичайно, кожна дитина по-різному реагує на нову ситуацію, проте, є і загальні риси.

Завжди нелегко звикають до дитячого садку або ясел єдині в сім'ї діти, особливо надмірно опікувані, залежні від матері, такі, що звикли до виняткової уваги, невпевнені в собі. Гірше за інших почувають себе в дошкільних установах діти з флегматичним темпераментом. Вони не встигають за темпом життя дошкільного закладу: не можуть швидко одягнутися, зібратися на прогулянку, поїсти. А якщо вихователь не розуміє проблем такої дитини, то починає її ще більше підштовхувати, при цьому емоційний стрес діє таким чином, що дитина ще більше загальмовується, стає ще більш млявою, байдужою.

Батькам, що помітили, що у їх дитини проблеми з адаптацією, можна порадити в першу чергу поговорити з вихователем. Дитині потрібна постійна увага і підтримка з його боку, тому що інші діти схильні драгувати і кривдити слабкіших і залежніших. При цьому, звичайно, зайва вимогливість і принциповість вихователя буде серйозним гальмом.

Ускладнюючим чинником адаптації є і конфлікти в сім'ї, нетовариськість батьків. Діти мимоволі засвоюють негативні риси поведінки батьків, що ускладнює їх стосунки з однолітками. Вони поведуться невпевнено і нерішуче, багато хвилюються, сумніваються, тому не можуть бути прийнятими в групі.

Якщо дитина страждає нервовим порушенням, то віддавати її в дитячий садок треба не раніше 3 років – дівчинку і 3,5 років – хлопчика.

Якщо дитина – єдина в сім'ї, часто хворіє, відчуває страхи, то її входження в дошкільний заклад має бути поступовим. Спочатку її треба привести в групу, познайомити з вихователем і дітьми, подивитися разом іграшки, викликати інтерес до нового оточення і повернутися додому. Потім декілька днів можна приводити дитину в садок і забирати до початку денного сну. Залежно від поведінки дитини час перебування треба поступово збільшувати.

Вдома слід більше грати з нею в рухливі емоційні ігри, оскільки в дитячому садку дитина почуває себе скуто, напружено, а якщо не розрядити цю напругу, то вона може стати причиною неврозу.

Основними механізмами розладів адаптації є: виражена емоційна напруга, незрілість адаптаційних механізмів і, як наслідок цього, неефективність вегетативного забезпечення адаптаційного процесу.

Ці положення створили передумови для системи профілактичних заходів щодо полегшення адаптації дітей під час вступу до дошкільного навчального закладу. Їх основу складають три головні напрямки: зменшення емоційно-стресового впливу за рахунок правильної підготовки дітей до надходження до дошкільного закладу і організації їх життя, період адаптації, прогнозування і своєчасна діагностика початкових форм дезадаптації, їх попередження і рання корекція.

Відомо, що зміна соціальних відносин представляє для дитини значні труднощі, багато дітей стають неспокійними, плаксивими, замкнутими. Тривожний стан, емоційна напруга пов'язані головним чином з відсутністю близьких для дитини людей, із зміною навколишнього оточення, звичних умов і ритму життя.

Інформацію про ступінь емоційного благополуччя дитини дає емоційний фон. Емоційний фон може бути позитивним або негативним.

Негативний фон дитини характеризується пригніченістю, поганим настроєм, розгубленістю. Дитина майже не усміхається або робить це запобігливо, голова і плечі опущені, вираз обличчя сумний або індіферентний. В таких випадках виникають проблеми в спілкуванні і встановленні контакту. Дитина часто плаче, легко ображається, іноді без видимої причини. Вона багато часу проводить одна, нічим не цікавиться. При обстеженні така дитина пригнічена, не ініціативна, насилу входить в контакт [5, с. 28]. Однією з причин такого емоційного стану дитини може бути вияв підвищеного рівня тривожності.

Відомо, що передумовою виникнення тривожності є підвищена чутливість (сенситивність). Проте не кожна дитина з

підвищеною чутливістю стає тривожною. Багато що залежить від способів спілкування батьків з дитиною. Іноді вони можуть сприяти розвитку тривожної особистості. Так, висока вірогідність виховання тривожної дитини батьками, що здійснюють виховання по типу гіперпротекції (надмірна турбота, дріб'язковий контроль, велика кількість обмежень і заборон, постійне обсмикування).

Виховання по типу гіперопіки може поєднуватися з симбіотичним, тобто у край близькими відносинами дитини з одним з батьків, зазвичай з матір'ю. В цьому випадку спілкування дорослого з дитиною може бути як авторитарним, так і демократичним (дорослий не диктує дитині свої вимоги, а радиться з нею, цікавиться її думкою) [7, с. 111].

Існує залежність між кількістю страхів у дітей і батьків, особливо матерів. Мати, що знаходиться в стані тривоги, мимовільно прагне оберігати психіку дитини від подій, що так чи інакше нагадують про її страхи. Каналом передачі турботи служить і турбота матері про дитину, що складається з одних передчуттів, побоювань і тривог [3, с. 22].

Посиленню в дитини тривожності можуть сприяти такі чинники, як завищені вимоги з боку батьків і вихователів, оскільки вони викликають ситуацію хронічної неуспішності. Стикаючись з постійними розбіжностями між своїми реальними можливостями і тим високим рівнем досягнень, якого чекають від неї дорослі, дитина відчуває турботу, яка легко переростає в тривожність. Ще один чинник, сприяючий формуванню тривожності, – часті докори, викликаючи почуття вини. В цьому випадку дитина постійно боїться виявитися винуватою перед батьками. Часто причиною більшості страхів у дітей є і стриманість батьків у вираженні почуттів за наявності численних застережень, небезпек і тривог. Зайва суворість батьків також сприяє появі страхів.

Якщо у дитини посилюється тривожність, з'являються страхи – неодмінний супутник тривожності, то можуть розвинути невротичні риси. Невпевненість породжує тривожність і нерішучість, а вони, у свою чергу, формують відповідний характер [2, с. 34]. Невпевнена, тривожна людина завжди

недовірлива. Така дитина побоюється інших, чекає нападу, насмішки, образи. Вона не справляється із завданням у грі, із справою. Це сприяє утворенню реакцій психологічного захисту у вигляді агресії, спрямованої на інших і виражається і у відмові від спілкування і уникненні осіб, від яких виходить «загроза». Така дитина самотня, замкнута, малоактивна [6, с. 3].

Висновки. Процес адаптації дітей раннього віку до умов дошкільного навчального закладу є складним і залежить від психофізіологічних і особистісних особливостей дитини, від сімейних стосунків, що склалися, від умов перебування в дошкільній установі. Виявлено наступні закономірності адаптації дитини до умов дошкільного закладу: до 2 - 3 років у дитини

не сформувалася потреба спілкування з однолітками; вони відчують страхи перед незнайомими людьми і новими ситуаціями спілкування; хлопчики 3 років більше уразливі в плані адаптації, ніж дівчатка; для емоційно нерозвинених дітей адаптація відбувається легше – у них немає сформованої прихильності до матері; нелегко звикають до дитячого садку або ясел єдині в сім'ї діти, особливо надмірно опікувані, залежні від матері; гірше за інших почувають себе в дошкільних установах діти з флегматичним темпераментом, тому що не встигають за темпом життя дошкільного закладу. Щоб понизити тривожність дитини під час вступу до дошкільного навчального закладу, необхідно створити сприятливі умови для повноцінного особистісного розвитку.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Алямовская В. Г. Ясли – это серьезно [Електронний ресурс]. М. : Линка-Пресс, 2000. 139 с. Режим доступу: <http://www.sharemania.ru/0291484>
2. Венгер А. Истоки неблагополучия: [Психологические основы обучения шестилеток]. *Семья и школа*. 1988. № 4. С. 34 – 35.
3. Захаров А. Язык плача : [Об эмоциональных состояниях ребенка]. *Семья и школа*. 1987. № 1. С. 22 – 25.
4. Калинина Р. Р. Ребенок пошел в детский сад... К проблеме адаптации детей к условиям жизни в дошкольном учреждении. *Дошкольное воспитание*. 1998. № 4. С. 2 – 11.
5. Кочубей Б., Новикова Е. Ярлыки для тревоги: [Об истоках детских переживаний]. *Семья и школа*. 1988. № 9. С. 27 – 29.
6. Кульчицкая Е. И. Эмоциональное и интеллектуальное поведение. *Практична психологія*. 2003. №1. С. 1 – 3.
7. Максимова Н. Ю., Милютин Е. Л. Курс лекций по детской патопсихологии: Учеб. пособие. Ростов-на-Дону : Феникс, 2000. 576 с.

УДК 325.3:76

Овчаренко Є.С.

ОРГАНІЗАЦІЯ СОЦІАЛЬНО-ПЕДАГОГІЧНОЇ РОБОТИ ІЗ СІМ'ЯМИ, ЯКІ ОПИНИЛИСЯ В СКЛАДНИХ ЖИТТЄВИХ ОБСТАВИНАХ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Житнік Т. С., кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація: У статті розглядаються основні особливості організації соціально-педагогічної роботи, а саме визначено завдання, напрями, складові та моделі роботи соціального педагога із сім'ями, які опинилися в складних життєвих обставинах.

Ключові слова: сім'ї, які опинилися в складних життєвих обставинах, соціально-педагогічна робота.

Ovcharenko Y.S. Organization of social and pedagogical work with families which have been advised in complex life circumstances.

Annotation: The article deals with the main features of the organization of social-pedagogical work, namely, the tasks, directions, components and models of the work of a social teacher with families who were in difficult life circumstances.

Key words: families who were in difficult living conditions, social and pedagogical work.

Актуальність. Про актуальність обраної теми свідчить тенденція збільшення сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах. З огляду на це особливої уваги набуває вивчення організації роботи соціальних педагогів, спеціалістів соціальних служб, спроможних надати професійну підготовку саме цій категорії населення.

Потреба у кваліфікованих фахівцях соціальної сфери зумовлена необхідністю реалізації сучасної політики держави, створення сприятливих умов для всебічного розвитку сім'ї та кожного з її членів, розробки та впровадження інноваційних технологій підтримки та посилення ролі сім'ї як первинного осередку суспільства. Саме тому соціально-педагогічна робота із сім'ями, які опинилися в складних життєвих обставинах потребує впровадження новітніх технік і методик роботи з даною категорією населення.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Окремі аспекти соціальної роботи з сім'єю були предметом наукових досліджень як українських (І. Братусь, Т. Веретенко, Л. Віннікова, О. Заболотна, І. Зверева, А. Капська, З. Кияниця, Г. Лактіонова, С. Ничипоренко, Н. Побірченко, В. Поліщук, Г. Попович, І. Трубавіна, Т. Шанскова, П. Шевчук), так і російських (В. Бочарова, М. Галузова, О. Кодатенко, Л. Нікітіна, О. Новак, Л. Оліфіренко, Т. Трегубова, Є. Холостова) науковців.

Метою статті є вивчення особливостей організації соціально-педагогічної роботи із сім'ями, які опинилися в складних життєвих обставинах.

Виклад основного матеріалу. Соціальний педагог є посередником між сім'єю, державою, громадськими організаціями та законодавчими органами, він виконує свою роботу в межах покладених

на нього функціональних обов'язків і повноважень, його робота є професійною і характеризується через діяльність, функції та систему роботи.

Соціально-педагогічна робота з сім'єю, яка опинилася в складних життєвих обставинах – це система взаємодії соціальних педагогів, органів держави, суспільства та сім'ї, спрямована на поліпшення матеріально-побутових умов життєдіяльності сім'ї, розширення її можливостей у здійсненні прав і свобод, визначених міжнародними та державними документами, забезпечення повноцінного фізичного, морального й духовного розвитку усіх її членів, залучення до трудового, суспільно-творчого процесу.

Завдання соціального педагога у роботі з сім'єю – це вирішення кризових ситуацій. Крім того, слід звернути увагу і на їх своєчасне попередження.

Основними завданнями соціально-педагогічної роботи з сім'єю на сучасному етапі є

- виявлення причин і чинників соціального неблагополуччя конкретних сімей і їх потреби в соціальній допомозі;
- визначення і надання конкретних видів і форм соціально-економічних, психолого-соціальних, соціально-педагогічних і інших соціальних послуг сім'ям, що потребують соціальної допомоги;
- підтримка сімей у вирішенні проблем їх самозабезпечення, реалізації власних можливостей по подоланню складних життєвих ситуацій;
- соціальний патронаж сімей, що потребують соціальної допомоги, реабілітації і підтримки;
- аналіз рівня соціального обслуговування сімей, прогнозування їх потреби в соціальній допомозі і підготовки

пропозицій по розвитку сфери соціальних послуг;

- залучення різних державних і неурядових організацій до вирішення питань соціального обслуговування сімей [2].

Аналізуючи праці І. Зверевої, А. Капської, І. Трубавіної, залежно від специфіки сімей, особливостей їхньої життєдіяльності, зайнятості виявлено такі основні напрями соціально-педагогічної роботи, як: соціальна адаптація, соціальна діагностика, соціальна профілактика, соціальна корекція, соціальна реабілітація, соціальна допомога, соціальний захист, соціальне забезпечення, надання соціальних послуг, соціальний патронаж, соціальне посередництво, підготовка до цивільного життя та організація культурно-дозвілєвої діяльності [2; 3; 5].

У роботі соціального педагога виділяють три головні складові соціально-педагогічної роботи з сім'єю: освітню, психологічну, посередницьку [4, с.131].

Освітня – включає в себе два напрями діяльності: допомога у навчанні і вихованні. Соціальний педагог проводить просвітницьку та консультативну роботу, яка базується на попередженні виникаючих сімейних проблем, у вигляді формування педагогічної культури батьків, створення спеціальних виховних ситуацій для вирішення завдань своєчасної допомоги сім'ї з метою зміцнення і найбільш повного використання її виховного потенціалу.

Психологічна діяльність містить два компоненти: соціально-психологічну підтримку і корекцію. Підтримка спрямована на створення сприятливого мікроклімату у сім'ї у період короткочасної кризи. Корекція міжособистісних відносин відбувається тоді, коли в сім'ї існує психічне насильство над дитиною, яке веде до порушення її нервово-психічного і фізичного стану.

Посередницька діяльність включає три складові: допомога в організації, координації та інформування. Допомога в організації спрямована на організацію сімейного дозвілля, координація – активізує служби та відомства з вирішення проблеми тієї чи іншої сім'ї, або конкретної дитини. Інформування спрямоване на забезпечення сім'ї інформацією про соціальний захист та

підтримку. Така допомога надається кожному члену родини у вигляді консультування.

Отже, соціальний педагог покликаний запобігти проблемі, своєчасно виявити й усунути причини, які сприяють її появі, забезпечити превентивну профілактику різноманітних негативних явищ (морального, фізичного, соціального характеру), відхилень у поведінці людей, їх спілкуванні й таким чином оздоровити мікросередовище, яке їх оточує. Таким чином, він може використовувати різні моделі допомоги сім'ям, які опинилися в складних життєвих обставинах, залежно від характеру причин, що виникають у родинах.

До основних загальнотеоретичних моделей роботи з різними типами сімей відносять: педагогічну модель; психологічну модель; діагностичну модель; соціальну модель; медичну модель [1, с.163].

Педагогічна модель ґрунтується на гіпотезі про нестачу педагогічної компетентності батьків. Суб'єктом скарги у такому випадку найчастіше виступає дитина. Соціальний педагог разом з батьками аналізує ситуацію, накреслює програму заходів. Ця модель носить профілактичний характер. У ній особливо гостру потребу мають проблемні, дисфункціональні сім'ї. Вона спрямована на підвищення психолого-педагогічної культури батьків, розширення і відновлення виховного потенціалу сім'ї, активне включення батьків у процес соціального виховання дітей.

Психологічна (психотерапевтична) модель використовується тоді, коли причини труднощів дитини знаходяться у сфері спілкування, особистісних особливостях членів сім'ї. Модель передбачає аналіз сімейної ситуації, психодіагностику особистості, діагностику сім'ї. Практична допомога полягає у подоланні бар'єрів спілкування та виявлення причин його порушення.

Діагностична модель ґрунтується на припущенні про дефіцит у батьків спеціальних знань про дитину або свою сім'ю. Об'єктом діагностики є сім'я, а також діти і підлітки з порушеннями і відхиленнями у поведінці. Діагностичний висновок може виступати основою для прийняття організаційного рішення.

Соціальна модель використовується у тих випадках, коли сімейні труднощі є результатом несприятливих зовнішніх обставин. У цих випадках окрім аналізу життєвої ситуації і рекомендацій, є потреба у втручанні зовнішніх сил. Форми роботи у межах цієї моделі спрямовані на підвищення батьківської компетентності. Використовуються лекції і бесіди для батьків з питань сімейного виховання, дискусії, аналіз та обговорення реальних труднощів сімейного виховання, групові форми роботи з батьками, що спрямовані на оволодіння навичками спілкування з дітьми тощо.

Медична модель передбачає, що в основі сімейних труднощів лежать хвороби. Завдання психотерапії – діагноз, лікування хворих і адаптація здорових членів сім'ї до хворих.

За цих умов організація соціально-педагогічної роботи із сім'ями, які опинилися в складних життєвих обставинах, вимагає від спеціалістів досконалого володіння технологією соціальної роботи, уміння врегулювати негативні процеси

специфічними методами і засобами впливу. Для того, щоб соціальний педагог міг своєчасно надати кваліфіковану допомогу і запобігти дитячим психологічним травмам, він повинен враховувати тип сім'ї, знати чинники, які можуть привести до неблагополуччя, щоб попередити їх.

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. Соціально-педагогічна робота із сім'ями, які опинилися в складних життєвих обставинах повинна мати чітку систему організації, взаємодії соціальних педагогів, органів держави, суспільства та сім'ї, використовуючи увесь арсенал знань, умінь, технологій соціально-педагогічної діяльності докладати чимало зусиль у подоланні цієї проблеми.

Перспективу подальшої роботи вбачаємо у вивченні досвіду роботи зарубіжних країн щодо організації соціально-педагогічної роботи із сім'ями, які опинилися в складних життєвих обставинах та розробці методичних рекомендацій для соціальних працівників та педагогів.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Євтух М. Б., Сердюк О. П. Соціальна педагогіка: Підручник. – 2-ге вид., стереотип / М.Б. Євтух, О. П. Сердюк. – К.: МАУП, 2003. – 232 с.
2. Соціальний супровід сімей, які опинилися в складних життєвих обставинах: [метод. посіб.] / І. Д. Зверева та ін. – К.: Держсоцслужба, 2006. – 104 с.
3. Трубавіна І. М. Соціальний супровід неблагополучної сім'ї. Науково-методичні матеріали / І. М. Трубавіна. – К.: ДЦССМ, 2003. – 86 с.
4. Холковська І. Л. Технологія діяльності соціального педагога: Курс лекцій / І. Л. Холковська. – Вінниця: ВДПУ ім. М. Коцюбинського, 2005. – 247 с.
5. Холостова Е. И. Социальная работа с семьей: [учебн. пособие] / Е.И. Холостова – М.: Издательство «Дашков и Ко», 2006. – 212 с.

УДК: 364 – 787. 7 – 058. 855

Приладишева Л. М., Меркулова Н. В.

СОЦІАЛЬНИЙ СУПРОВІД ЯК СПЕЦИФІЧНА ФОРМА РОБОТИ З ПРИЙОМНИМИ СІМ'ЯМИ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Анотація. У статті обґрунтовано основні завдання та зміст соціального супроводу прийомних сімей. Визначено інноваційні форми та методи роботи з прийомними сім'ями, які спрямовані на підтримку прийомних сімей і розвитку компетенцій як інтегральних якостей особистості.

Ключові слова: соціальний супровід, сім'я, прийомна сім'я, завдання соціального супроводу, форми групової підтримки прийомних сімей.

Priladysheva L.M., Merkulova N.V. Social supplement as a specific form of work with appropriate families.

Abstract. The article substantiates the main tasks and content of social support of foster families. The innovative forms and methods of work with foster families aimed at supporting foster families and developing competences as integral qualities of an individual are determined.

Key words: social support, family, foster family, tasks of social support, forms of group support of foster families.

Актуальність. Оновлення та реформування освіти в Україні вимагає удосконалення рівня підготовки соціальних педагогів. Саме така підготовка потребує чіткого усвідомлення соціальними педагогами професійної самореалізації в процесі впровадження інноваційних форм та методів виховання дітей. Перш за все це стосується дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування. Підкреслимо, що соціальний педагог повинен оволодіти новим педагогічним мисленням, яке безпосередньо проявляється в інноваційній діяльності під час роботи з прийомними сім'ями.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблема забезпечення соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування досліджувалась як вітчизняними, так і зарубіжними вченими. В цьому напрямку плідно працюють відомі науковці А. Й. Капська, С.І. Мещерякова, І. В. Пеша, І. М. Трубавіна, Н. М. Комарова та ін. Питання, що стосуються функціонування форм сімейного виховання висвітлені в роботах українських теоретиків та практиків сфери захисту дитинства: Г.М. Бевз, О. Г. Карпенко, Л. С. Волинець та ін.

Мета статті – визначити та проаналізувати інноваційні форми та методи роботи соціального педагога з прийомними сім'ями.

Виклад основного матеріалу. Модернізація освіти України супроводжується істотними змінами підходів до науково-методичного супроводу прийомних сімей. Так, для розвитку прийомних сімей соціальному педагогу необхідно створювати особливі умови в процесі здійснення соціального супроводу. Аналіз наукових досліджень свідчить, що соціальний супровід – це цілеспрямована

діяльність соціального працівника (або групи соціальних працівників) зі створення необхідних умов для оптимального функціонування прийомної сім'ї і розвитку дитини [3, с. 211].

Визначення «соціальний супровід прийомної сім'ї» в Україні було введено у 1998 р. як таке, що становить окрему форму соціальної роботи. Розробляючи цю тематику, науковці Державного інституту проблем сім'ї та молоді (на той час – Українського інституту соціальних досліджень) багато в чому спиралися на досвід Великої Британії, де протягом багатьох років створювалися і функціонували прийомні сім'ї [3, с.212]. Законом України «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» передбачено забезпечення соціальної підтримки сім'ї, яка бере на виховання дитину-сироту та дитину, позбавлену батьківського піклування, яке здійснюється у формі соціального супроводження [2]. Варто зазначити, що завданням соціального супроводу є створення позитивного психологічного клімату в сім'ї, умов для розвитку дітей з урахуванням їх індивідуальних потреб, формування партнерських відносин між прийомними батьками, державними і громадськими установами для забезпечення оптимальних умов життя та захисту прав дітей. Соціальне супроводження здійснюється стосовно дітей, які перебувають на вихованні в сім'ях опікунів та піклувальників.

Змістовий аналіз літератури показав, що прийомна сім'я – це сім'я або особа, що не перебуває в шлюбі, яка добровільно взяла із закладів для дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, від 1 до 4 дітей на виховання та спільне проживання

[4]. Основними завданнями соціального супроводу з прийомними сім'ями є: ефективне використання наявних ресурсів для оптимальної та швидкої адаптації прийомної сім'ї і прийомної дитини з метою вирішення проблем останньої; надання допомоги прийомній сім'ї для того, щоб у майбутньому вона могла вирішувати різні проблеми; забезпечення партнерських відносин між прийомною сім'єю, соціальною службою, іншими державними і громадськими установами для комплексного забезпечення прав прийомної дитини [5].

Зазначимо, що зміст освітнього напряму соціального супроводу прийомної сім'ї передбачає соціальну допомогу в навчанні та вихованні. Допомога в навчанні спрямована на запобігання появі сімейних проблем і формування педагогічної культури прийомних батьків. В основі роботи – соціально-педагогічні методи, які враховують найбільш типові помилки у вихованні дітей в сім'ї: недостатнє уявлення про цілі, методи, завдання виховання; відсутність вимог у вихованні з боку всіх членів сім'ї; надмірна суворість; перекладання виховання на освітні заклади; сварки батьків; брак педагогічного такту у взаєминах з дітьми; застосування фізичних покарань. Тому діяльність соціального педагога передбачає проведення широкої освітньої роботи серед прийомних батьків з таких питань: педагогічна, соціально-педагогічна і правова підготовка прийомних батьків до виховання дітей; допомога батькам у формуванні адекватної поведінки у дітей стосовно однолітків; значення особистого прикладу і авторитету батьків у вихованні дітей, ролі батька і матері, взаємини між батьками, налагодження взаємостосунків різних поколінь у сім'ї, методи педагогічного впливу на дітей, формування позитивних взаємин між дорослими і дітьми; виховання дітей у сім'ї з урахуванням статі й віку; соціально-психологічні проблеми «важких підлітків», проблеми негативного впливу бездоглядності й безпритульності на психіку дитини; самовиховання і його організація, роль сім'ї у керуванні процесом самовиховання дітей і підлітків; заохочення та покарання у процесі виховання дітей у сім'ї; особливості виховання дітей з

відхиленнями у фізичному і психічному розвитку; трудове виховання у сім'ї, допомога дитині у виборі професії, проблеми виявлення і розвитку професійних нахилів і здібностей дітей; організація режиму праці, навчання, відпочинку і дозвілля дітей у сім'ї; підготовка дітей дошкільного віку до занять у школі; моральне, фізичне, естетичне, статеве виховання дітей; розвиток досвіду спілкування у дитячому віці; причини та наслідки дитячого алкоголізму, токсикоманії, дитяча патологія та роль батьків у цьому, зв'язок здоров'я дітей з асоціальною поведінкою їхніх батьків.

Виходячи з вищезазначеного підкреслимо, що прийомна сім'я в період адаптації прийомної дитини часто стає носієм потенційної кризи, а тому має бути предметом особливої уваги працівників соціальних служб, хоча з часом їхня роль буде зменшуватися, в ідеалі – зведеться до щорічного оцінювання ефективності функціонування благополучної прийомної сім'ї і допомоги їй (якщо це необхідно) на етапі становлення. Соціальний супровід прийомної сім'ї розпочинається на підставі результатів соціального інспектування та інформації, що підтверджує наявність складної життєвої обставини після рішення дорадчого органу про взяття сім'ї чи особи під соціальний супровід [4].

Підкреслимо, що початок соціального супроводу починається після видання місцевими органами відповідного наказу, яким призначається спеціаліст, відповідальний за здійснення соціального супроводу. Так, обов'язковою умовою взяття сім'ї чи особи під соціальний супровід є згода сім'ї чи особи та укладання договору про здійснення соціального супроводу, в якому зазначаються права та обов'язки кожної із сторін. Один примірник договору зберігається в держустанові, другий отримує сім'я або особа. На початку здійснення соціального супроводу соціальний працівник відвідує сім'ю або особу з метою комплексного обстеження та здійснення оцінки потреб сім'ї або особи.

Під час комплексного обстеження соціальний працівник вивчає:

1) стан здоров'я, умови розвитку та виховання дитини та ставлення до неї;

2) думки членів сім'ї або особи про проблеми і потреби, шляхи їх вирішення;

3) спільно з сім'єю або особою та найближчим її оточенням матеріальні, соціальні та інші можливості щодо подолання складних життєвих обставин [5, с. 53].

За результатом комплексного обстеження сім'ї чи особи оформлюється облікова картка сім'ї або особи, яка перебуває під соціальним супроводом, форма якої визначається державною службою.

Аналіз та узагальнення літературних джерел свідчить, що в межах соціально-педагогічного супроводу доцільно організувати для прийомних батьків практичні заняття, які допомагають значною мірою впорядкувати побут сім'ї та підвищити її соціальний статус. Соціальні навички, набуті під час практичних занять, можуть бути такими: вміння розпоряджатися домашнім бюджетом, раціональне ведення домашнього господарства, правильне харчування дітей різного віку, навички санітарії та гігієни, етика сімейного життя, культура взаємин між членами родини, адекватне соціальне реагування на проблемні ситуації та ін. Існують основні форми групової підтримки прийомних сімей – це групи зустрічей, навчальні семінари та клуби, які спрямовані на підтримку прийомних сімей, і передбачають застосування різних компетенцій з їх реалізації [1, с.286].

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. Прийомна сім'я є соціальними інститутом становлення особистості дитини, позбавленої батьківської опіки, яка виконує соціальні функції, аналогічні до функцій, які забезпечує біологічна сім'я. В той же час, прийомна сім'я набуває специфічного забарвлення стосовно впливу на дітей, які певний час зазнавали «сімейної» депривації. Переваги виховного потенціалу інноваційних форм опіки над дітьми, позбавленими батьківського піклування, пов'язані з природністю процесу виховання; емоційними контактами дитини з батьками-вихователями, що ґрунтується на довірі дитини до дорослих; з вихованням у малій групі; з спілкуванням дітей між собою в умовах багатодітної родини. Ефективність прийомних сімей залежить від соціального супроводу, який здійснюється відповідними уповноваженими органами. А впровадження інноваційних моделей соціальної роботи з дітьми – актуальна й відповідальна справа. Вона потребує нового бачення сенсу професійної діяльності, розробки нових технологій роботи, нових методик оцінювання досягнутого результату. Перспективи подальших науково-педагогічних розвідок вбачаємо у аналізі технологій роботи соціального педагога з прийомними сім'ями для подальшого визначення основних тенденцій розвитку соціального супроводу.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бевз Г. М. Прийомна сім'я: соціально-психологічні виміри: монографія / Г. М. Бевз, – Київ: Слово, 2010. – 325с.
2. Закон України № 2342. «Про забезпечення організаційно-правових умов соціального захисту дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування» від 13.01.2005.
3. Посібник для соціальних працівників щодо підготовки та соціального супроводу прийомних сімей та дитячих будинків сімейного типу: у 2-х кн. / Г. М. Бевз, Т. В. Бондаренко, Н. М. Комарова та ін. – К.: Держсоцслужба, 2006. – Кн. 2. – 275с.
4. Прийомна сім'я: методика створення та соціального супроводу: методичний посібник / Г. М. Бевз, В. О. Кузьмінський, Н. Г. Доля та ін. – К.: Центр стратегічної підтримки, 2003. – 92с.
5. Технології соціально-педагогічної роботи: навчальний посібник / за заг. ред. А.Й. Капської. – К.: Центр навчальної літератури, 2000. – 275 с.
6. Федорова Л. М. Соціально-педагогічна робота із опікунською сім'єю у загальноосвітній школі: навчально-методичний посібник / Л. М. Федорова. – Мелітополь: Видавничий будинок Мелітопольської міської друкарні, 2013. – 171с.

УДК 159.913:[616.98:578.828 ВІЛ]

*Серебрякова І.В., Житнік Т.С.***ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ВИВЧЕННЯ ПРОБЛЕМИ ПСИХОЛОГІЧНОГО
КОНСУЛЬТУВАННЯ ВІЛ-ІНФІКОВАНИХ ЛЮДЕЙ**Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь,
КУ «Мелітопольська міська дитяча лікарня», «Клініка дружня до молоді»

Анотація: У статті розглянуто проблему психологічного консультування ВІЛ-інфікованих людей. Проаналізовано психологічні проблеми ВІЛ-інфікованих людей в кризові періоди. Розкрито цілі психологічного консультування з ВІЛ-позитивними та загальні актуальні потреби, що виникають на початкових етапах роботи з ВІЛ-позитивними людьми.

Ключові слова: ВІЛ-інфекція, психологічні проблеми ВІЛ-інфікованих людей, психологічне консультування ВІЛ-інфікованих.

Serebryakova I.V., Zhytnik T.S. Theoretical aspects of the study of the problem of psychological consultation of hiv-infected people.

Annotation: The article deals with the problem of psychological counseling of HIV-infected people. The psychological problems of HIV-infected people during crisis periods are analyzed. The goals of psychological counseling with HIV-positive and general urgent needs that arise at the initial stages of work with HIV-positive people are revealed.

Key words: HIV infection, psychological problems of HIV-infected people, psychological counseling for HIV-infected people.

Актуальність. У сучасному суспільстві інфекційні захворювання є багатоплановою проблемою. Процеси глобалізації призвели до того, що ряд інфекцій, і зокрема ВІЛ-інфекція, стали набувати характеру пандемій, впливаючи на світове співтовариство в цілому (Г.Г. Оніщенко, В.В. Покровський, М.М. Ладна, А. Бега, О.О. Aalen, V.T. Farewell, D.De Angelis et al.) [1; 5; 6; 7]. ВІЛ-інфекція, як в Україні, так і в усьому світі (керівництво ВООЗ і ЮНЕЙДС; матеріали Центру з контролю за захворюваннями, США; G.N. Christ, I.S. Wiener, M. Forstein), посідає перше місце за рівнем психологічного стресу. За оцінками ВООЗ та ЮНЕЙДС, в 2010-2014 роках близько 45 млн. людей на планеті інфіковані ВІЛ-інфекцією [1; 5; 10].

Життя з ВІЛ – це серйозне випробування для людини, і ті кризові ситуації, які найчастіше виникають, пов'язані з глибокими емоційними негативними переживаннями. Класифікація стресів DSM IV-R (1994р.) відносить ці ситуації до п'ятого рівня

стресорних факторів і визначає як надмірно важкі [3; 8].

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблема ВІЛ-інфікованих людей докладно вивчалась такими дослідниками: (С.І. Дворак, Є.В. Степанова, Н.В. Сизова, Н.О. Белков, О.С. Левіна, В.Ю. Рибніков, J.W. Вае, W.Guyer, K. Grimm, F.L. Altice (особистісна відповідальність та усвідомлення пацієнта щодо лікування); І.М. Улюкин, В.В. Біляєва, А.В. Карпец, М.Ю. Городнова, Е.Г. Ейдемилер, А.М. Валєєва, Р.М. Мухаметова, Т.М. Ткаченко, Б.Б. Фішман, Л.А. Фоменко, М.А. Беляков, Т.М. Виноградова, О.О. Давидова, Є.В. Гречаний (дослідження психіки ВІЛ-інфікованих); І.І. Хожило О.Г. Сиропятов, Н.А. Дзеружинская, В.А. Солдаткін, В.И. Крилов, О.Д. Бородкіна, Н.Ю. Жабенко С.О. Лобанов (психічні розлади у ВІЛ-інфікованих, психотерапія) [3; 8; 10].

Мета статті: теоретичне вивчення проблеми психологічного консультування ВІЛ-інфікованих людей.

Виклад основного матеріалу. У більшості ВІЛ-інфікованих бувають важкі

періоди в житті, для яких характерні депресія, тривожність, страх, порушення сну, нічні кошмари, труднощі концентрації уваги, відчуття безпорадності, безнадійність, думки про смерть. В період кризи людина стикається відразу з кількома проблемами і не бачить виходу з ситуації, що склалася. У такому стані їй складно розібратися навіть у власних відчуттях і бажаннях [3; 8].

Існують кілька періодів, під час яких ВІЛ-інфіковані особливо уразливі перед кризою: отримання діагнозу, поява перших хворобливих симптомів, необхідність регулярно приймати ліки, серйозні хворобливі симптоми й ін. Крім цього, у кожного можуть бути свої кризи в залежності від цінностей, які опинилися під загрозою в зв'язку з ВІЛ-інфекцією: навчання, кар'єра, особисті стосунки, створення або збереження сім'ї, улюблене заняття. Емоційне самопочуття ВІЛ-позитивних вимагає не менш серйозного підходу, ніж фізичне. Навчитися жити з ВІЛ – складне завдання, яке вимагає немало сил, а також підтримки і допомоги з боку близьких і фахівців.

Однією з найбільш серйозних є проблема розкриття ВІЛ-статусу перед рідними та близькими. Це часто призводить до ускладнення подружніх відносин (виникає атмосфера взаємної недовіри, сімейні конфлікти, загроза розпаду сім'ї). Згубно це впливає і на загальний психологічний стан суспільства. Багато людей, погано розуміють, що таке ВІЛ-інфекція і як вона передається, бачать у ВІЛ-інфікованих перебільшено велику загрозу для себе і своїх близьких. Подібне ставлення до ВІЛ-інфікованих пацієнтів призводить до соціальної ізоляції даної категорії хворих (стигма, дискримінація) [9].

Надання психологічної консультативної та психотерапевтичної допомоги ВІЛ-інфікованим людям важливе саме в цей період коли людина особливо потребує підтримки і від характеру цієї підтримки залежить, як людина впорається зі своїм емоційним станом.

У зв'язку з цим, значення психологічного консультування ВІЛ-інфікованих людей в Україні посилюється. За результатами дослідження, проведеного Державним інститутом розвитку сім'ї та молоді України

у 2014 році, лише 2% із тих, хто тестувався на ВІЛ, отримали весь спектр послуг (дотестове консультування, тестування й отримання результатів, післятестове консультування). Причиною цього є, зокрема, відсутність соціальних працівників і психологів у медичних закладах [2].

Отже, цілі психологічного консультування ВІЛ-інфікованих людей: соціально-психологічна підтримка і формування особистої відповідальності, необхідної для зміни способу життя та ставлення щодо ВІЛ інфекції; виробити адекватне до себе, допомогти адаптуватися в житті, сприяння зміні поведінки, незважаючи на деякі неминучі соціальні обмеження; допомога у подоланні труднощів при зіткненні з новими життєвими обставинами і вимогами; допомога у розвитку вміння зав'язувати і підтримувати міжособистісні відносини [4].

Психологічне консультування спрямоване на надання психологічної допомоги ВІЛ інфікованим стосовно:

– прийняття ВІЛ-статусу (переживання стадій прийняття захворювання, яка тотожна зі стадіями прийняття горя);

– адаптації життя з ВІЛ. Якщо підходить з практичної сторони-клієнти діляться на дві категорії: якщо клієнт вів нормальний соціальний спосіб життя - тоді це повернення в нормальне русло життя з включенням заходів з підтримки і діагностики свого здоров'я; якщо це клієнт з асоціальною або девіантною поведінкою, робота має корекційний або мотивуючий характер з наданням об'єктивних перспектив майбутнього при різних обраних клієнтом моделей поведінки;

– розкриття статусу іншим членам сім'ї або статевому партнеру (потреба виникає як на початкових етапах, так і пізніше, після придбання навичок щодо подолання статусу або адаптації життя з ВІЛ);

– робота з прихильності до АРТ (надалі необхідна робота в 40% по подоланню втоми від тривалого прийому АРТ);

– формування та надання знань з питань планування сім'ї (ВІЛ та вагітність, профілактики передачі ВІЛ дитині, пологів, годування і догляду за дитиною, ПЛР діагностики новонародженого);

– розвіювання страху зараження близьких або навпаки, підвищення власної відповідальності наданням інформації про безпечному поводженні і шляхів передачі ВІЛ;

– тривога з приводу порушення конфіденційності опрацьовується шляхом консультування на тему закону про нерозголошення діагнозу, підвищенню знань про існуючі організації в суспільстві де є можливість отримати підтримку і допомогу, придбання навичок з представництва власних інтересів у різних установах;

– відчуття безпорадності, невпевненості, безсилля перед зовнішніми чинниками, які можуть бути викликані сукупністю факторів;

– побоювання, пов'язані з доступністю та ефективністю лікування, поява якого є на початковому етапі і пов'язаний з відсутністю інформації чи наявністю помилкової інформації, що проходить вже в процесі спілкування і роботи з психологами-консультантами, медичним закладом та ін.;

– втрата планів на майбутнє, знову таки простежується якщо не опрацьовані будь-яке з перших вищевказаних питань;

– побоювання, пов'язані з майбутнім положенням в суспільстві, самостигматизація, яка розглядається або в консультуванні з психологом, мають ефективність групи самопомоги та консультації рівний рівному;

– підвищення навичок щодо подолання стресу та ін.

Психологічне консультування ВІЛ-позитивних пацієнтів проводиться за

особистим запитом пацієнта або лікаря. Професійна психологічна підтримка може здійснюватися по телефону довіри, за допомогою очної консультації (індивідуальної або групової).

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. Таким чином, проблема консультування ВІЛ-інфікованих людей є надзвичайно актуальною. З моменту підтвердження діагнозу ВІЛ інфікована людина стикається з безліччю психологічних проблем. Усвідомлення того, що ви носій летального вірусу, що вже саме по собі є сильним стресовим фактором. Додатково ж ситуація обтяжується фізичними недугами, соціальними проблемами, негативними відгуками оточуючих і т. д. Наростання комплексу проблем веде до зниження самооцінки, загального падіння емоційного фону, відмови від будь-яких видів діяльності. Між тим, кваліфікована психологічна допомога ВІЛ-інфікованим здатна усунути всі перераховані вище симптоми і пробудити у пацієнта бажання жити і боротися.

Отримані дані дозволили також окреслити ряд актуальних проблем, що можуть виступати перспективними напрямками подальшої розробки цієї теми. Зокрема: вивчати особливості сприйняття загрози ураження ВІЛ особистістю; з'ясувати значення механізмів психологічного захисту у сприйнятті кризисної ситуації; уточнювати місце ризику ураження ВІЛ серед інших ризиків, значущих для безпеки життєдіяльності особистості.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бега А. Громадський нагляд за державною політикою з ВІЛ/СНІД в Україні: Цикл звітів про політику у сфері ВІЛ/СНІД у В'єтнамі, Нікарагуа, Сенегалі, Сполучених Штатах Америки й Україні / А. Бега. – К., 2007. – 204с.
2. Дешко Т. Права ВІЛ-позитивних людей і доступність для них послуг // Соціальна політика і соціальна робота / Т. Дешко. – 2005. – № 2. – С. 31–52.
3. Жабенко Н.Ю. Психічні розлади у хворих інфікованих ВІЛ (клініка, діагностика, психокорекція) Автореф. дисс...канд. медичних наук / Н.Ю. Жабенко. – Харків.: АМНУ, 2012. – 20 с.
4. Олифірович Н.И. Индивидуальное психологическое консультирование: Теория и практика / Н.И. Олифірович. – МН.: Тесей, 2005. – 264с. – Современная психология и психотерапия)
5. Офіційний сайт Всесвітньої організації охорони здоров'я [Електронний ресурс]: <http://www.who.int>.
6. Офіційний сайт «Всеукраїнська мережа ЛЖВ»: network.org.ua.
7. Офіційний сайт МБФ «Міжнародний Альянс з ВІЛ/СНІД в Україні»: aidsalliance.org.ua.

8. Полянский Д.А. Проблема психических расстройств у ВИЧ-инфицированных больных / Д.А. Полянский, В.В. Калинин. 2010_12_scp_193.pdf
9. Рівень знань щодо ВІЛ/СНІДу, поведінка та ставлення до людей, що живуть із ВІЛ/СНІДом: Аналітичний звіт дослідження / Державний інститут розвитку сім'ї та молоді. – К., 2007. – 88с.
10. Хожило І.І. Стан епідемії ВІЛ/СНІДу в Україні та Дніпропетровській області / І.І. Хожило // Епидемия ВИЧ/СПИД в Украине. – 2006. - №1. - С. 55 – 63.

УДК 373.2.015.31:159.942

Сокірко М. В.

ОСОБЛИВОСТІ ЕМОЦІЙНОГО РОЗВИТКУ СТАРШИХ ДОШКІЛЬНИКІВ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Волкова В. А., кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація: У статті автором розглядаються питання розвитку емоційної сфери у дітей старшого дошкільного віку. Проаналізовано різні погляди на можливість розвитку емоцій у дітей. Автором зроблено висновок, що співчуттю необхідно учити, важлива роль в емоційному розвитку належить дорослим. Моделі поведінки, що відпрацьовуються у грі дошкільника, мають значний вплив на емоційне благополуччя особистості.

Ключові слова: емоції, співчуття, емпатії, емоційна уява.

Sokirko M.V. Features of emotional development of senior preschool children

Summary. In the article the author considers the issues of emotional sphere development in children of the senior preschool age. Different views on the possibility of development of emotions in children are analyzed. The author concludes that compassion must be taught, an important role in emotional development belongs to adults. Models of behavior that are practiced in a preschooler game have a significant impact on the emotional well-being of the individual.

Key words: emotions, compassion, empathy, emotional imagination.

Актуальність. Гармонійне співіснування дитини з довкіллям передбачає її компетентність у світі емоцій і почуттів, зміст якої визначено Базовим компонентом дошкільної освіти. Це: орієнтування дитини у назвах та специфіці проявів основних емоцій, уміння передавати їх мімікою, жестами, словами; встановлення причинно-наслідкових та смислових зв'язків між подіями життя, своїми переживаннями та виразом обличчя; уміння адекватно реагувати на різні життєві події, стримувати негативні емоції, співвідносити характер емоційної поведінки з її наслідками для оточуючих [1]. Але дитина не в змозі самотійно вирішити ці завдання, оскільки розвиток її емоційної сфери не є наперед заданим, проходить

довгий, складний, суперечливий шлях і багато в чому залежить від дорослого.

Проте у практиці дошкільних закладів відсутня систематична робота з виховання емоційної культури або ж вона проводиться епізодично. Сучасна система освіти продовжує будуватись на перевазі інтелектуальної сфери у становленні особистості. Але ж у дошкільному дитинстві домінує емоційно-почуттєвий компонент особистісного зростання, емоції на ранніх етапах онтогенезу є провідними, на них значною мірою будується цілісна поведінка дошкільника; емоції керують зв'язком дитини з навколишнім світом і спрямовують його. Недооцінка у вихованні емоційної сфери у порівнянні з інтелектуальною породжує емоційну глухоту, бездуховність,

жорстокість не лише між дітьми, але й між дорослими і дітьми.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. У зарубіжній літературі висвітленню питання емоційного розвитку дошкільників присвячені роботи С. Айзенка, А. Аржанова, Г. Бреслава, Є. Гаспарової, К. Ізарда, Р. Немова, Б. Спока, Л. Столяренко, С. Самігіна, Г. Урунтаєвої, В. Штерна, Д. Ельконіна та інших.

Методологічні підходи до розв'язання питання визначають монографії Л. Виготського, О. Запорожця, О. Захарова, В. Котирло, М. Лісіної, Я. Неверович.

У дослідженнях українських науковців Н. Карпенко, О. Кононко, В. Кузьменко, О. Кульчицької, Л. Малімон, Т. Шульги розкриті питання розвитку психоемоційної сфери особистості.

Мета статті : висвітлити особливості розвитку емоційної сфери дитини дошкільного віку.

Виклад основного матеріалу. Емоційна сфера дитини завжди була в полі особливої уваги вітчизняних психологів, оскільки виховання з необхідністю передбачає формування і розвиток у дитини певного емоційного ставлення до оточуючого світу відповідно до цінностей, норм та ідеалів суспільства.

Є дві різні точки зору на питання: чи розвиваються емоції і почуття протягом життя? Одна затверджує, що емоції пов'язані з функціонуванням організму і з такими його особливостями, які є природженими. Інша точка зору висловлює протилежну думку – про те, що емоційна сфера людини розвивається. Ці позиції сумісні одна з одною. Елементарні емоції, виступаючи як суб'єктивні вияви органічних станів, змінюються мало. Не випадково емоційність відносять до числа природжених і життєво стійких особистісних характеристик людини.

Але вже відносно афектів і тим більш почуттів таке твердження невірне. Ці емоції розвиваються, людина в змозі стримувати природні вияви афектів, отже її можна навчити цьому. Головний напрямок розвитку емоційної сфери у дошкільника – це поява здатності управляти емоціями, тобто довільність поведінки. Емоції поступово стають більш осмисленими, коли дитина

засвоює різні способи дії і норми поведінки, співвідносить результати своєї діяльності з метою і з результатами інших. Поведінка поступово перетворюється із спонукуваної спонтанними почуттями і враженнями („польової” поведінки) в поведінку „вольову”, що означає перехід від зовнішньої до внутрішньої її регуляції, до можливості вибору власної поведінки [3, с. 17]. О. Леонтєв вважав це основною характеристикою переходу від преддошкольного до дошкільного віку.

Інший напрям в розвитку емоцій в дошкільному віці – емоції стають стійкими, придбавають більшу глибину. У дошкільника з'являються вищі почуття – співчуття, уміння розуміти почуття інших людей, співпереживати їм. Адекватне емоційне реагування в різних ситуаціях формується на основі уміння розрізняти емоційні стани по їх зовнішньому вияву – через міміку, пантоміміку, жести, пози, емоційну дистанцію. Дитина вчиться за зовнішніми емоційними виявами вгадувати значення поведінкових реакцій і реагувати відповідно до цього значення.

Емоційний розвиток виступає як закономірний процес, що має певну логіку, а в кінцевому підсумку визначається загальною логікою розвитку особистості дитини в цілому, зміною видів діяльності, в яких формуються емоційні процеси, специфікою взаємодії дитини зі світом людей та предметним світом. У подальшому на цій основі складається особлива психічна діяльність – емоційна уява. Спостереження за дошкільниками показують багатство їхньої уяви. Уявні образи у них яскраві, наочні, емоційно насичені, але недостатньо керовані. Тому основна лінія розвитку уяви виступає як поступове підкорення свідомим намірам, перетворення її у засіб відтворення певних задумів.

Емоційний образ уяви, емоційне передбачення відіграє важливу роль в розвитку довільності поведінки, виступає механізмом саморегуляції. Дослідженнями встановлено, що побажання дорослих, які орієнтовані на емоційну уяву, для дітей більш ефективні, ніж посилення на їх розум.

Навичка емоційного передбачення виражає активність дитини і формується

шляхом соціального наслідування психічного досвіду. Велику роль для створення цього механізму уяви відіграє сюжетно-рольова гра, де дитина, моделюючи відносини дорослих, повинна програвати не тільки систему дій, але і систему наслідків цих дій, усвідомлюючи і переживаючи їх значення. О. Запорожець надавав велику увагу емоційній уяві дитини як засобу її морального і емоційного розвитку (перш за все в плані виникнення емпатії, співчуття, співпереживання) [2, с. 218].

Для здійснення подальшої взаємодії дошкільник опиняється перед необхідністю впізнати емоційний стан, настрої іншої людини та виразити свої власні емоції належним чином, щоб вони були зрозумілими іншим та викликали реакцію, що її очікує дитина, тобто знаходити спільну емоційну мову (О. Запорожець) [4].

Взаємини з однолітками і дорослими, різні види продуктивної діяльності і рольова гра виконують не тільки свої прямі функції, але й спрямовані на пізнання дітьми власних можливостей, позитивних і негативних якостей, на становлення адекватної самооцінки [6].

Співчуття є одним з важливих почуттів, що переживають дошкільники. Співчувати – значить розуміти думки і почуття іншої людини, переживати те, що переживає вона. Не виникає сумніву, що співчуттю необхідно учити. У соціальному досвіді людей існують прийоми розкриття значень, які повинні передаватися дитині дорослим в ході їх сумісної гри, сумісній інтерпретації і переживанні казки і просто обговорення подій прожитого дня.

Виховання співчуття тісно пов'язано з вихованням у дітей доброти, турботи про тих, хто потребує допомоги, наприклад, про малюків. Необхідно виховувати почуття любові і пошани до дорослих, батьків. Для цього необхідні конкретні приклади, пояснення, в чому повинна виявлятися їх турбота і добре відношення до дорослих.

Вдосконалення вищих емоцій і почуттів означає особистісний розвиток їх володаря. Такий розвиток може йти у декількох напрямках. По-перше, в напрямі, пов'язаному з включенням в сферу емоційних переживань людини нових об'єктів, предметів, подій,

людей. По-друге, по лінії підвищення рівня свідомого, вольового управління і контролю своїх почуттів з боку людини. По-третє, у напрямі поступового включення в етичну регуляцію більш високих цінностей і норм: совісті, порядності, боргу, відповідальності і т.п.

Емоційний розвиток дошкільника пов'язаний перш за все з появою у нього нових інтересів, мотивів і потреб. Найважливішою зміною в мотиваційній сфері виступає виникнення суспільних мотивів. Тому інтенсивно починають розвиватися соціальні емоції і моральні почуття, які в передшкільному віці були відсутні або спостерігалися в зачатковому стані.

До змін в емоційній сфері приводить становлення ієрархії мотивів. Виділення основного мотиву, якому підлегла ціла система інших, стимулює стійкі і глибокі переживання. Емоційні переживання тепер викликаються не тим фактом, який безпосередньо сприймається, а глибоким внутрішнім значенням, який цей факт придбаває у зв'язку з провідним мотивом діяльності дитини.

Поступово дошкільник починає передбачати не тільки інтелектуальні, але і емоційні результати своєї діяльності. Саме в дошкільному віці дитина освоює вищі форми експресії – вираз почуттів за допомогою інтонації, міміки, пантоміміки, що допомагає їй зрозуміти переживання іншої людини, „відкрити” їх для себе.

Таким чином, з одного боку, розвиток емоцій обумовлений появою нових мотивів і їх супідрядністю, а з іншого – емоційне передбачення забезпечує цю супідрядність.

Старші дошкільники до певної міри починають управляти виразом емоцій, впливаючи на себе за допомогою слова.

В дошкільному віці розвиток спілкування з дорослими і однолітками, поява форм колективної діяльності і, головним чином, сюжетно-рольової гри приводить до подальшого розвитку симпатії, співчуття, формування товариства. Інтенсивно розвиваються вищі почуття: етичні, естетичні, пізнавальні. Джерелом гуманних почуттів виступають взаємини з близькими людьми.

Симпатія у дошкільника стає більш дієвою, виявляючись як бажання допомогти, посмпівчувати, поділитися. Симпатія і співчуття спонукають дитину до здійснення перших етичних вчинків. У міру вияву дитиною своєї індивідуальності і усвідомлення себе розвивається здібність до співпереживання, вчування в предмет (живий, неживий), явище, тобто емпатія.

Висновки. Таким чином, можна виділити особливості емоційного розвитку в дошкільному віці:

- дитина освоює соціальні форми виразу почуттів;
- змінюється роль емоцій в діяльності дитини, формується емоційне передбачення;

- почуття стають більш усвідомленими (в чому важлива роль дорослого), узагальненими, розумними, довільними, позаситуативними;

- формуються вищі почуття – етичні, інтелектуальні, естетичні.

- емпатійна здатність індивідів зростає, як правило, із зростанням життєвого досвіду;

- успішне виховання емпатії та емпатійної поведінки дітей можливо на базі розвитку творчої уяви [5, с. 26].

Співчуттю необхідно учити, важлива роль в цьому належить спілкуванню з дорослими, сюжетно-рольовій грі.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базовий компонент дошкільної освіти в Україні. К.: Світич, 1999. 61 с.
2. Запорожец А.В. К вопросу о генезисе, функции и структуре эмоциональных процессов у ребенка. Избр. психологические труды. Т. 1. М., 1986. 283 с.
3. Леонтьев А. Н. Психическое развитие ребенка в дошкольном возрасте. *Вопросы психологии ребенка дошкольного возраста* / Под ред. А. Н. Леонтьева, А. В. Запорожца. М., 1995. С. 17 – 28.
4. Психология личности и деятельности дошкольника / Под ред. Запорожца А. В., Эльконина Д. Б. М. : Просвещение, 1965. 98 с.
5. Стрелкова Л. Творческое воображение: эмоции и ребенок. Обруч. 1996. №4. С. 24 – 27.
6. Субботский Е. В. Психология отношений партнерства у дошкольников. М. : Изд-во Моск. ун-та. 1976. 144 с.

УДК 378.015.311:17.022.1

Чеботарьова А.О.

ТЕОРЕТИЧНІ АСПЕКТИ ДОСЛІДЖЕННЯ ЦІННІСНИХ ОРІЄНТАЦІЙ МАЙБУТНІХ СОЦІАЛЬНИХ ПЕДАГОГІВ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Добровольська Л.П., кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація. У статті розглянуто теоретичні аспекти дослідження ціннісних орієнтацій. Проаналізовано характеристики ціннісних орієнтацій як центральних компонентів психологічної структури особистості.

Ключові слова: ціннісні орієнтації, цінність, особистість, система ціннісних орієнтацій.

Chebotareva A.A. The theoretical aspects investigate of the valuable orientation of future social teachers.

Summary. In article consideration theoretical aspects investigate of the valuable orientation. The analyzed the characteristics of value orientations as a central component of psychological personality structure.

Keywords: valuable orientation, values, personality, the system of value orientations.

Актуальність. Сучасне українське суспільство здійснює активну інтеграцію в світове співтовариство, що передбачає глобальні трансформації в свідомості кожного громадянина. Формування інформаційного суспільства та відповідно збільшення потоків інформації здійснюють вплив на особистість майбутнього соціального педагога, вимагаючи від нього швидкої адаптації до нових умов. На жаль, сьогодні поряд з процесами, що передбачають утвердження свободи особистості та національне відродження українського народу, трансформації національної освітньої системи та актуалізації просвітницької діяльності, ми також спостерігаємо руйнування ідеалів, світоглядних позицій та загальнолюдських цінностей. Все більше популярність набуває віртуальне життя, життя «на показ» в Instagram та Facebook, де відбувається руйнування моральних принципів, гуманістичних цінностей й популяризується псевдокультури та псевдоморальні цінності. Саме тому необхідно максимально активізувати роботу щодо формування стійкої системи ціннісних орієнтацій майбутніх фахівців в умов освітнього середовища вищого навчального закладу.

Аналіз стану розробленості проблеми в літературі. Дослідженню цінностей та ціннісних орієнтацій особистості присвячено достатньо велику кількість робіт. Серед вчених, які присвячували свої наукові пошуки вирішенню цих питань, варто виділити К.А. Абульханову-Славську, О.Г. Асмолова, П.Я. Гальперина, Б.І. Додонова, А.Г. Здравомислова, М.С. Кагана, Д.О. Леонтєва, В.А. Петровського. Серед зарубіжних дослідників сліді назвати К. Роджерса, М. Рокіча, Ф. Франкла, М. Хайдеггера.

Мета статті полягає у теоретичному аналізі проблем дослідження ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних педагогів.

Виклад основного матеріалу. В психології під ціннісними орієнтаціями розуміють відображення у свідомості людей цінностей, які признаються в якості стратегічних життєвих цілей і загальних світоглядних орієнтирів [5, с. 597]. С.Л. Рубінштейн вважав, що ціннісні

орієнтації проявляються в певному напрямі поведінки і свідомості та відображуються в громадських справах і вчинках [4, с.148]. За А.Г. Здравомисловим ціннісні орієнтації є найважливішими елементами внутрішньої структури особистості, закріплені життєвим досвідом індивіда, а також усією сукупністю його переживань. За допомогою ціннісних орієнтацій людина розділяє для себе важливе від несуттєвого. Також А.Г. Здравомислов підкреслював, що ціннісні орієнтації обумовлюють мотивацію дій і вчинків людини. Основним змістом ціннісних орієнтацій особистості виступають її політичні, світоглядні, моральні переконання, глибокі і постійні прихильності, моральні принципи поведінки. Таким чином, в кожному суспільстві ціннісні орієнтації в якості елементів саморегуляції поведінки особистості, є предметом виховання, цілеспрямованої дії. Особливість ціннісних орієнтацій полягає в тому, що вони визначають спрямованість волі, уваги, інтелекту.

Цінності впливають в цілому на життя людини, її світогляд і активність. Це підтверджує Н.П. Панчук, який зазначає, що ціннісні орієнтації виступають в якості системоутворюючого фактору соціально активної позиції молоді людини та здійснюють вплив на взаємозв'язок потреб особистості та її розвиток і формування, а також на вибір життєвого шляху [3, с.543]. У ціннісних орієнтаціях відображається увесь життєвий досвід, накопичений в індивідуальному розвитку людини. Ними спрямовується вирішення багатьох життєвих питань. Наявність сталих ціннісних орієнтацій характеризує зрілість людини як осіб. Ціннісні орієнтації – це феномен, який характеризує спрямованість і зміст розвитку особистості, визначає її уявлення про світ і себе, відображає особистісну позицію в поведінці і вчинках. У ціннісних орієнтаціях також знаходить своє відображення відношення людини до вчинків інших, її власна мотивація поведінки. С.В. Драч наголошує, що саме завдяки цінностям особистість відчуває себе цілісно в оточуючому її світі. Світ цінностей – це насамперед світ культури, сфера духовної

діяльності людини, її моральної свідомості [2, с.27].

Особливості ціннісних орієнтацій полягають в їх двоякості: одночасно вони соціальні, з причини того що спираються на загальнолюдські цінності, і в той же момент, індивідуальні, оскільки в них зосереджений життєвий досвід особистості. Соціальні цінності засвоюються за допомогою прийняття норм суспільства і етичних правил, індивідуальні цінності формуються під впливом сім'ї і референтної групи, в яку входить людина. Г.М. Андреева [1] виділила наступні принципи дослідження цінностей та ціннісних орієнтацій в групі: важливо визнати відмінність в різній значущості різних цілей для життєдіяльності груп, відмінність їх цінностей від громадських; якщо не співпадають цінності різних груп, важко говорити про громадські цінності; особливість відношення до різних цінностей обумовлена місцем соціальної групи в системі громадських стосунків.

Отже, ціннісні орієнтації є складним соціально-психологічним феноменом, який визначає спрямованість і характеризує зміст активності особи. Цінності визначають загальний підхід людини до світу, до себе. Вони надають сенс і напрям особовим позиціям, поведінці людини і його вчинкам. Система ціннісних орієнтацій особистості є багаторівневою структурою, вершиною якої є цінності, пов'язані з ідеалізаціями і життєвими цілями людини. В цілому система ціннісних орієнтацій визначає спрямованість особистості на основі сукупності її цінностей і світогляду. Підсумком розвитку системи ціннісних орієнтацій стає індивідуальне формування ціннісної сфери, з виділених загальнолюдських цінностей формування індивідуально-значущих цінностей особистості. Формування ціннісних орієнтацій є процесом становлення самої особистості, її індивідуальної свідомості і

індивідуальної психології під впливом безпосереднього соціального оточення і загальних соціальних умов. Таким чином, ціннісні орієнтації окремої особистості є специфічним поєднанням громадських цінностей, які людина засвоює, вибирає, витягає з суспільної свідомості епохи, класу, народу, свого найближчого соціального оточення.

Необхідно відмітити, що саме юнацькому вік, на який припадає час навчання в університеті, є сензитивним для формування ціннісних орієнтацій, установок, мотивації, самоактуалізації, спрямованості особистості, динаміки інтелектуального розвитку. Крім того, гуманістичне середовище університету є духовним простором, в якому відбувається взаємний обмін загальнолюдськими цінностями, і у зв'язку з цим, освітнє середовище вищого навчального закладу стає найбільш значущою умовою формування ціннісних орієнтацій особистості студента як майбутнього фахівця.

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. Все вищезазначене дозволяє нам зробити наступні висновки: ціннісні орієнтації є одним з найважливіших елементів структури особистості; ціннісні орієнтації є установкою особистості на різні цінності матеріальної або духовної культури суспільства; ціннісні орієнтації – це відносно стійке, соціально обумовлене і вибіркоче відношення особистості до сукупності і матеріальних, і духовних громадських благ і ідеалів, що є цілями або засобами для задоволення потреб людини та її життєдіяльності.

В перспективі планує дослідити особливості ціннісних орієнтацій майбутніх соціальних педагогів та на основі отриманих результатів розробити корекційну програму, спрямованої на формування у них вищого рівню загальнолюдських цінностей.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Андреева Г. М. Психология социального познания: Учеб. пособие для студентов вузов / Г. М. Андреева. – 3-е изд., перероб. и доп. – М. : Аспект Пресс, 2009. – 303 с.
2. Драч С. В. Ціннісні орієнтації студентської молоді українського суспільства: сутність та динаміка / С. В. Драч // Збірник наукових праць Хмельницького інституту соціальних технологій Університету «Україна». – 2010. – № 2. – С. 26-30.

3. Панчук Н. П. Ціннісні орієнтації як системоутворюючий фактор соціально активної позиції майбутнього фахівця / Н. П. Панчук // Проблеми сучасної психології. – 2013. – Вип. 21. – С. 542-551
4. Рубинштейн С. Л. Бытие и сознание. Человек и мир / С. Л. Рубинштейн. – СПб. : Питер, 2003. – 512 с.
5. Шапар В. Б. Психологічний тлумачний словник / В. Б. Шапар. – Х. : Прапор, 2004. – 640 с.

УДК 159.923.4:373.3.091.21

Чистобородова В. О.

ВПЛИВ ОСОБЛИВОСТЕЙ ТЕМПЕРАМЕНТУ НА НАВЧАЛЬНУ ДІЯЛЬНІСТЬ МОЛОДШИХ ШКОЛЯРІВ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Добровольська Л.П., кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація: У статті автором розглядаються питання впливу особливостей темпераменту на діяльність учнів початкових класів. Було проаналізовано на які групи за темпераментом поділяються діти і як саме організувати діяльність школярів, опираючись на особливості темпераменту. Автором зроблено висновок, що для певного типу темпераменту характерні свої прийоми активізації навчальної діяльності молодших школярів.

Ключові слова: темперамент, холерик, сангвінік, меланхолі, флегматик.

Chistoborodova V.O. The influence of the features of the temperature on educational activities of the new schools.

Annotation: in the article the author considers issues of the influence of the features of temperament on the activity of elementary school students. it was analyzed on which groups of temperament children are divided and how to organize the activities of schoolchildren, drawing on the features of temperament. the author concludes that for a certain type of temperament, their methods of activating the educational activity of junior pupils are typical.

Key words: temperament, choleric, sanguine, melancholy, phlegmatic.

Актуальність даного наукового дослідження спричинена недостатньою висвітленістю того, що на якість подальшої освіти безпосередньо впливає успішне виконання важливих функцій, що належать системі неперервної освіти початковій школі. Особливості темпераменту виступають як засіб реалізації внутрішнього потенціалу особистості у навчальній діяльності.

На навчальну діяльність молодших школярів, специфіку використання ними способів і прийомів розумової діяльності суттєво впливають особливості темпераменту. Формування індивідуальної учбової діяльності молодших школярів передбачає створення умов, які забезпечують

оптимальний вплив темпераменту учнів на засвоєння знань.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. В типологічній зумовленості цих характеристик полягає залежність успішності від темпераменту дитини. Темперамент і успішність молодших школярів досліджували: А.О. Коротаєва, Є.О. Климова, Г.С. Дикопольська, О.О. Копитова та інші.

Мета статті. Дослідити вплив особливостей темпераменту на навчальну діяльність молодших школярів і допомогти активізувати кращу діяльність для кожного типу.

Виклад основного матеріалу. Роль темпераменту в діяльності полягає в тому, що від нього залежить характер та ступінь

впливу внутрішніх і зовнішніх умов на діяльність. Саме тому, формування індивідуального стилю діяльності є одним із шляхів пристосування темпераменту до діяльності. Схарактеризувати учбову стратегію сангвініків, флегматиків, меланхоліків та холериків на початковому етапі навчання дозволяє залежність індивідуального стилю діяльності від типологічних особливостей, властивостей темпераменту [1].

Сангвініки – легко пристосовуються до будь-якого колективу та вимог вчителя. Здатні швидко працювати, добре засвоювати навчальний матеріал, але вони намагаються займатися легкою, приємною і цікавою діяльністю, при цьому, уникаючи, складної. Такі діти часто не доводять справу до кінця. Виходячи з цього потрібно організувати роботи дітей таким чином, щоб виробити у них інтерес, звичку цілеспрямованість, глибоко усвідомлювати суть завдання та завершувати розпочату справу.

Високий рівень працездатності можна підтримати за допомогою додаткових цікавих завдань, творчих і пошукових ігор, надання своєї допомоги слабшим по успішності навчання учням, генеруванням ідей, постановкою евристичних запитань [2].

Холерик – енергійність, упертість, задиркуватість, агресивність стають перешкодами у співпраці вчителя і молодшого школяра. Їх енергію необхідно постійно направляти у потрібний бік діяльності, формуючи наполегливість, сумлінність, послідовність.

Діяльність холериків організовується за допомогою спокійної, але впевненої мови, аби школярі не перенапружувалися, усунення гучних звуків та заміни ігор, що мають характер змагання такими, які б сприяли в нервовій системі процесів гальмування, в разі якісного виконання основної роботи, закріплюємо діяльність цікавими додатковими завданнями, дозування завдань на частини, не ставлячи перспективного завдання на цілий урок.

Флегматик – повільні, мають ризик втратити свою індивідуальність під впливом навколишнього середовища, їм складніше навчатися через неврози та швидко але не якісне виконання завдань, зазвичай у них

формується комплекс неповноцінності, який пов'язаний із невдачами. Аби знайти підхід і якісно націлити на діяльність флегматиків потрібно: створити сприятливі умови для фізичного і інтелектуального розвитку, терпляче ставитися до повільності темпу виконання завдань, допомагати у разі потреби, давати час на обдумування при відповідях, збільшувати час на виконання усіх завдань або прибирати деякі, заздалегідь пропонувати питання, на які потрібно дати відповідь, тим самим не ставити неочікуваних запитань, не порівнювати з іншими учнями, оцінювати результат і старання, використовувати нетривалі ігри, у яких не потрібні швидкість, точність, кмітливість, а навпаки які розвивають увагу.

Меланхоліки – мають чутливу нервову систему, вони лякливі, нерішучі, сором'язливі. Їх особистісні якості не можна змінити або коректувати, але при правильному підході й розумінні їх почуттів ці якості можна трансформувати. Лякливість – у обачність, нерішучість – у виваженість при прийнятті рішень, песимізм – у розсудливість і реалізм.

Ключовою проблемою у роботі с меланхоліками є те, що їх потрібно підбадьорювати, привчати до планування своєї діяльності, через їх схильність до фізичного виснаження, збалансовувати час діяльності і відпочинку, знаходити способи подолання сором'язливості у молодших школярів, а також залучати до сумісної праці, пропонуючи ігри, які потребують стійкого контакту з однолітками [3].

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. Проаналізувавши типи темпераменту, можна дійти висновку, що кожна дитина неповторна та індивідуальна особистість. На активність, ефективне засвоєння знань та продуктивну діяльність впливає приналежність дитини до тієї чи іншої групи. Було досліджено, за допомогою тестування молодших школярів, що ключовою проблемою у роботі с меланхоліками є те, що їх потрібно підбадьорювати, привчати до планування своєї діяльності, а флегматик – повільні, мають ризик втратити свою індивідуальність під впливом навколишнього середовища, сангвініки ж навпаки – легко

приспосовуються до будь-якого колективу та вимог вчителя, здатні швидко працювати, добре засвоювати навчальний матеріал, що стосується Холериків, то в них присутні – енергійність, упертість, задиркуватість, агресивність. На підставі дослідження

кожного типу були висунуті певні рекомендації вчителям, що у подальшій перспективі можна вивчати, за необхідністю знаходити підхід до кожного учня початкової школи і націлювати його на продуктивну діяльність.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Коротаева В.В. «Хочу, могу, умею!» Обучение, погруженное в общение / В.В. Коротаева – М.: «КСП». Институт психологии РАН. 2007 – 85 с.
2. Васецька Т.М. Темперамент в індивідуальному стилі діяльності молодших школярів // Початкова школа. – 1999. – №6. – С. 7–9.
3. Васецька Т.М. Вплив темпераменту на формування типологічно зумовленого індивідуального стилю діяльності молодших школярів // Педагогіка та психологія. – 1999 – №1(22). – С.69–75.

УДК 373.3.015.31:177.74

Якименко А. Є.

ФОРМУВАННЯ СПІВЧУТТЯ ЗАСОБАМИ ЖИВОПИСУ У ДІТЕЙ СТАРШОГО ДОШКІЛЬНОГО ТА МОЛОДШОГО ШКІЛЬНОГО ВІКУ ПІД ЧАС ІГРОВОЇ ДІЯЛЬНОСТІ

Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник – Вахняк Н. В., старший викладач

Анотація: стаття присвячена аналізу наукової літератури з питання формування співчуття у початковій школі. Автор аналізує основні проблеми, з якими стикаються вчителі і батьки, акцентуючи увагу на ігровій діяльності як засобу формування співчуття в учнів початкових класів.

Ключові слова: співчуття, учні початкових класів, ігрова діяльність.

Yakimenko A.E. Formation of coping with personalization in children of an adult primary and youth age against gambling activities.

Annotation: the article is devoted to the analysis of scientific literature on the issue of forming sympathy in elementary school. The author analyzes the main problems faced by teachers and parents, focusing on gambling as a means of forming sympathy for elementary school students.

Key words: sympathy, elementary school students, game activity.

Актуальність. Обрана тема дослідження обумовлена збільшенням жорстокості дітей та не вмінням співчувати товаришам та одноліткам. У наш час співчуття у початковій школі є особливою проблемою. За останні роки значно збільшилась кількість жорстоких дітей 7-10 років. Результати практичної діяльності свідчать, що у деяких учнів прояв жорстокості, аморальних якостей та бажання

здійснювати не добрі вчинки має дуже високий рівень.

Мета статті: проаналізувати особливості формування співчуття у дітей молодшого шкільного віку під час ігрової діяльності.

Виклад основного матеріалу. Кожен період життя і розвитку дитини характеризується перевагою певного виду діяльності. Оскільки у молодшому шкільному віці провідним видом діяльності є

гра як засіб пізнання дитиною дійсності, то, на нашу думку, формування почуття співчуття найуспішніше може відбуватися під час ігрової діяльності. Аналіз наукової літератури дає змогу стверджувати про підвищення зацікавленості науковців не лише до розвитку інтелекту, а й до формування почуттів особистості. Проблемі формування співчуття присвячено роботи таких вчених, як Т. Старцева (Співчуття як міра гуманності в умовах сучасного суспільства), І. Коган (Емпатія і її особливості розвитку у дітей молодшого шкільного віку) та ін. Корисними для нашого дослідження є роботи Т. Шевчук (Формування емоційно-почуттєвої сфери молодших школярів у художньо-ігровій діяльності), А. Савченко (Виховання самостійності у молодших підлітків у процесі ігрової діяльності), З. Діхтяренко (Виховання наполегливості молодших школярів у процесі позакласної ігрової діяльності).

У своєму дослідженні Т. Шевчук визначає емоційно-почуттєву сферу молодших школярів як сукупність таких психічних процесів, що проявляються у формі переживання ставлення особистості до матеріальних і ідеальних явищ. Вчена пов'язує формування емоційної сфери з використанням ігрової діяльності, що зумовлено емоційною реактивністю, сприйманням художніх ігор з різних видів мистецтв. Т. Шевчук визначила такі педагогічні умови формування емоційно-почуттєвої сфери молодших школярів під час ігрової діяльності: розробка і впровадження у навчально-виховний процес змісту художньо-ігрової діяльності учнів, розробленого з урахуванням емоційного впливу художніх ігор різного типу; застосування форм реалізації змісту у вигляді тематичних днів художніх ігор, групової діяльності, яка забезпечує емоційне і фізичне благополуччя учасників гри; сукупність методичних прийомів і засобів комплексного художнього впливу на емоційну сферу молодшого школяра. Вчена підкреслює і особистість вчителя, який має володіти певними педагогічними і спеціальними вміннями, необхідними для формування емоційно-почуттєвої сфери в художньо-ігровій діяльності [6].

Ігрова діяльність є ключовим моментом і у дослідженні А. Савченко. Досліджуючи процес виховання самостійності під час ігрової діяльності вчений зазначав на необхідності педагогічного керівництва ігровою діяльністю. Значної уваги у роботі приділено організації ігрової діяльності (з використанням ігор змагального характеру) із залученням батьків, що дало змогу отримати високі результати. Специфічні особливості ігрової діяльності, на думку вченого, а також прояв школярами значних розумових і вольових зусиль під час підготовки й проведення ігор, різноманітність підходів до вирішення виховних завдань, наявність елементів змагання, регламентованих правилами ігор, дозволяють педагогам ефективно формувати в учнів вміння й навички самостійних дій, які згодом стають визначальною рисою особистості [4].

Виховання наполегливості у молодших школярів під час ігрової діяльності було досліджено у роботі З. Діхтяренко. Розглядаючи гру як один з видів діяльності дітей молодшого шкільного віку, та як явище багатогранне, як особливу форму існування всіх сторін життєдіяльності колективу, вчена дає визначення «позакласній ігровій діяльності» як складову частину навчально-виховного процесу. Гра, як підкреслює З. Діхтяренко, спрямована на задоволення запитів, інтересів школярів та через виховний вплив педагога включає у себе один із видів активної діяльності дітей. Це дає змогу моделювати відносини між дітьми, формувати основи морально-психологічних якостей і властивостей особистості: волі, емоцій, інтелектуальної сфери; сприяє розвитку уваги, уваги, мислення, пам'яті тощо [1].

Вище викладений матеріал створює підстави стверджувати і про можливість використання гри під час формування співчуття в учнів початкових класів. Народжуючись на світ як індивід, лише в системі міжособистісного спілкування людина набуває своїх соціальних якостей, стає особистістю. Співчуття – це не тільки страждання разом з тим, хто страждає, і не лише співчуття іншій людині з приводу його проблем, але це і допомога тому, хто не має сил що-небудь змінити, або хоча б бажання

допомогти. Почуття співчуття може бути до будь-яких істот і взагалі до будь-яких форм життя, які у своєму існуванні відчувають постійні труднощі, біль, страждання і в той же час безсилі що-небудь змінити. До основних завдань початкової освітньої ланки належить формування соціально-значущої особистості. Аналізуючи роботу І. Коган, де емпатія визначається: як здатність людини емоційно відгукуватися на переживання іншого, чи людини, чи тварини, як суто емоційний феномен, що репрезентує триланковий процес (співпереживання – співчуття – внутрішнє сприяння); як осягнення емоційного стану іншого, як проникнення в переживання іншої людини; як здатність прилучатися до емоційного життя іншого, розділяючи його переживання; як "вчуття" в позицію іншого, уміння поставити себе на його місце, глянути на все його очима і відчути його стан; як почуття, що передає духовне єднання. Щодо співчуття, вчена зазначає такий різновид: емпатія емоційну – заснована на механізмах проекції та наслідування моторних та афективних реакцій іншого; емпатія когнітивна – що базується на інтелектуальних процесах: порівняння, аналогія тощо; емпатія предикативна – що проявляється як здатність передбачати афективні реакції іншого в конкретних ситуаціях. У роботі вченої вказано, що у школярів всіх вікових категорій в образі людини присутні такі емпатійні компоненти, як доброта, здатність до співчуття, співпереживання та допомоги іншому – як усталені психологічні утворення. Формування емпатії у молодших школярів має здійснюватися за двома провідними напрямками: як розвиток якості особистості (емоційна чутливість) та як здатність особистості до емпатійної взаємодії (співчуття), що стає основою розвитку всіх компонентів емпатії, в першу чергу – рефлексивно-особистісних. Розвиток емпатії, на думку І. Коган, призводить до збільшення кількості дітей, які мають альтруїстичну емоційну спрямованість [2].

Співчуття розглядається як багатомірне і багатоаспектне явище. Найбільш вивченими є етичний, психологічний і педагогічний аспекти

феномену співчуття. Соціальна природа співчуття обумовлює необхідність його соціально-філософського аналізу. На основі залучення авторитетних джерел здійснюється розробка теоретичних і методологічних основ дослідження, формулюються положення методології, що включає певний набір принципів, підходів, методів і прийомів дослідження [4].

Милосердя і співчуття — це одне і те ж поняття, тільки в ширшому і у вузкому сенсі відповідно. Милосердя і співчуття визначаються головними чеснотами. Немає меж можливостям приносити користь іншим людям. Дбайлива людина готова завжди жертвувати іншим людям все, навіть власне життя. Наші предки говорили: "Людина — раб доброти, яку до нього проявляють, а доброта — це кращий спосіб уникнути зла тих, кого ми остерегаємося". Милосердя є чарівним ключем, яким можна відкрити усі заіржавілі замки. Як співчуття, так і милосердя проявляє розуміння іншої людини, співчуття, участь у її житті.

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. В етичній сфері здатність до співчуття є тим орієнтиром, що дозволяє етичній планці в період кризи суспільних відносин не бути нижче рівня загальнолюдських цінностей. Проблема співчуття – специфічна. Її дослідження вимагає міждисциплінарного підходу, що охоплює соціально-філософські та етичні розробки, аксіологічні концепції, висновки психології, педагогіки і соціології. Спільна діяльність дітей є основною умовою виникнення і розвитку спілкування, взаємодій і взаємин. Відсутність вміння спілкуватися або низький його рівень негативно позначається на характері участі у спільній діяльності, обумовлює неміцність відносин, конфліктність контактів між дітьми. У грі діти вчаться спілкуванню один з одним, вмінню підпорядковувати свої інтереси інтересам інших. Гра сприяє розвитку довільної поведінки дитини. Зміст розвиваючих ігор та ігрових вправ комунікативної спрямованості дозволяє використовувати їх так само, як один з ефективних засобів соціально-морального розвитку дітей дошкільного віку. Для подальшого дослідження плануємо

розробити ігри для учнів початкових класі, співчуття.
головна мета яких полягатиме у формуванні

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Діхтяренко З. М. Виховання наполегливості молодших школярів у процесі позакласної ігрової діяльності : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.07 / З. М. Діхтяренко. – Київ, 2008. – 15 с.
2. Коган І. М. Емпатія і особливості її розвитку у дітей молодшого шкільного віку : автореф. дис. канд. псих. наук : 19.00.07 / І. М. Коган. – Київ, 2005. – 24 с.
3. Лихачов Д. С. Листи про добре і прекрасне / Д. С. Лихачов – М.: Ліга-прес, 2001. – 125 с.
4. Савченко А. П. Виховання самостійності молодших підлітків у процесі ігрової діяльності : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.07 / А. П. Савченко. – Київ, 2007. – 23 с.
5. Старцева Т. М. Співчуття як міра гуманності в умовах сучасного суспільства : автореф. дис. канд. філ. наук : 09.00.03 / Т. М. Старцева. – Севастополь, 2011. – 19 с.
6. Шевчук Т. О. Формування емоційно-почуттєвої сфери молодших школярів у художньо-ігровій діяльності : автореф. дис. канд. пед. наук : 13.00.07 / Т. М. Старцева. – Київ, 2000. – 23 с.

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Алексюк І. . – студентка магістратури (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Васильченко К. О. – студентка IV курсу (спеціальність: Мова і література (англійська) кафедри англійської філології та методики викладання англійської мови Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Вахняк Н. В. – старший викладач кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Вороніна І. С. – студентка магістратури (спеціальність: Дошкільна освіта. Початкова освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Волкова В. А. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Городнича С. В. – студентка IV курсу (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Гурова Т. Ю. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри англійської філології та методики викладання англійської мови Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Добровольська Л. П. – кандидат педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Драганова А. Ю. – студентка II курсу (спеціальність: Початкова освіта. Християнська етика) кафедри початкової освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Єр'оміна Л. Є. – асистент кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Житнік Т. С. – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Заноздра Н. С. – студентка IV курсу (спеціальність: Мова і література (англійська) кафедри англійської філології та методики викладання англійської мови Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Земський О. Б. – психолог Комунальна Установа «Мелітопольський центр СНІД» Запорізької Обласної Ради;

Кенева О. О. – учениця 11 класу Комунальний заклад «Спеціалізована школа – загальноосвітній навчальний заклад №1 I-III ступенів м. Приморська з поглибленим вивченням окремих предметів та курсів»;

Коженкова Д. О. – студентка II курсу (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Коляда Т. Б. – студентка II курсу (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Ляпунова В. А. – доктор педагогічних наук, доцент, доцент кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Мельникова Н. О. – студентка магістратури (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Меркулова Н. В. – кандидат педагогічних наук, старший викладач кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Мерц О. М. – студентка магістратури (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Овчаренко Є. С. – учениця 10 класу Комунальний заклад «Загальноосвітній навчальний заклад №6 I-III ступенів» м. Токмак Запорізької області;

Приладишева Л. М. – кандидат педагогічних наук, доцент кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Серебрякова І. В. – психолог Комунальна Установа «Мелітопольська міська дитяча лікарня», «Клініка дружня до молоді» Запорізької Обласної Ради

Сокірко М. В. – студентка магістратури (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Чеботарьова А. О. – студентка I курсу (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Чистобородова В. О. – студентка IV курсу (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Христова О. Ф. – асистент кафедри англійської мови Навчально-наукового інституту соціально-педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Якименко А. Є. – студентка III курсу (спеціальність: Дошкільна освіта) кафедри соціальної роботи, соціальної педагогіки та дошкільної освіти Навчально-наукового інституту соціально-

педагогічної та мистецької освіти Мелітопольського державного педагогічного університету імені Богдана Хмельницького (м. Мелітополь);

Яковенко М. В. – вчитель вищої категорії, методист Комунального закладу «Спеціалізована школа – загальноосвітній навчальний заклад №1 I-III ступенів з поглибленим вивченням окремих предметів та курсів» м. Приморська Запорізької області;

Міністерство освіти і науки України
Мелітопольський державний педагогічний університет імені Богдана Хмельницького
Рада молодих вчених
Наукове товариство студентів і молодих вчених

Шановні молоді науковці!

Запрошуємо вас до публікації у науково-практичному журналі “Еврика”. Для розміщення приймаються наукові статті українською, англійською та російською мовами підготовлені школярами, студентами, аспірантами та молодими науковцями одноосібно або у співавторстві.

Умови публікації

1. Ви заповнюєте таблицю “Відомості про автора” (Додаток 1).
2. Періодичність видання – 2 рази на рік. Статті приймаються у термін: до **01 червня та до 01 грудня відповідно**. Надсилайте статтю та копію квитанції про сплату вартості публікації наукової статті на електронну адресу: mdpu.evrika@gmail.com.
3. Статті публікуються за наявності рецензії керівника (Додаток 2) або співавтора з науковим ступенем.
4. Додатковий екземпляр журналу (наприклад, якщо стаття була подана у співавторстві) коштуватиме 70 грн.

Увага! Автори, які подали матеріали для публікації, погоджуються з наступними положеннями:

- ✓ до друку приймаються статті, які раніше ніде не друкувались;
- ✓ автор несе відповідальність за достовірність поданої інформації в своїй роботі.

Обов’язкові елементи статті (з дотриманням вказаної послідовності) (Додаток 3)

1. УДК (*за відсутності звертатись до редакції)
2. Назва статті
3. Відомості про автора (прізвище, ініціали, навчальний заклад, місто; якщо авторів декілька, відомості про кожного подаються окремими рядками).
4. Відомості про наукового керівника (прізвище, ініціали, вчене звання і вчений ступінь).
5. Анотація мовою оригіналу (не більше 50 слів).
6. Ключові слова мовою оригіналу (4-5 слів).
7. Анотація та ключові слова англійською мовою. **Анотації з використанням комп’ютерного англійського перекладу не приймаються!**
8. Текст статті, структурований наступним чином:
 - актуальність;
 - аналіз останніх досліджень і публікацій;
 - мета статті;
 - виклад основного матеріалу;
 - висновки та перспективи подальших досліджень.
 - Список джерел, складений відповідно до вимог ДСТУ ГОСТ 83.02.:2015.

Вимоги до оформлення:

- матеріали подаються в електронному варіантах створеного за допомогою текстового редактора Microsoft Word. Формат файлу – .doc;
- тип шрифту Times New Roman, розмір шрифту 14, міжрядковий інтервал 1,5;
- поля на сторінці ліве – 3 см, праве – 1,5 см, верхнє та нижнє по 2 см, абзац 1,25 см;
- ілюстрації мають бути виконані з використанням стандартних програм пакету MS Office, вставлені у текст як малюнок та згруповані (поміщати в разі крайньої потреби);
- посилання на літературне джерело є обов’язковим і наводиться у квадратних дужках;
- граничні обсяги наукової статті становлять 0,25 – 0,5 друк. арк. (10 000 – 20 000 знаків з врахуванням пробілів), що приблизно відповідає обсягу тексту на 5-12 сторінках.

Умови оплати

Вартість публікації становить **25 грн.** за 1 сторінку, для учнів шкіл – **20 грн.** за 1 сторінку.

Оплата на карту ПриватБанка № 5168 7572 8109 1811, Одержувач – Житнік Тетяна Сергіївна. При перерахуванні коштів **ОБОВ’ЯЗКОВО** вказувати ПІБ платника!!!

При перерахунку коштів вказати прізвище відправника з поміткою “Оплата за публікацію”.

За додатковою інформацією звертатись до редакції:

Житнік Тетяна Сергіївна моб.: (098) 32-26-267

Чорна Вікторія Володимирівна моб.: (099) 344-53-81

* – тільки для учнів шкіл

Відомості про автора

Прізвище, ім'я по батькові (повністю) автора	
Місце навчання (роботи) факультет, курс) – без скорочень	
Науковий керівник (Прізвище, ім'я по батькові, науковий ступінь, вчене звання, посада та місце роботи) – без скорочень	
Назва статті	
Адреса для відправлення журналу (вулиця, номер будинку, квартири, місто, індекс), або адреса відділення “Нова Пошта”	
Електронна пошта	
Контактний телефон	
Чи потрібен додатковий екземпляр журналу	

РЕЦЕНЗІЯ
на наукову статтю

(автор(и), прізвище та ініціали)

« _____ »
(назва статті)

Наукові положення, які знайшли своє відображення в рецензованій статті, достатньо повно досліджені та обґрунтовані, про що свідчать її структурна побудова, логічність, завершеність, обґрунтованість наукових положень та висновків, грамотність та сучасний науковий стиль подачі матеріалу.

Тематика статті повністю відповідає специфіці журналу, вона оформлена відповідно до встановлених редакційною колегією вимог.

Стаття написана науковою мовою, в ній відсутні граматичні та стилістичні помилки.

В даній роботі немає відомостей, що суперечать Законам України „Про державну таємницю” від 21.01.1994 № 3855-ХІІ із змінами і доповненнями від 24.03.2004 р.

Розглянуті матеріали не містять відомостей, які включені до „Зводу відомостей, що становлять державну таємницю України”, затвердженого наказом Голови Служби безпеки України 12.08.2005 № 440 із змінами і доповненнями від 12.10.2006 р.

В даній роботі немає відомостей, що включені до „Переліку конфіденційної інформації, що є власністю держави в системі Міністерства освіти і науки України”, затвердженого наказом Міністра освіти і науки України 14.02.2002 р. № 5 ДСК.

Рецензована стаття не містить даних про неоформлені результати інтелектуальної творчої діяльності на об’єкти права інтелектуальної власності, визначені Цивільним кодексом України, 2004 р.

Виходячи з цього, рецензована стаття заслуговує схвальної оцінки та може бути рекомендована до друку у науковому-практичному журналі “Еврика”

Посада, науковий ступінь, прізвище та ініціали

Підпис

УДК 373.3:78

**НАВЧАЛЬНИЙ РЕСУРС УРОКІВ ТРУДОВОГО НАВЧАННЯ
У ПОЧАТКОВІЙ ШКОЛІ****Земляченко К. В.**Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького, м. Мелітополь

Науковий керівник:

Іванов С.П.

кандидат педагогічних наук, доцент

Анотація: У статті автором розглядаються питання формування чуттєвої сфери дітей молодшого шкільного віку. Було проаналізовано нормативні та навчально-методичні документи, що дало змогу виявити навчальний потенціал уроків трудового навчання для формування тактильних відчуттів дитини. Автором зроблено висновок, що на уроках трудового навчання є певний ресурс, але він недостатній і потребує удосконалення.

Ключові слова: дотикове сприймання, початкове навчання, уроки трудового навчання, молодший школяр.

Zemlyachenko K. The learning resources of labor lessons in elementary schools.

Summary. The article's author showed the formation of the of primary school age children's sensory areas. It analyzes the regulatory and educational documents which helped identify potential learning lessons of labor training to create tactile of child. The author concluded that the lessons of labor studies is some resource, but it is insufficient and needs improvement.

Keywords: tactile perception, primary education, labor training lessons, pupils of elementary school.

Актуальність. Початкова школа, як ланка безперервної освіти, орієнтована на оволодіння учнями компетентностей, які передбачені програмою, що орієнтовані на загальний психічний, зокрема сенсорний розвиток. На досягнення поставленої мети вчителів спрямовують „Державний стандарт початкової загальної освіти” (2011), „Навчальні програми для загальноосвітніх закладів. 1–4 класи” (2012). Перцепція, з одного боку, є фундаментом загального розумового розвитку дитини, з іншого – має самостійне значення, адже повноцінне сприймання необхідне для успішного навчання дитини у дитячому садку, у школі, і для багатьох видів праці. Тому вивчення шляхів формування перцептивної сфери дитини молодшого шкільного віку є актуальним.

Аналіз наукових досліджень і публікацій. Проблемою формування окремих аспектів чуттєвої сфери учнів початкової сфери займалося багато учених, зокрема....

Мета статті полягає у визначенні наявності навчальних ресурсів для дотикового сприймання учнів у початковій школі.

Виклад основного матеріалу. Аналіз сучасної наукової психолого-педагогічної літератури дає можливість констатувати, що питанню сенсорного виховання приділяється достатня увага у сучасній педагогіці початкової освіти...

Висновки та перспективи подальшого наукового пошуку. Проаналізувавши нормативно-навчальну базу уроків трудового навчання у початковій школі, ми зробили висновок, що уроки мають навчальний потенціал для формування дотикової перцепції, адже під час вивчення окремих тем діти оволодівають теоретичними знаннями та певним практичним досвідом. Проте необхідно додати, що на наш погляд, існуючого потенціалу недостатньо, це питання може стати предметом нашого подальшого дослідження.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

6. Веремійчик І. М. Трудове навчання : підруч. для 2-го кл. загальноосвіт. навч. закл. / І. М. Веремійчик, В. П. Тименко. – К. : Генеза, 2012. – 160 с.
7. Гончаренко С. У. Український педагогічний словник / Семен Устимович Гончаренко. – К. : Либідь, 1997. – 376 с.
8. Про затвердження Державного стандарту початкової загальної освіти. Постанова Кабінету Міністрів України № 462 від 20.04.2011 [Електронний ресурс] / Режим доступу : http://osvita.ua/legislation/Ser_osv/17911

Науково-практичний журнал

ЕВРИКА, 2018. — № 1 (7). — 77 с.

**Підписано до друку 26.06.2018 р. Формат 60x90/8. Папір офсетний. Друк цифровий.
Ум. друк. акр. 13,72. Тираж 300 примірників**

Видавець

**Мелітопольський державний педагогічний університет
імені Богдана Хмельницького**

Адреса: 72312, м. Мелітополь, вул. Гетьманська, 20

Тел. +38 (0619) 44 04 64

**Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів видавничої продукції
від 16.05.2012 р. серія ДК № 4324**

Надруковано ФО-П Однорог Т.В.

72313, м. Мелітополь, вул. Героїв Сталінграда, 3а

Тел. +38 (067) 61 20 700

**Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до
Державного реєстру видавців, виробників і розповсюджувачів видавничої продукції
від 29.01.2013 р. серія ДК № 4477**